

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI PROGRAMI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

21. YÜZYILDA AFRİKA ve TÜRKİYE-AFRİKA
İLİŞKİLERİ (2005-2015)

Yüksek Lisans Tezi

BARIŞ ŞENGÜL

1250Y81105

Danışman: Prof. Dr. Bekir Berat Özipek

İSTANBUL Ekim 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Barış Şengül'ün "21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye-Afrika Sosyo-Ekonomik İlişkileri (2005-2015)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından ..... Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği _ / oyçokluğu _) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Berat ÖZİPEK

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Hasan Basri YALÇIN

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Edip BEKAROĞLU

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YOK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığı tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Tablo listesi	II
Kısaltmalar listesi.....	III
Özet VI	
Abstract	VII
GİRİŞ	1
1. YÜKSELEN AFRİKA.....	4
1.1. Afrika'nın Dünü Bugünü Yarını	4
1.2 Afrika'ya Genel Bakış.....	17
1.3 Açlık, Yoksulluk, Ölüm	25
1.4 Afrika'da Sağlık.....	28
1.5. Afrika Sömürge Tarihi Ve Milliyetçiliğin Doğuşu	30
1.6. Afrika Birliği Ve Siyaseti.....	34
1.7. Afrika'da Alt Yapı	36
2. AFRİKA'NIN YAPISAL DEĞİŞİMİ.....	38
2.1 Dış Borçlar, Kalkınma Yardımları& Yatırımlar	39
2.2 Afrika Ekonomisi'ne Bakış.....	43
2.3 Yükselen Afrika'da İş Yapabilmek Rekabetin Yükselen Çıtası	48
2.4 Yükselen Afrika ve Dünya'nın Afrika'ya İlgisi.....	50
2.5 Afrika Turizmi	54
2.6 Afrika'da Bölgeler ve İlişkiler (CEN-SAD- COMESA- SADC- ECOWAS- EAC- UMA-IGAD- ECCAS)	56
3. TÜRKİYE (OSMANLI) -AFRİKA İLİŞKİLERİ.....	68
3.1. 1998 Öncesi Türkiye-Afrika İlişkileri.....	71
3.2. Türkiye Dış Politikasının Dönüşümü.....	76
3.3. Türkiye'nin Yeni Afrika Politikası ve Afrika Açılım Eylem Planı & Etkileri	80
3.4. Afrika Yılı ve BMGK Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Adaylıkları.....	87
4. ADALET ve KALKINMA PARTİSİ (AKP) FAALİYETLERİ ile TÜRK EKONOMİ POLİTİKASININ AFRİKA'YA YÖNELİMİ.....	90
4.1.2. Türkiye Afrika Zirveleri.....	102
4.2. Türkiye'deki Ve Afrika'daki Resmi Temsilcilikler	107
4.3. Askeri Faaliyetler ve Resmi Ziyaretler	112
4.4. Afrika'ya Ulaşım ve THY.....	115
4.5. Afrika'da ki Türkiye Sivil Toplum Kuruluşları ve Faaliyetleri	117
SONUÇ & ÖNERİLER	124

Tablo listesi

Tablo 1 Afrika'nın yer altı madenleri.....	27
Tablo 2 Seçilmiş Afrika Ülkeleri İçin Dış Borçlar	40
Tablo 3 Dünyanın En Hızlı Büyüyen On Ekonomisi	42
Tablo 4 Yıllar İtibariyle Afrika Bölgesine Yönelik Dış Akımlar	43
Tablo 5 2013 yılı itibariyle Afrika'nın En Büyük 20 Ekonomisi & Seçilmiş Afrika Ülkeleri için 2013 yılı Kişi Başına Gelir	45
Tablo 6 CENSAD Verileri.....	57
Tablo 7 COMESA Verileri	59
Tablo 8 SADC Verileri	60
Tablo 9 ECOWAS Verileri.....	62
Tablo 10 ECCAS Verileri.....	63
Tablo 11 IGAD Verileri.....	64
Tablo 12 EAC Verileri.....	65
Tablo 13 UMA Verileri	66
Tablo 14 Bölgesel Topluluklara Üye Ülkeler.....	67
Tablo 15 Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları.....	92
Tablo 16 Yatırımların Teşviki ve Koruma Anlaşmaları & Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları.....	92
Tablo 17 2005-2014 Afrika ihracat & İthalat verileri.....	96
Tablo 18 2002-2012 Afrika Ülkelerinde Türkiye Doğrudan Yatırım Stoku	100
Tablo 19 Afrika'da son dönem açılan Büyükelçilikler.....	108
Tablo 20 Türkiye'de son dönem açılan Afrika ülkeleri Büyükelçilikleri.....	109
Tablo 21 Afrikadaki temsilciliklerimiz.....	109
Tablo 22 Afrika Büyükelçilikleri & Türkiye'deki Afrika Fahri Konsoloslukları.....	111
Tablo 23 Resmi Ziyaretler	113
Tablo 24 THY'nin Afrika kıtasına sefer yaptığı ülke ve şehirler	116
Tablo 25 Yeryüzü Doktorları'nın Kenya'da Açtırdığı Su Kuyuları.....	109
Tablo 26 Yeryüzü Doktorları'nın Çad'ta Açtırdığı Su Kuyuları.....	109
Tablo 27 Yeryüzü Doktorları'nın Çad'ta Açtırdığı Su Kuyuları.....	111
Tablo 28 İHH İnsani Yardım Vakfı Su Kuyusu Çalışmaları.....	113
Tablo 29 Rakamlarla Kenya Yatırım ve Yardımları	116

Kısaltmalar listesi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AfB: Afrika Birliği

AfBÖ: Afrika Birliği Örgütü

AFRICOM: Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri Afrika Komutanlığı

AGOA: Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası

AKP: Adalet Ve Kalkınma Partisi

AP: Adalet Partisi

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

COMESA: Güney ve Doğu Afrika Ortak Pazarı

CEN-SAD: Sahel ve Sahra Ülkeleri Topluluğu (Community of Sahel-Saharan States)

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırımlar

EAC: Doğu Afrika Topluluğu

EAGÜ: Birleşmiş Milletlerin En Az Gelişmiş Ülkeler

ECCAS: Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of Central African States)

ECOWAS: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Birliği (Economic Community of West African States)

FOCAC: Afrika İşbirliği Forumu (Forum On China-Africa Cooperation)

GSYİH: Gayri Safi Yurt içi Hâsılları

ICD: İslam Ülkeleri Özel Sektörü Geliştirme Kurumu

IGAD: Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (The Intergovernmental Authority on Development)

IMF: Uluslararası Para Fonu

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

KEK: Karma Ekonomik Komisyon

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmeler

MUSİAD: Müstakil Sanayicileri ve İşadamları Derneği

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, North Atlantic Treaty Organization

NEPAD: Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (The New Partnership for Africa's Development)

ODA: Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance)

RKY: Resmi Kalkınma Yardımları

SADC: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (Southern African Development Community)

SGP: Satın alma Gücü Paritesine

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STA: Serbest Ticaret Antlaşması

STK: Sivil Toplum Kuurluşu

TAC: Türkiye-Afrika Odası

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

TICAD: Tokyo Uluslararası Afrika Konferansı

THY: Türk Hava Yolları

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜRSAB: Türk Seyahat Acenteleri

TUSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

TUSKON: Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu

UACCIAP: Afrika Ticaret-Sanayi-Ziraat ve Meslek Odaları Birliği

UMA: Mağrep Arap Birliği (Union du Maghrep Arabe)

YKTK: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması

Özet

Bu çalışma siyasi tarih tezi olup, 1960'larda bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerinin gümüz koşullarındaki durumu ve Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkileri üzerine kuruludur. Genel olarak Afrika'nın dünü bugünü, yarını; kıta ülkelerine genel bakış; karşılaştıkları sorunlar, sömürge tarihi, milliyetçiliğin doğuşu ve bağımsızlık temalarına değindim. Bunun yanı sıra, kıtada altyapı durumu; son zamanlardaki yapısal değişim; dış borçlar, kalkınma yardımları & yatırımlar doğrultusunda Afrika ekonomisi; gelişen Afrika ülkeleri örnekleriyle dünyanın Afrika'ya ilgisi; yükselen Afrika'da iş yapabilmek ve "Rekabetin Yükselen Çıtası" başlığıyla Afrika'nın uluslararası arenadaki önemi üzerine yoğunlaştım. Tezimin ikinci bölümünde ise, "Türkiye –Afrika Siyasi İlişkileri" başlığı altında kıta ile olan ilişkilerimizi Türkiye (Osmanlı)-Afrika ilişkileri, 1998 öncesi ve 1998 sonrası Türkiye-Afrika ilişkileri başlıkları üzerinden açarak Türkiye dış politikasının dönüşümü, Türkiye'nin yeni Afrika politikası ve Afrika açılım eylem planı & etkileri bağlamında hazırladım. Çalışmamın son bölümünde ise, Türkiye'nin Yeni Afrika Politikası ile Afrika Açılım Eylem Planı ve Etkileri ekseninde Türkiye'nin Afrika'ya yönelik 2005-2015 arasındaki ilişkileri, Türk ekonomi politikasının Afrika'ya yönelimi, Türkiye Afrika arasında gerçekleşen zirveler ve resmi girişimler, kıta ile karşılıklı artan Büyükelçilik sayıları, Askeri faaliyetler ve Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırıları üzerine yoğunlaştım.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Dış Politikası, Türkiye-Afrika İlişkileri, Afrika Açılım Politikası, Stratejik Ortaklık

Abstract

I have prepared this thesis work as a political history study which is based on the present conditions of African countries which gained independence in the 1960s and the relationships in the international arena. I intensified my thesis on the past, future and today's of Africa, an overview of African countries, their problems, colonial history, the rise of nationalism and decolonization. In addition to this, issues of the infrastructure situation in the continent; structural changes in recent times; external debt, development assistance & investments and African economies were also touched upon. I focused on the importance of Africa in the international arena with examples of developing African countries, the world's attention to Africa; doing business in rising Africa and rising competition streamer in the continent. I explained Turkey- Africa Political Relations in the second part of my thesis with titles of Turkey- Africa (Ottoman) Relations, Relations before 1998 and after 1998 Turkey-Africa relations by focusing on Transformation of Turkey's foreign policy, Turkey's new Africa policy and effects of action plans of African expansion. In the last chapter I focused on Turkey's new Africa policy, Africa Initiative Action Plan and Impact of Turkey's relationship with Africa between 2005-2015, orientation of the Turkish economy policy to Africa, summits and official initiatives taken between Turkey and Africa, increasing number of mutual embassies in the continent, Military activities and the terrorist attacks carried out against Turkey.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Turkey-Africa Relations, Opening to Africa Policy, Strategic Partnership

GİRİŞ

Afrika ülkeleri, 1960 yılları itibariyle sömürge yönetimlerinden kurtulmaya başlayıp egemenliklerini elde etmişlerdir. Buna rağmen, kıta ülkelerinin politik ve sosyo-ekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanmış olduklarını söylemek güçtür. Özellikle soğuk savaş döneminde ve soğuk savaş sonrasında kıtanın Batıya bağımlılığı artmıştır. Kıta ülkeleri kötü yönetimle beraber açlık ve fakirlik problemleriyle krizlere savrulmuş ve uluslararası yardımlara muhtaç hale gelmiştir. Zengin maden yatakları ve doğal kaynaklara sahip olan Afrika'nın, soğuk savaş dönemindeki kutuplaşmadan payına düşeni almış olduğu da söylenebilir. Buna rağmen kıtanın 21. yüzyılda trendi artmış, kıta yükselişe geçmiş ve dünya devleri için cazibe noktası haline gelmiştir.

Süregelen değişikliklere ve gelişmelere rağmen maalesef Afrika kıtası; zihinlerde uzun süre ya kazanlarda insan pişirip yiyen yamyamlar ya da açlık ve sefaletten ölen insan topluluğu imajlarıyla yer edinmiştir. Bu çalışmada, Afrika'daki istikrarsızlıkları belirtmekle birlikte petrolden elmasa, kömürden linyit ve bor minerallerine kadar zengin doğal kaynaklara sahip olan Afrika'nın, bu zenginliklerden istifade imkânlarını elde etmesiyle birlikte yaşamış olduğu dönüşüm üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu çalışmada, 2020'de 600 milyon civarında orta nüfusa sahip olması beklenen Afrika'daki alım ve tüketim etkisine, Afrika'daki çatışmaları dengelemek ve refah ve barışı sağlamak adına kurulmuş olan Afrika Birliği ile Afrika Birliği çatısı altındaki örgütlere ve Türkiye'nin bu oluşumlarla ilişkilerine değinilmiştir.

Son yıllarda kıtanın coğrafi konumu, güvenliği ve doğal kaynakları üzerinde durularak önemi daha belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır. Bu sebeple çok sayıda gelişmiş ve gelişmekte olan ülke Afrika ülkelerine dair olan politikalarını revize etmiş ve değişikliklere uyum sağlamak için girişimlerde bulunmaya çalışmaktadır. Dünyadaki en az gelişmiş 48 ülkeden 33'ünü barındıran Afrika ve Afrika ülkeleri zihinlerde yoksulluk, kıtlık ve iç savaşlarla yer edinmesine rağmen hızlı kalkınmalara sahne olmaktadır. Öyle ki 2001-2010 döneminde 6 ülke IMF verilerine göre dünyanın en hızlı büyüyen on ülkesi arasında yer alırken 2011-2015 dönemi tahminlerinde ise yedi kıta ülkesinin daha aynı başarıyı elde edeceği öngörülmüştür.

Afrika ülkelerinin ekonomilerinde önümüzdeki yarım asırda büyük bir ilerleme yaşanacağı, kıtadaki orta sınıfının güçleneceği ve sosyal yaşamın olumlu yönde gelişeceği Afrika Kalkınma Bankası verilerince ifade edilmektedir. Afrika nüfusunun üçte ikisinden fazlasını gençlerin ve çocukların oluşturduğu düşünüldüğünde kıtanın geleceğinin bugününden daha parlak bir noktada olacağı beklenmektedir. Öyle ki kıtada yaşanan gelişmeler karşısında Ufuk Tepebaş'ın da belirttiği gibi, The Economist dergisinin 2000 yılının Mayıs ayındaki sayısında sömürge geçmişine, sosyo-ekonomik sorunlarına ve süregelen çatışmalara vurgu yaparak “Umutsuz Kıta” başlığı ile kapağına taşıdığı Afrika için 2011 yılının Aralık ayındaki sayısında “ Umutlu Kıta: Afrika Yükselişte” başlığını kullanması, şüphesiz değişimin ve gelişimin bir sonucudur.

Başta kömür, petrol, doğalgaz, linyit, bor olmak üzere birçok yer altı kaynakları rezervlerine önemli oranda ulaşıldığı ve rezervlerin azalma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. İşte tam da bu noktada enerji ve altyapı yoksunu olarak bilinen Afrika ve özellikle Doğu Afrika ülkelerinde ulaşılan yeni rezervler kıtanın önemini arttırmakta ve küresel güçler açısından büyük bir rekabet ortamına dönüştürmektedir. Artan rekabet ortamına rağmen kıta ülkelerinin enerji ve yeraltı kaynakları potansiyellerini kendi gelecekleri için kullanmaları da oldukça önemlidir. Yaşanan gelişmeler enerji konusunun gündemdeki yerini koruyacağını göstermektedir. Buna binaen Afrika devletlerinin geçmiş tecrübelerini tekrar etmemesine ve sahip oldukları potansiyeli kıtaya istikrar ve refahın gelmesi doğrultusunda kullanmaları gerekmektedir.

Afrika ülkeleri genel olarak İngiltere ve Fransa arasında sömürgeleşmesine rağmen Soğuk Savaş döneminde küresel arenadaki iki kutuplu sistem olan ABD ve SSCB'nin etkisinde ve güdüsünde kalmıştır. Ancak 21. yüzyılda Afrika'nın çok hızlı değişimi uluslararası arenadaki değişimini de hızlandırmış ve küresel ortaklıkların kurulmasına neden olmuştur. Artan ve değişen gelişmeler çerçevesinde Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti ülkelerinin birliğiyle meydana gelen BRICS grubu Batı ülkelerinin kıtadaki rakipsiz konumunu değiştirmiş, Hindistan Kore ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kıtaya yönelimini de hızlandırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, uzun bir aradan sonra yaşanan gelişme ve değişimlere uyum sağlaması gerektiğini anlayarak, 1998 yılında Afrika kıtasına tekrar yönelmiştir. Aradan geçen 17 yıllık süre içerisinde Afrika Birliği'nin stratejik ortakların arasına girmeyi başarması ve aldığı mesafenin önemli olmasına rağmen kıtadaki rakipleriyse

Türkiye'nin arasında tartışmasız bir fark vardır. Ancak bugünkü konum dün ile kıyaslandığında açılan yeni diplomatik temsilcilikler, yüksek düzey ziyaretler, Hava ulaşım sistemindeki iyileşme, artmakta olan ticaret ve yatırımlar, burs olanakları ve BM'nin kıtadaki barış misyonlarına sunduğu katkı gibi konular ön plandadır. Türkiye'nin Afrika Birliği ile vardığı mutabakat çerçevesinde her beş yılda bir dönüşümlü olarak gerçekleşecek Türkiye- Afrika İşbirliği Zirveleri, kıta ile olan ilişkilerin vardığı noktanın değerlendirilerek geleceğe dair hedeflerin planlanması konusunda olanaklar sunmaktadır.

1. YÜKSELEN AFRİKA

1.1. Afrika'nın Dünü Bugünü Yarını

Aslanlar kendi hikâyelerini yazmadıkça

Avcıların hikayelerini dinlemek zorunda kalacaklar

Afrika Atasözü

Afrika kıtası medeniyetin beşiğidir. Özellikle Doğu Afrika paleontologlar tarafından insanoğlunun kökeni olarak kabul edilir. Yapılan araştırmalar neticesinde Güney Afrika'da 2,5 milyon yaşında olduğu tahmin edilen birçok fosil bulunmuştur. Bu ilk insanın Afrika'dan çıktığına dair olan delil sadece Afrika'nın güney kesimiyle sınırlı değil Afrika'nın diğer kesimlerinde örnekleri mevcuttur; örneğin Etiyopya'da çıkan fosilin 3,2 milyon yaşında olduğu Çad'da bulunan fosilin 6 milyon yaşında olduğu bilinmektedir. Uzmanlar Afrika'dan neşet eden ilk insanların dünyanın farklı kesimlerine dağıldığını belirtmektedir. İnsanoğlunun ataları olan Afrikalıların göç ettikleri ortamlara adapte olmaları sonucu coğrafi şartlara karşı geliştirdiği karakteristik yapılarının yanı sıra ten renklerinde de değişiklik gözlenmiştir.¹

İnsanoğlunun tarihsel ve sosyolojik evrimi ve gelişimi noktasında Afrika'da rolünü oynamıştır. Benin, Gana, Şanghay, Mali, Mısır, Sudan, Monomotapa, Zulu gibi birçok medeniyet, krallık ve imparatorluk Afrika tarihine zenginlik katmıştır. Öyle ki Afrika bugünün aksine Tarım, eğitim ve madencilik gibi alanlarda lider konumundaydı. Ancak kıta Afrika'sının yazılı geleneğinin bulunmaması, çok sayıda zayıf ve küçük kabile devletlerinin mevcudiyeti, iklim koşullarının zorluğu verimsiz ve kısıtlı arazileri ile açlık ve hastalıklara maruz kalması ve var olan zenginliklerin Afrikalıları dışındaki herkes tarafından kullanılması kıtanın problemlerinin aratarak çoğalmasına neden

---

¹Ufuk Tepebaş_(der.), **Türk ve Afrikalı Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul: TASAM, 2009, s. 80-81.

olmuştur.² Buna bir örnek olarak dünyadaki en kaliteli ve en fazla kakao bitkisinin Fildişi Sahillerinde yetişmesine rağmen 21. Yüzyıl Afrika'sında hayatında hiç çikolata yememiş Fildişili insanlar bulunmaktadır.

Kıta Afrika'sı 1 milyarı aşkın nüfusuyla dünya nüfus yoğunluğunun %15'ini kapsamakta ve sınırları kuzeyde Akdeniz, güneyde Hint Okyanusu, batıda Atlas Okyanusu, doğuda Sina Yarım adası, Kızıldeniz ve Süveyş kanalıyla çevrilidir. Bugün 54 bağımsız devleti bünyesinde barındıran Afrika kıtası kolonileşme öncesinde 10.000 den fazla devlete ve politika anlayışına sahipti. Yeryüzündeki hammadde kaynaklarının % 20 sine sahip olmakla beraber bugün kıta ülkelerinde 2000'in üzerinde farklı dil konuşulmaktadır. Yeryüzünde yaşayan her 7 insandan birine ev sahipliği yapan kıta çok hızlı bir şekilde artan genç nüfusa sahip bir kıtadır.

Kölelikten özgürlüğe, Sömürge döneminden Bağımsız ulus devletine kabile hayatından Afrika Birliğine kadar şekillenen süreç içinde Afrika kıtası 54 ülkeyi 30,2 milyon metrekarelik devasa bir alanda barındırmaktadır, bu büyüklük Avrupa kıtasının yaklaşık 3 katı büyüklüğünde ve kıtada en fazla etkiye sahip 130.395 km² büyüklüğündeki İngiltere ve 640.679 km² büyüklüğündeki Fransa'dan ise onlarca kat büyük olmasına rağmen bu iki ülke kıtada etkisini en fazla gösteren ülkeler arasındadır. Kıtanın nüfusu çok hızlı artmakta önümüzdeki 40 yıl içinde nüfusun 2 Milyarı bulması beklenmektedir. Ancak Afrika'nın siyasi ve sosyolojik yapısı mevcut haliyle göz önüne alındığında kıta ülkelerinin kendilerini olması gerektiği ölçüde yönetebilecek ve örgütleyebilecek kapasiteye sahip olmadığı görünmektedir. Nitekim kıta içindeki 12 ülke 1 milyon kilometrekareden büyüktür bunlardan Demokratik Kongo, Cezayir ve Sudan 2 milyon kilometrekareden büyüktür. Demokratik Kongo, Cezayir ve Sudan ülkeleri 2 milyon kilometrekareden büyüktür. Mevcut demografik durum, Afrika ülkelerinin bugününün şekillenmesinde ve devlet olarak işlevselleşmesinde köklü ve hedefe ulaşılabilir politikalar üretmek zorundadır. Burada bu sorumluluğun bilinçlenmesinde ve doğru politikaların geliştirilmesinde Afrika Birliği'ne büyük ödev ve sorumluluk düşmektedir.³

---

² a.g.e., s. 80-81.

³ İbrahim Okur, **Afrika Zengin Ama Yoksul**, İstanbul: Okursoy Kitapları, 2009, s. 23-25.

Afrika Asya'dan sonraki en büyük kıta olmasının yanı sıra dünya üzerindeki kara alanlarının %20'sinden büyük uçsuz bucaksız arazilerinde değişik kalkınma seviyelerine, yüzlerce farklı kültür ve dinin bir araya gelmesiyle geniş bir milletler birliğinden oluşmakta ve çok zengin maden yataklarını barındırmaktadır. Bu büyük coğrafyada 2000 den fazla dil konuşulmakta ve 3000 den fazla etnik kabile mevcuttur. Bütün bu geniş dil havzasına rağmen kıtada İspanyolca, Portekizce, Fransızca ve İngilizce birçok yerde resmi dil durumundadır. Bu diller arasında 24 ülkede konuşulan Fransızca ve 20'ye yakın ülkede konuşulan İngilizce en yaygın ve ön planda olan dillerdir. Tabii ki bu demografik ve sosyolojik değişimleri birinci dereceden etkileyen unsur Afrika'nın Sömürge ve kölelik tarihidir. Sayılar arasında bir kesinlik olmasa da bugüne kadar Afrika'dan on milyonlarca insanın köle ticareti yapıldığı sabittir.⁴

Afrika'nın Sömürgeye en fazla maruz kaldığı dönem 16 yüzyıl ortalarından itibaren kıta insanı hem topraklarından hem de özgürlüklerinden yine kıta insanları tarafından gasp edilmişlerdir. Bu durum yüzyıllarca sürmüş olmasına rağmen 1800'lü yılların son dönemleri Afrika Sömürge döneminin son aşaması olarak adlandırılır ve bu süreç 1900'lü yılların ortalarına kadar devam etmiştir.⁵

Aslında Afrika'nın paylaşılması, Avrupalıların milyonlarca köleyi Atlantik Köle ticareti yoluyla dünyanın farklı bölgelerine çalıştırılmak için gönderilmesinden önce 15. ve 17. yüzyıllar arasında Araplar tarafından yapılan köle ticaretiyle geliştirilmiş ve bilinen rakama göre 15 milyon Afrikalı Müslüman ülkelere getirilmiştir. Avrupa ise bu işi sistematik ve daha acımasız bir şekilde kurumsallaştırmıştır. Bu sistematik köle ticaretinin sürdürülebilirliği için bölge yönet politikaları uygulanmıştır, öyle ki aslında bu ticaretin taşeronluğunu yine kıta insanı yapmıştır. Üstelik bu durum sadece Afrikalıların yer değişikliğiyle sınırlı kalamamıştır. Göç sırasında ve sonrasında mecburi ikamet adreslerinde ve esir halindeyken yaşanan yağmalar nedeniyle milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Bu trajik durum günümüzü de etkilemiş beyaz insanı yönetici siyah insanı yönetilen ve ezilen konumu oluşturan global sınıf ayrımını ırkçı kuruluşların temelini oluşturmuştur.⁶

---

⁴ a.g.e., s. 24-25.

⁵ a.g.e., s. 95.

⁶ Tepebaş , a.g.e., s. 81-82.

Dünün Sömürge hayatını yaşayan kıta insanı bugünde başta fakirlik, AIDS, sıtma, yüksek çocuk ölüm oranı ile yüz yüzedir. AIDS ve Ebola gibi bulaşıcı hastalıklar bir takım kıta ülkelerinde özellikle genç nesil için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kıta ülkelerinin her biri sayısız doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen büyük oranda know-how eksikliği nedeniyle varlık içinde yokluk yaşamaktadırlar. Doğal olarak bu zenginlik Afrika'yı sömürgecilik için hedef yapmıştır. Özellikle 15. yüzyıldan itibaren coğrafi keşiflerin güzergâhında bulunması itibariyle ve Avrupa, ABD gibi sanayi devrimini gerçekleştirmiş ülkeler için hammadde ve insan gücü konumunda olan Afrika küreselleşmeden payına düşeni almıştır. Öyle ki bu durum daha sonraları büyük Güçler (ABD, Avrupa, SSCB, Çin) için bir maden savaşlarına dönüşmüş ve bu mücadelede doğal zenginlikleri başkasına kaptırmamak temel öncelik olmuştur. Çad, Angola, Namibya, Zambiya, Zimbabve, Güney Afrika, Botswana, Malavi, Uganda, Batı Sahra ve genel olarak batı, orta ve kuzey Afrika gibi kıta ülkeleri ve bölgelerinde bulunan elmas, atın, petrol, uranyum, bakır, gümüş kuşun gibi birçok madenler Afrika'daki çatışmaların görünmeyen sebepleri arasında yer almaktadır. Sanayileşen ülkelerin başında gelen ABD ise ekonomisi için ihtiyaç duyulan insan gücünü köle ticareti yoluyla Afrika'dan sağlamıştır. Kıtanın bölüşmesi neticesinde etnik grupların, kabilelerin hatta aile fertlerinin bölündüğü yapay sınırlar oluşmuştur. Ve bu sömürgelerin bağımsız olması sonucunda aynı kökenden oluşan birçok devletin oluşmasına neden olmuştur. Örneğin Kongo Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti aynı etnisiteden oluşmasına rağmen iki ayrı devlettir.⁷

Ancak Afrika hiç bir dönemde Avrupa için bilinmeyen bir konumda olmamıştır. En başta misyonerler bu kıtada varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu misyoner etkilerinin devlet politikası olarak günümüze yansımaları Afrika'nın küresel güçlerle etkileşiminde çok önemli olmuştur. Afrika'da 1800'lü yılların sonuna kadar iki bağımsız ülke vardı bunlar Etiyopya ve Liberya idi, 1920'lerde Mısır'ın da bağımsızlığını elde etmesiyle Afrika'daki bağımsızlık hareketleri hızlanmış 1960'lı yıllar itibariyle bütün kıta ülkeleri bağımsızlıklarını elde etmiştir. Burada uluslararası toplumun; kıtadaki azınlık rejimlerinin, kültürel, ekonomik ve sportif faaliyetlerini protesto amaçlı kulis çalışmaları yapmak, Bağımsızlık hareketleri ve mülteci konumundaki insanlar için

---

⁷ Numan Hazar, **Afrika ve Türkiye Afrika ilişkileri**, Ankara: USAK Yayınları, 2011, s. 3-5.

kaynak sağlamak, burs, barınma yerleri ve yardım formlarıyla kıta ülkelerine yapmış oldukları katkılarda göz ardı edilmez.⁸

Ancak bağımsızlıkları sonunda kıtanın mevcut durumunun değiştiği söylenemez, bu yüzyıl Afrika tarihinin en karışık yüz yılı olarak tarihe geçmiştir. Sadece 1960 ve 1980 yılları arasında kıta ülkeleri 70 askeri darbe ve 13 başkan suikastı, 1960-1990 arası 300 milyar dolardan fazla maddi kayıp, milyonlarca göç ettirilmiş insan, maddi ve manevi hasara uğramış insanlar, çatışmalar sonucu ağır hasarlara uğramış şehirler, altyapılar ve kurumlara, birçok ülkede uzun dönemler boyunca tek parti ya da askeri diktatörlere ve bunun neticesinde kaçınılmaz insan hakları ihlali, yolsuzluk, kapasitesiz yöneticiler, kamu otoritesi boşluğu nedeniyle oluşan yağmalamalar, yanlış harcamalar ve kötü ekonomi politikalarına tanıklık eden Afrika gelişim ve kalkınma adına mesafe kat edememiş ve daha büyük sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır.⁹

Afrika'nın en yoğun paylaşılması 16. yüzyılda Avrupa'nın köle ticaretiyle başlamış ve Berlin'de 1884-1885 yılları arasında düzenlenen konferansta kıta ülkeleri kâğıt üzerinde paylaşılarak yapay sınırlar oluşmuştur. Soğuk savaş döneminin getirdiği Doğu-Batı kutuplaşması içinde Afrika siyasi ve ekonomik tecride uğramış kıta sorunları görmezden gelinmiş sadece siyasal ve güvenlik odaklı bakılmıştır. Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte Afrika ekonomik ve hammadde olarak önem kazanmış ve bugün Avrupa Birliği (AB) , Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), başta olmak üzere Japonya, Hindistan, Brezilya ve Rusya gibi gelişmiş ülkeler kıtadan en büyük payı elde etmekle kalmayıp kıtayı paylaşmama yarışına girmişlerdir. Afrika'nın bağımsızlığını kazanmaya başladığı tarih olan 1960'lı yılların Soğuk Savaş dönemine denk gelmesi kıta için koşullarını zorlaştırıcı ayrı bir etkidir, çünkü bağımsızlık elden eden ülke iki süper güç arasında tercihte bulunup ittifak kurmaya gayret göstermiş hatta buna mecbur kalmıştır. Örneğin Kuzey Afrika'daki birçok ülke Sovyet yanlısı olurken Orta ve Güney Afrika Batı bloğu tarafından desteklenmiş ve manipüle edilmiştir.¹⁰

Ancak bu tarafsızlık kıta ülkelerine refahı huzuru getirmemiş, aksine, Afrika'nın sahip olduğu tüm zenginliklere karşın Afrika tarihinde Ruanda'da 1994 yılında 800.000

---

⁸ Okur, a.g.e., s. 92.

⁹ Tepebaşlı, a.g.e., s. 82-83.

¹⁰ Elem Erice Tepeciklioğlu, "Afrika Kıtasının Artan Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye Afrika İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi...*, C. 1, S. 2, (Bahar 2012), s. 59-60.

Tutsi'nin soykırım yaşaması, 2008 yılında Kongo'daki iç savaşta 5 milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesi, Angola'da 2002 yılına kadar 30 yıllık bir iç savaş yaşanması, Darfur, Eritre'de yaşanan trajediler Namibya elmas madenlerinde köleliğe maruz bırakılan çocuk işçiler, Angola ve Siera Leone gibi elmas zengini ülkelerde yaşanan trajediler,¹¹ Somali ve Etiyopya'da açlığa maruz kalan insanlar başta Ebola ve AIDS olmak üzere salgın hastalıklar, Demokratik Kongo'daki iç savaş Somali'de ki 21. yüzyıla has gemi kaçırıcı korsanlar Afrika imajına son derece olumsuz katkı sunan olay ve olgular kıtanın bağımsızlık sonrası refah ve huzura kavuşamadığını kanıtlamaktadır. Özellikle kıta ülkelerini derinden etkileyen iç savaşlar, sınır anlaşmazlıkları, bunların neticesinde ortaya çıkan açlık fakirlik salgın gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların sayısı birçok ülke nüfusundan fazladır.¹²

Bunlara bir örnek ülkemizden verebiliriz 9 dil bilen Prof. Dr. Osman Toure, ülkesi Gine'deki iç savaş ve baskılar sebebiyle ülkesini ve görevini terk edip Türkiye'ye yerleşmiş ve şu anda 9 dil bilen prof. Eskişehir'de asgari ücretle bir caminin tuvalet temizliğini yapmakta. Toure 5 yıllık bir siyasi mücadeleden sonra eşini getirmiş şimdi kendisi gibi mülteci konumunda olan 5 çocuğu ve annesini Türkiye'ye getirmeyi hedeflemektedir.¹³

Sömürge Düzeninin Sürmesinin Nedenleri Üzerine

Sömürge düzeni öyle bir düzendir ki, sömürücünün lehine olarak zor kullanmak suretiyle bir kez tesis edildikten sonra, artık bu düzeni koruyup kollamak için siyasi otoriteyi elde bulundurmaya ihtiyaç yoktur. Sistem kendi enerjisini kendisi temin ederek sürer gider. Eski sömürgeci bütün madenlerini, plantasyonlarını eski sömürgeci hizmetinde tutmaya mecburdurlar. Ancak çünkü düzeni korurlarsa ihracat yapıp döviz girdisi sağlayabilmektedirler. Alternatif yollar geliştirmemektedirler. Ekonomileri kendilerini hizmet vermek için değil, çünkü efendilerine hizmet için planlanmışlardır. Ticaret, sömürgecilik günlerinin yadigarı ticaret şirketlerin elindedir. Üçüncü Dünya ülkelerini Batıya Ekonomik açıdan bağlayan bağlar, dünden bugüne zayıflamamış tam tersine kuvvetlenmiştir.

Paul Harrison: Üçüncü Dünyanın Batılılaştırılması adlı eserinden¹⁴

¹¹ Okur, a.g.e., s. 5-7.

¹² a.g.e., s. 5-7.

¹³ 9 dil bilen profesör tuvalet temizliyor!, (Çevrimiçi), <http://www.milliyet.com.tr/9-dil-bilen-profesör-tuvalet-temizl-gundem-1970918/>, (Erişim Tarihi: 17.11.2014)

¹⁴ Okur, a.g.e., s. 121.

Afrika'nın özellikle son dönem gelişim ve küresel güçlerle etkileşimi söz konusu olduğunda ABD politikalarının kıta üzerindeki etkisi yadsınamaz. Özellikle Soğuk Savaş sonrası ABD dâhil olmak üzere hemen hemen bütün küresel güçler tarafından Afrika geri plana itilmişti, ancak Afrika'da keşfedilen doğal kaynaklar özellikle petrol yatakları kıtayı tekrar Afrika için gözde bir yer kılmıştır. Nitekim 1995 yılında Bill Clinton'' yeni bir Afrika politikasına ihtiyaç olduğunu belirterek politikalarında köklü bir değişikliğe gidilmiştir. 1998 yılında Afrika ülkelerine gerçekleştirdiği 12 günlük bir gezi gerçekleştirmiştir. Bu politika Kenya kökenli yeni başkan Hüseyin Barack Obama döneminde daha da perçinleşmiştir.¹⁵

Fransa hemen hemen Siyah kıtanın her yerinde özellikle Frankofon birliğiyle etkisini sürdürmesine rağmen politikalarında revizyona gitme ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle Fransa 2007 yılında çok geniş katılımlı bir AB- Afrika zirvesi düzenledi ve bu zirveyle Fransa ile Afrika ülkeleri alanında Serbest Ticaret antlaşmaları ön plana çıkmıştır. Fransa'nın yanı sıra Almanya da Afrika'da hareket alanına arttırmaya yönelmiş durumda bunun önemli bir örneği 2003- 2004 yıllarında birçok Afrika ülkesine bizzat Almaya Başbakanı tarafından resmi ziyaretler düzenlenmiştir.¹⁶

Geçmişteki boşluğunu kıtada en hızlı doldurmayı başarabilen ülkeler arasında olan Çin 48 Afrika devlet liderini 2006 yılında düzenlediği Çin-Afrika zirvesinde ağırlamasıyla birlikte Çin'in Afrika'daki yatırımları özellikle devlet desteğiyle özel müteşebbisleri aracılığıyla 200 milyar doları geçmiştir. Çin bu yatırımları gerçekleştirmek için kendi vatandaşlarını Afrika kıtasına taşımaktadır. Öyle ki, bugün her ülkede küçükten büyüğe farklı sektörlerde Çinli müteşebbislere rastlamak oldukça olağandır.¹⁷

Rusya ise Afrika'da Sovyetler Birliği ile kaybettiği varlığını pekiştirmeye çalışmakta bu nedenle Rusya devlet başkanı Putin 2006 yılında Cezayir'e 2008 yılında Libya'ya gitti ve bu çerçevede yaptığı anlaşmalara karşı her iki ülkenin de Sovyet döneminden kalma silah borçlarını silerek Kuzey Afrika ile ilişkilerini geliştirme yönünde önemli adımlar atmıştır. Geçmiş politikalarında farklı olarak Türkiye'de 2008 yılında 3 günlük bir Afrika Devlet Başkanları toplantısı düzenlemiştir.

---

¹⁵ a.g.e., s. 5.

¹⁶ a.g.e., s. 5.

¹⁷ a.g.e., s. 7.

Kıta ülkelerinin her biri geçmişleri ve gelecekleri itibariyle sosyolojik, ekonomik ve stratejik olarak tanınması elzem olmasına rağmen az sayıda gelişmiş ülkelerin stratejik kurumları dışında Afrika tarihi kimliği ne olduğu ve ne olacağı konusunda analiz yapıp bilgi üretebilen kurumlar sınırlıdır. Üretilen bu bilgiler çok boyutlu olmak yerine tek kaynaklı ve taraflı olunca ortaya bilgi kirliliği ve ön yargılar çıkmakta, kıta çok yanlış değerlendirilmektedir. Günümüzde Afrika denince geçmişle özdeşleştirilip akla ilk gelen çağ dışı görümlü insanlar ilkel kabileler, çocuk askerler toplu katliamlar, başta AIDS gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklar olmasına rağmen Afrika birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük bir ekonomik ve hammadde pazarıdır. Kıta ülkeleri doğal kaynakları, maden yatakları, özellikle petrol ve doğal gazıyla global enerji dünyasının iştahını kabartmaktadır. Aynı şekilde yeni gelişmekte olan ülkelerin tüketim ihtiyaçları ve başta devlet kurumları olmak üzere kıta ülkelerindeki özelleştirme girişimleri son dönem dünya ticareti açısından belirleyici unsurlar olmuştur.¹⁸

Afrikalılar; kıta ülkelerin böl yönet politikası, askeri güçlerin, ekonomik tecridin özellikle maden ve elmas ticareti gibi her türlü gayri hukuki yollarla egemenliklerinden edilmiştir. Afrika'daki emperyalist yapı, 1994 yılında Mandela'nın bu uğurda 27 yıl hapis yatmasına mal olduğu Güney Afrika'daki ırkçı politikasının (Apartheid) çöküşü ile son bulmuştur. Sömürgecilik Afrika'yı tarihsel birikimleriyle geliştirdiği kalkınma sürecini bugün dahi izlerine rastlanır bir şekilde sekteye uğratmıştır. İngiliz, Fransız, İspanyol ve Portekizli Sömürge güçleri, Afrika'daki Sömürge faaliyetlerinin bitmesine rağmen arkalarında çok sayıda irili ufaklı devletleri, cetvelle çizilmiş sınırları, farklı dilleri, yasal sistemleri ve farklı normları Afrika'dan aldıklarına karşı vererek, Afrika değerlerinin ve kültürlerinin yok olmasına neden olmuşlardır. Afrika'nın geçmişe nazaran üretim ve tüketimde daha iyi bir noktada olduğunu ve sömürgeciliğin yararlarından bahsedilse de bu sömürgeciliğe karşı verilen bir savunma mekanizmasından başka bir şey değildir. Çünkü en nihayetinde bir ferdin başka bir bireye aidiyeti asla savunulamaz. Afrika'nın tarihsel süreci bugün yaşadığı problemlerin birçoğunun sömürgeciliğin mirası olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Kıta ülkelerinin her biri kendine has zenginlikler barındırmaktadır. Afrika ülkeleri çok zengin doğal zenginliklere sahip olmasına rağmen Afrikalılar dünyanın en

---

¹⁸ Bülent Aras, Kenan Dağcı ve Hasan Selçuk, **Yeni Yüzyıl'da Afrika**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s. 11-12.

yoksul insanları arasında yer almaktadır. Afrika'daki zengin fakir oranı hemen hemen her ülke için geçerli olmak üzere ülkenin % 10 ila 15 arası kesim ülke gelirinin ve zenginliklerinin % 80'lik kesimine sahiptir, geriye kalan kesim ise ülkenin sınırlı geliri ve aşırı problemleriyle yaşamak zorundadır. Kıta ülkelerini yoksulluk, kötü beslenme, yetersiz su kaynağı kötü sağlık koşulları olumsuz etkilemektedir. Öyle ki bugünkü istatistiklere göre Afrika 2003 yılı itibariyle 1973 yılına göre çok daha fakirdir.¹⁹

Afrika'da birçok farklı din bulunmasına rağmen etnik köken bilinci dinin daima ilerisinde olmuştur, öyle ki aynı aileden farklı dinlere mensup eşler hatta çocuklar arasında da farklı dine mensup olup din değiştirmeler de çok yaygındır. Bugün bazı devlet ve eyaletlerde Nijerya gibi şeriat uygulaması olsa da hemen hemen bütün kıta ülkelerinde sekülerizm hâkimdir.²⁰

Siyasi düzeninin oturması ve demokratik düzenin oluşmasıyla birlikte kıta ülkelerinin birçoğunda 1990'lı yılların ortalarından itibaren yüksek büyüme oranının gerçekleşmesi kıta genelinde 600 milyondan fazla insanın yoksulluktan kurtulacağı umidini yeşertmiştir. Ancak bu ülkelerin çoğu şiddetli iç savaş ve çatışmalara yaşadığı için kayıplarını gidermek için istikrarlarını en az bir 10 yıl daha sürdürmeleri gerekmektedir. Örneğin Gana ve Uganda gibi istikrarlı gelişen ülkeler dahi 1970'li yıllardaki konumlarına ulaşabilmek için çok saba sarf etmeleri gerekmektedir, nitekim kıta ülkelerinin çoğunun gayri milli hâsılatları 1960 yılına göre daha azdır. Afrika'daki koşulların iyileştiği takdirde ekonomik durumun da geliştiği görülmüştür.²¹

Tüm bu gelişmeler ve değişimler sonucunda söylenebilir ki bugün Afrika'da büyük güçler için ekonomik siyasi ve askeri ilişkilerini geliştirebilmek için bir rekabet ortamı mevcuttur. Nitekim kıta bir bütün olarak tüm dünya için sadece güvenlik açısından değil aynı zamanda zenginlikleri ve tüketim gücü açısından da stratejik öneme sahiptir. Zenginliklerine rağmen bugün yoksulluk içinde yaşayan kıta ülkeleri parlak bir Afrika'ya adaydır. Bu yoksulluğun ve getirdiği olumsuz koşulların neden olduğu şartların ortadan kalkması kıtanın sosyal ve ekonomi ilişkiler açısından gelişmesine başta küresel güçler olmak üzere tüm dünyanın sorumluluğu olmalıdır. Kıtanın geçmiş

---

¹⁹ a.g.e., s. 13.

²⁰ Hazar, *Afrika...*, a.g.e., s. 6.

²¹ a.g.e., s. 7.

birikimiyle bugün kazandığı önem yalnızca gelişmiş ülkeler için değil aynı zamanda yeni sanayileşen ülkeler içinde bugün rekabet ortamı yaratmıştır.

Bugün Afrika'nın mevcut tarihi kolonizasyon hatta dekolonizasyon dönemine nazaran çok daha başarılıdır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bazı Afrika ülkeleri dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almaktadır, Doğal kaynaklar Afrika'nın büyümesi için anahtar konumundadır. Afrika'daki 1 milyarın üzerindeki nüfus aynı zamanda potansiyel tüketici olarak görülmekte ve bu durum tüketimi olduğu kadar üretimi ve sanayiye etkilemektedir. Bölgesel entegrasyon ve altyapı yatırımları büyümenin üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Afrika'nın hızlı demokratikleşmesi var olan yolsuzluk ve şeffaf olmayan ekonomik ortamın yayılmasını engellemektedir. Ve bu sayede Afrika'da yerli ya da yabancı şirketler tarafından ticaret yapılmasını kolaylaşmasıyla birlikte oluşan ekonomik refah insan haklarının da gelişimini artırmaktadır. Bu istikrarlı durumun devamı için altyapı yatırımları bütün Afrika devletleri öncelik konumundadır.²²

Afrika'yı cazibe merkezi kılan temel etkenler zengin doğal kaynaklar ve ucuz iş gücüdür. Afrika eğer sorunlarını kendi çözemezse zenginliklerinin ve insan gücünün istismara uğraması karşısında sessizliğe mahkûm olacağını farkındadır. Bu nedenden ötürü kıta ülkeleri yekvücut olarak hareket etmek zorunda olduklarının farkında ve Afrika Birliğinin politik bir güç oluşturmasına katkıda bulunmaktadır. Afrika bugün sadece ekonomik açıdan istismara ve sömürgeye maruz kalmamıştır. Bunun yanı sıra Amerika ve Fransa tarafından kurulan büyük askeri üsler, kıtayı askeri alan bakımından da merkez haline getimesi Afrika için büyük bir tehdit konumundadır.

Afrika 2000- 2011 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımlarını 9 milyar dolardan 52 milyar dolara yükseltmiştir. Bunda ebettteki kıtanın dünya petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık % 15'ine, altın rezervlerinin % 40'ına, krom ve platinin %80'ine sahip olmasıyla yatırımcıların cesaretlenip Afrika'ya farklı bir bakış açısıyla bakmalarına neden olmuştur. Bu zenginliğe rağmen Afrika'daki başarının sebebini

---

²² ERNST&YOUNG, Exploring Africa, (Çevrimiçi), [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/\\$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20version.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20version.pdf), (Erişim Tarihi: 10.05.2014)

yalnızca bir ülkeye ya da doğal zenginliklere değil aynı zamanda tüketim gücüne de bağlamak çok doğru olacaktır.²³

Kıta ülkelerinin bağımsızlıklarını elde etmeye başladığı 1960'lardan itibaren Sovyetler bu boşluğu sosyalizm ve komünizm hamleleri üzerinden doldurmaya çalıştı, ancak 30 yılı aşkın bir süre ortaya çıkan çalkantılara, askeri darbelere rağmen bu hamleler uzun ömürlü olmamıştır. Dolayısıyla kıta üzerinde ideolojilerden ziyade sosyo-ekonomik gerçekler uzun ömürlü olmuştur. Nitekim Sovyetler Birliğinin çökmesiyle Afrika'daki politikaların ve bu politikalara sadık unsur, oluşum ve toplulukların buharlaşıp uçtuğu ve kalıcı bir getirisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Bunun aksi bir örnek olarak Çin'in bugün Afrika ilişkilerinin gelişmiş olmasının esas sebeplerinin 1990'lı yılların başından itibaren Afrika'ya ciddi ve hızlı yönelişi, 1992 yılı itibariyle müteşebbislerini Afrika'ya çekmek için Devlet politikası haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim 1992 yılı öncesi Hindistan- Afrika ticaret hacmi 1 milyar dolarken Çin-Afrika ticaret hacmi 500 milyon dolardı ancak 20 yıllık bir sosyo-ekonomik çalışmanın ardından bugün Çin- Afrika ticaret hacmi 200 milyar doları Hindistan- Afrika ticaret hacmi 30 milyar aşmış bulunmaktadır. Çin'in başarısı birçok ülkeyi geride bırakmış durumda başta ilk koloni ülkeleri olmak üzere Avrupa ve ABD, Afrika'da daha çok askeri alanlarda ilişkilerini geliştirmeye çalışırken, Çin Afrika'da kendisine ekonomik bir alan açıp Afrika'da öncü konum haline gelmiştir. Dünya yüzeyindeki ekilebilir tarım arazilerinin %60'ına sahip Afrika tarım açısından olduğu kadar doğal gazın ve petrol zenginliği ile enerji alanında da çok önemli bir konumda olması Afrika'nın önemini artırmaktadır. Bugün günlük 2 milyon varil petrol üretimiyle Nijerya öncü konumundadır. Kıta ülkeleri birçok ülke ile petrol ticareti yaparak ve çok sembolik fiyatlarla tarım arazileri kiralayarak hem doğrudan yabancı yatırımları çekmekte, hem kıtanın dünya üzerindeki cazibesini artırmaktadır. Ancak üretimin yok denecek kadar az ve tüketimin fazla olduğu Afrika'daki gıda ambarları üzerinden şimdiden anlaşmalar yapılmış ve arazinin asıl sahiplerinin yani kıta insanının kullanmasına fırsat verilmeyerek büyük devletler çok uzun yıllar sürecek olan hükümlerlerini tescillemiş olmaktadır.²⁴

---

²³ Ahmet Kavas, "Afrika Üzerine Bir Değerlendirme", Çerçeve, Y. 21, S. 63 (Ocak 2014), s. 48-52

²⁴ a.g.e., s. 48-52

Ancak önemli ekonomi dergilerine başlık olarak konu olan umutsuz kıta Afrika'nın durumu geçtiğimiz 20 yıl içinde pozitif gelişmeler yaşamaktadır. Bu değişim özellikle kıta ülkelerindeki savaş durumundan barış şarkılarına geçişiyle birlikte Afrika Renaissance'ını yaşamakta olduğunu göstermektedir. Özellikle önümüzdeki 20 yıl içinde Afrika'daki orta gelir nüfusunun 600 milyona ulaşacağı beklentisi tüm dünyanın iştahını kabartmakta ve mevcut ekonomilerini daha ileriye götürebilmek için barış ortamının tesisi daha çok önem arz etmektedir. Gelişen ekonomileri ve soğuk savaş sonrası dünyaya uyumlu yeni ve etkili politikaları, etkili ve kapasiteli liderleri, hukukun üstünlüğünün geri gelmesiyle Afrika sorunlarını çözebilme yolunda önemli adımlar atmaktadır. Afrika'da pek çok ülkenin yıllık büyüme ortalaması % 5'i geçmektedir.²⁵ Afrika çoğunluğu Çin ve Hindistan olmak üzere yabancı yatırım çekerek ülkelerini zenginleştirmekte bu şekilde uluslararası toplum tarafından daha çok tanınmaktadır. Bunun yanı sıra kıtanın gayri safi milli hâsılatı, genç nüfusu, ucuz iş gücü, zengin maden yatakları, doğal zenginlikleri, Birleşmiş Milletler Genel kurulundaki %30'luk oy gücü bir bütün olarak hesaplandığında Afrika; hakkında düşünülen ve uluslararası raporlarda belirtilen umutsuz kıta algısından kurtularak Yükselen Afrika gerçeğinin tüm dünya tarafından farkına varılmaktadır.²⁶ Bu sayede Afrika'nın bugününden başlayan gelişimler yarını adına iş, kültürel değişim, eğitim, istihdam ve turizm alanında Afrikalılarla daha çok etkileşim içinde olan bir dünya oluşturmaktadır. Bu yeniden doğuş ya da Afrika'nın hızlı değişimi ancak Afrika'nın ekonomik olarak güçlenmesi, yabancı yatırımları çekmesi dünyada her 6 insandan birinin Afrikalı olduğu düşünüldüğünde ekonomik ve siyasi konjonktüründe önemli bir yer edinmesi kıtanın uluslararası alanda etkileşmesi ve bunun sürdürülebilirliğiyle mümkündür. Afrika bunun kendisi için kaçınılmaz olduğunun ve bu potansiyeli kendisinde taşıdığı farkında.

Afrika yaşadığı problemleri değiştirip kalkınma ve ilerlemesini katlayarak sürdürülebilmesi için kıtaya barış, güvenlik, istikrar kısaca refah ve huzurun getirilmesinin elzem olduğunun farkında gelişiminin sona ermemesi için karışıklıklar ve çatışmaların durdurulmasına birinci dereceden önem vermektedir. Bugüne kadar uluslararası toplum tarafından yalnızca yoksulluk kıtlık çatışma, salgın hastalıklarla anılan ve dünyadaki en az gelişmiş 48 ülkeden 33'ünü barındıran kıta Afrika aynı

---

²⁵ a.g.e., s. 49.

²⁶ Fatma Günce Kanlı ,(der.), **Türkiye Afrika Birliği Kitabı**, İstanbul: TASAM Yayınları s.8

zamanda en hızlı gelişen ülkeleri de bünyesinde barındırmaktadır. Afrika'daki 6 ülke 2001-2010 yılları arasında dünyanın en süratli şekilde büyüyen 10 ülke arasında bulunurken 2011-2015 döneminde ise bu sayının artarak dünyada en hızlı büyüyen 10 ülke arasındaki 7 ülkenin yine siyah kıtayı umutlandırarak Afrika önemli bir sıçrayış da bulunmaktadır. Afrika Kalkınma Bankasının izlenimlerine göre önümüzdeki yarım asır içinde kıta ülkeleri büyük sıçramada bulunacak ekonomik ve siyasi gelişmelerin sosyal yaşama olumlu etkide bulunup orta sınıfın güçlenerek artacağı belirtilmektedir. Toplam nüfusun yaklaşık % 70'inin çocuklardan ve gençlerden oluşan kıta ülkelerinin 21. yüzyılın ikinci yarısında bugününden çok daha iyi bir konumda olacağı bilgisi verilmektedir. Öyle ki bu tabloyu The Economist dergisi sömürge tarihinden kaynaklı çatışma ve yoksulluk içindeki kıtayı 2000 yılında yaptığı yayında "Umutsuz Kıta" başlığını verirken 2011 yılındaki olumlu gelişmelere binaen Aralık ayındaki sayısında kıtayı "Umutlu Kıta: Afrika Yükselişte" başlığı ile resmetmiştir. Aynı şekilde Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Dr. Dlamini Zuma'nın "meşaleler, bugün umutsuzluk çizgisindeki hikâyemizi fırsata dönüştürmek için yanıyor" ifadesi Kıtaya dair umut ve ümit içeren görüş ve düşünceleri ortaya koymaktadır.²⁷

Geçmişte sömürgeye uğrayan, varlığı ve yaşadıkları sorunlar göz ardı edilen Kıtanın gerekliliği ve stratejik ortaklık değeri bugün tartışmasız bir şekilde ortadır. Birleşmiş milletlerde %30 oranında oy ile 2010-2020 aralığındaki yüksek gelirli inşaat sektöründeki önemini ve konumunu arttırmıştır. Bu haliyle Afrika kıtası geçmişten gelen ezber bilgiler ve sahip olduğu olumsuz şartlara rağmen hem gelişmiş ülkeler için hem de yeni gelişen ülkeler için yeni bir denge muvazenesidir. Kıta Afrika'sının 2020 durumu için yaklaşık 2,6 trilyon dolar boyutunda ekonomi büyüklüğüne, 1 trilyon dolar boyutunda tüketimi harcamalarının olacağı öngörülmektedir.²⁸

---

²⁷ Ufuk Tepebaş, **Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika Kalkınma, Güvenlik ve Ortaklık**, İstanbul: Tasam Yayınları, 2013, s. 15-16.

²⁸ Kanlı, a.g.e., s.8

1.2 Afrika'ya Genel Bakış

Afrika kendisine bitişik olan adalarla beraber 32.2 milyon km karelik yüzölçümüne sahip olup dünyanın % 6'sını kara yüzeyinin % 24'ünü kaplamakta ve 1 milyarı aşkın nüfusuyla dünyanın en fazla nüfus yoğunluğuna sahip 2. büyük kıtasıdır. Bu ülkelerin büyük bir bölümü başkanlık sistemiyle yönetilip istikrarsızlık, yolsuzluk, fakirlik, otoriter rejimler ve şiddet problemleriyle mücadele etmektedirler.²⁹

Afrika'yı ruhlara tapınan Amnistlerin'de varlığının yanı sıra Müslüman Afrika, Hıristiyan Afrika olarak tanımlamak mümkündür. Etnik tasvir olarak da Siyah Afrika Beyaz Afrika tanımının yanı sıra Koloni olarak İngiliz Afrika'sı, Fransız Afrika'sı kavramları kullanılmaktadır. Tanımlar farklı olsa da salgın hastalıklar, kötü yönetim, demokrasi, insan hakları sorunları ve kalkınamama kıtanın ortak özellikleridir. Kıtanın keşfinin ardından hammadde ihtiyacının karşılanması amacıyla kıta ülkeleri sömürge devletleri tarafından paylaşılmıştır. Bunun akabinde kıtanın köle ticaretine maruz kalması Afrika'nın yaşadığı problemlerin başında gelmektedir.³⁰

Portekizler 15. yüzyıl itibariyle Afrika kıyıları boyunca seyahat edip yeni ticaret noktalarının oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu keşifler İngiliz seyyahlarının ticaret misyonerlik faaliyetleriyle devam etmiş, ardından işgale dönüşmüştür. Bugün dahi İngiltere gibi Fransa'da geçmişteki sömürgeci özelliğinden kaynaklı olarak kıta üzerinde üstünlük sahibidir.³¹

Kıtanın işgalinden sonraki aşama toplumsal yapının tamamen bozulmasına neden olan köleleştirilme süreci oldu. Batılı Anayasalar siyahlar ile beyazları eşit addetmenin Tanrının yasalarına aykırı olacağını iddia etmişlerdir. Kıta, sanayi devrimi ve Amerika'nın keşfini takiben ihtiyaç duyulan insan gücünü karşılamak için tüm Avrupa devletleri tarafından parsellenmiş ve insanlar köle pazarlarında satılıp gemilerle götürülürken yüz binlerce siyahî yolculuk sırasındaki kötü şartlardan ötürü hayatlarını yitirmişlerdir. Afrika ülkeleri zamanla sistematik bir şekilde başta İngiltere, Fransa

²⁹ Dursun Yılmaz, **Afrika'nın Suyu mu Yok Parası mı?**, (Çevrimiçi) (http://topraksuenerji.org/No_water_money_in_Africa.pdf), (Erişim Tarihi: Ağustos 2014). s. 4-5.

³⁰ Numan Hazar, "Türkiye Afrika Siyasal İlişkileri", **Dünya Siyasetinde Afrika 1**, İsmail Ermağan (der), Ankara: Nobel Yayınları, 2014, s. 380-382.

³¹ Ramazan Özey. "**Afrika Kıtasının Panoraması**" **Dünya Siyasetinde Afrika 1**, İsmail Ermağan (der), Ankara: Nobel Yayınları, 2014, s. 37-40.

olmak üzere İspanya, Portekiz, Almanya ve Hollanda arasında sömürgeleşmiştir.³² Bölgedeki feodal liderler ise köle ticaretini özendirmiş ve kendi ırkdaşlarının satılmasından kazanç elde ederek köle tacirleriyle işbirliği yapmışlardır.³³

Afrika 16.yüzyıl'da köle ticareti yoluyla sömürüye maruz kalırken 19. yüzyıl'da ise Avrupalı devletlerce paylaşılmıştır. İlerleyen yıllarda kıta ülkeleri soğuk savaş döneminde Doğu Batı kutuplaşması içinde varlıklarını devam ettirebilmek için Sovyetler Bloğu ve ABD arasında eksen tercihinde bulunmuş olmalarına rağmen soğuk savaşın sona ermesiyle çok yönlü dış politikalarına gidilmiştir. Başta Çin, ABD, AB, Hindistan, Brezilya ve Rusya olmak üzere adeta küresel güçlerin istilasına uğramıştır.³⁴

Kıta ülkeleri 1960 yılları itibariyle çoğu kanlı bir şekilde gerçekleşen bağımsızlık mücadeleleri vermeye başlamıştır. Aslında Avrupalı sömürgeciler bu durumu kontrolleri altında bulunan ülkeleri kendi adamlarına idare ettirerek sözde bağımsızlık verip lehlerine çevirmişlerdir. Bu nedenle 1960-1970 yılları arasında aynı etnik kökenden olmalarına rağmen adeta cetvelle çizilmiş suni devletçikler oluşmuştur.³⁵

Yapay sınırlar nedeniyle kıta ülkeleri arasında sınırlar ve çoğu kez madenlerden kaynaklı çatışmalar savaş boyutunda yaşanmıştır. Dünya genelindeki 1990-2003 yılları arasındaki iç savaşların en korkuncu Afrika'nın Sahrasında vuku bulmuştur. Siera Leone, Liberya, Nijerya, Fildişi Sahili, Angola, Zimbabwe, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ruanda, Uganda, Somali, Etiyopya ve Eritre'de çok kanlı sonuçlanan uzun süreli iç savaşlar yaşanmıştır. Nijerya'daki Biafra savaşında 1967 ile 1970 arasındaki 3 yıl içinde 2 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Sudan'da esas nedeni Petrol olan iç savaş 2004 yılında sona erdiğinde 30 yılını tamamlamıştır. Ruanda'da 1994 yılında vuku bulan iç savaş 100 gün sürmüş ve çatışmalarda 1 milyona yakın Tutsi ve ılımlı Hutsi hayatını kaybetmiştir. Katliam sırasına rahip ve rahibeler dahi kiliseye sığınan insanları ihbar etmiş ve ölümlerine ortaklık etmişlerdir.³⁶

---

³² a.g.e. s. 37-40.

³³ Hazar, **Afrika...**, a.g.e. s. 17-19.

³⁴ Tepeciklioğlu, **Afrika Kıtasının...**, a.g.e., s. 59-60.

³⁵ Özey., **a.g.e.**, s. 37-40.

³⁶ a.g.e., s. 37-40.

Afrika’da mevcut olan çok sayıda etnik, dil, din gruplarının karmaşık bir toplumsal dokuda olması kıtadaki istikrarsızlık, savaşlar ve iç savaşların temelini oluşturmaktadır. Öyle ki çok sayıda insanın hayatına mal olmuş ve birçoğunun da yerlerini değiştirmek zorunda kaldığı bu çatışmaları durdurmak, sınır uyuşmazlıklarını engellemek ve savaşları sona erdirmek için birçok kez uluslararası toplumun kıtaya müdahale etmesi gerekmiştir.³⁷ Kıta’da süren iç savaşlarda 1990-2005 arasındaki 15 yıllık sürede çoğunun elmas kaçakçılığında elde edilen 200 milyar euroluk kaynak harcanmıştır.³⁸

Afrika siyasetinde yönetim ve darbeler çok önemli bir yer tutmaktadır. 53 devlet başkanının 21’i 15 yıldan uzun süredir iktidarda bulunmakta ve bunlardan Benin, Mali, Mauritius, Kenya, Senegal, Madagaskar, Orta Afrika, Kongo (Brazaville) Zambiya’da demokratik yollarla başkanlıktan ayrılma örnekleri görülmüştür. Ancak kıta ülkelerinde askeri darbe, iç savaş ve ülkelerin işgali sebebiyle görevden ayrılmalar daha çoktur. 1960-1969 tarihlerinde 27 başkan, 1970-1979 tarihlerinde 20 başkan, 1980-1989 tarihlerinde 22 başkan, 1990-1999 tarihlerinde 22 başkan, 2000-2005 tarihlerinde 5 başkan olmak üzere toplamda 1960-2005 tarihlerinde görevinden ayrılan 96 başkanın ayrılma nedenleri; 12’si doğal kaza ve ölüm, 19’u istifa, 19’u seçim mağlubiyeti olup bunların neticesinde 33 geçici hükümet kurulmuştur. Ayrıca başlıca nedenlerinin yabancı ülkelerin çıkarları, etnik anlaşmazlıklar ve kötü yönetimin olduğu darbeler gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Çad 4, Orta Afrika 3, Kongo 5, Senegal, Togo ve Ruanda 1, Fildişi Sahilleri, Demokratik Kongo, Gabon, Komor Adaları ve Cibuti 2 askeri darbe yaşamıştır. Afrika ülkeleri arasında farklı siyasi rejimler mevcuttur. Mauritius, Komor Adaları, Nijer Sudan, Botswana, Namibya, Ruanda ve Zimbabwe’de çoğulcu rejimler hâkimken, Güney Afrika, Benin, Kenya, Madagaskar, Malawi ve Mali’de tek parti içinde demokratik uygulamalar hâkimdir. Gana, Nijer (1993-1999) ve Nijerya’da Askeri rejimler görülmektedir. Fas ve Swaziland’da ise kiralık hâkim rejimdir.³⁹

Kolonyalist ülkelerde eğitim görmüş entelektüellerin katkılarıyla sömürgecilikten kurtulma döneminin ilk yıllarında başarılı demokrasi deneyimlerinin yaşanmasına rağmen bu süreç kısa sürmüş ve yerini askeri totaliter rejimler devralmıştır. Bağımsızlıkların elde edilmesinde iktidarı ele geçiren devlet ve hükümet

---

³⁷ Hazar., a.g.e., s. 35-40.

³⁸ Okur., a.g.e., s. 81.

³⁹ Özey., a.g.e., s. 37-40.

başkanları iktidarlarını korumak adına muhalefeti baskıyla yıldırma, susturma, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarının askıya alma durumları gerçekleşmiştir. Afrika ülkelerinin sınırları etnik, dil, din farklılıkları ve bunun neden olacağı karmaşıklıklar gözetilmeden kolonist ülkelerin kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarına göre çizildiğinden Avrupa ülkeleri gibi ulusal devlet olma bilincine ve sürecine sahip olamamışlardır.⁴⁰

Afrika toplumu kendi arasında çok farklılık göstermektedir. Kongo’da 300, Nijerya’da 200 Fildişi kıyısında 60 farklı etnik köken ile toplamda 2000 etnik topluluğun bulunduğu bir mozaiktir. Örneğin Kalahari çölünde yaşayan ve “çalı adamlar” olarak adlandırılan Boşimanlar, Güneybatı Afrika’da yaşayan Hotantolar ve Tropikal ormanlarda yaşayan Pigmenler Afrika’da yaşayan ilkel Siyahî insanları oluşturmaktadır. Bu topluluk günümüzde büyük çölün kenar yerleşkelerinde tarım ve hayvancılıktan uzak oldukça ilkel ve yoksul bir hayat yaşamaktadırlar. Bunu dışında iri yapılı saf zenci olarak kabul edilen ve özellikle Gine körfezi boyunca yaşayan Gine Siyahîleri ve aşağı Nil bölgesinde ikamet eden Sudan Siyahîleri’de vardır. Orta ve Güney Afrika’nın genelinde yaşayan Bantular ise çiftçilik ve hayvancılık yapmaktadırlar. Güney Afrika ve çevre ülkeler olan Lesotho, Swaziland gibi ülkelerde yaşayan Zulular ise kıtanın en asli kabilelerindenidir. Doğu Afrika merkezli ve Ekvatorun kuzey bölgelerinde yaşayan Karışık Hami- Siyahîleri de vardır. Tanzanya-Kenya sınırları içinde bulunan Masailer ise yarı göçebe bir hayat sürmekte bugün sayıları 1 milyon olarak bilinmektedir. Fas, Tunus, Cezayir, Moritanya ve Libya da ise Hami- Sami ırkına sahip zenci olmayan etnik topluluklar vardır. Mısırlılar Hami, Habeşliler ise Sami ırkına mensupturlar. Çok eski tarihlerden itibaren Kuzey Afrika’da yerleşmiş olan Berberiler ise yerleştikleri alan itibariyle Libya’dan Atlas Okyanusuna ve Akdeniz’den Orta Nijer ve Senegal’e kadar geniş bir alana yayılmış durumdular. Asırlarca çeşitli krallıkların etkisinde kalan Berberiler dillerini, gelenek ve göreneklerini önemli oranda kaybetmişlerdir. Kıtada ayrıca sömürge döneminden itibaren keşif ya da misyonerlik faaliyetleri için kıtaya gelmiş bir daha dönmemiş Avrupalılarda mevcuttur. Sayıca az olmalarına rağmen devlet kademesinde ve önemli kuruluşlarda etkililerdir. Sosyolojik bir değerlendirme yapıldığında Kuzeyde Arapça konuşan Hami ve Sami

---

⁴⁰ Hazar., a.g.e., s. 17-19.

ırkları (Araplar) Orta bölümde yerli zenci kökenliler, Güneyde ise siyahları yöneten birçoğu sömürge dönemlerinden beri Afrika'da yerleşmiş olan azınlık beyazlardır.⁴¹

Dünya nüfusu 1950'de 2,5 milyarken Afrika 227 milyonluk nüfusuyla yaklaşık %10'unu, bugünkü 7.145.786.000'lik dünya nüfusunun ise 1.110.630.062 nüfusuyla % 15'ini karşılamaktadır. Dünya nüfusunun 2050'de 9,2 Afrika nüfusunun ise 2 milyar olacağı öngörülmektedir.⁴² Orantısız bir nüfusa sahip olan kıtada en yüksek nüfus yoğunluğu Gine körfezi kıyılarında, Nil nehrinin aşağı taraflarında, Doğu Afrika'nın yüksek bölgelerinde, Madagaskar'ın kuzey kıyılarında, madenciliğin gelişmiş olduğu Güney Afrika Cumhuriyeti, Zimbabwe, Demokratik Kongo'da bulunurken Çöllerde, yüksek dağlık bölgelerde ve ekonomik imkânların az olduğu bölgelerde nüfus yoğunluğu düşüktür. Kıtada yüzlerce etnik köken mevcut olmasına rağmen ağır basan topluluklar Araplar, Berberiler, Valaflar, Tuaregler, Nijeryadaki Yorubalar ve İbolar önek olarak verilebilir.⁴³

Koloni dönemi gereken önemi ve parayı ayırmadıklarından ötürü kıtada eğitim gelişmemiştir. Afrika'nın bütün ülkelerinde eğitim devlet sorumluluğunda olmasına rağmen kırsal kesimde yeterli parasal kaynak bulunmadığından öğrenim görenlerin oranı % 20-25 şehirlerde ise bu oran % 30-40 şeklindedir. Durumun bu denli vahim olması devletin yeterli öğretmen ve okula sahip olmayışı ailelerin eğitim masraflarının karşılayamaması ayrıca istikrar ve güvenlik gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır.⁴⁴

Bugün Afrika'da dünya dillerinin 3'te ikisini oluşturan 2000'in üzerinde dil konuşulmaktadır. Ancak genel olarak Mağrip ülkelerinde Arapça konuşulurken Orta Afrika ve Güney Afrika ülkelerinde farklı diller konuşulmaktadır. Swahili, Wolof, Dioulai, Haoussa, Peul, Lingala, Kikongo, Malgaş, Amharik, Tigre ve Berberi dilleri kıtadaki en yaygın dillerdir. Bunların yanında koloni dileri de sömürdüğü ülkeden en fazla konuşulan dil haline gelmiştir.⁴⁵

Kıta'da 3 dininde takipçileri bulunmaktadır ve bunlardan en yaygın olanı İslamiyet'tir. Kıtanın genelinde görünmekle beraber 350 milyondan fazla nüfusuyla

---

⁴¹ Özey., a.g.e., s. 37-40.

⁴² Dış Politika Akademisi / Bilim ve Medeniyet Klübü_(Çevrimiçi)
(<http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf> ,) (Erişim Tarihi: Nisan 2014).

⁴³ a.g.m.,

⁴⁴ Özey., a.g.e., s. 37-40.

⁴⁵ a.g.e., s. 37-40.

Kuzey Afrika, Fildişi Kıyısı, Gana, Kuzey, Güneybatı ve Kuzey Nijerya ve Doğu Afrika bölgelerinde İslamiyet geniş kitlelerce yaygınlık kazanmıştır. Hıristiyanlık 1900'lü yıllarda 75 milyon kadarken sömürge faaliyetleri nedeniyle 2000'de 351 milyonu bulmuştur. Bugün Gana, Uganda, Mali, Fas, Tunus, Cezayir ve Zimbabwe'de Yahudi inancı çok olmasa da mevcuttur. Afrika'da ilkel dinler arasında Fetişizm, Totemizm ve Animizm yaygındır.⁴⁶

Afrika'da 20. yüzyılın son yarısından itibaren 33 tane korkunç derecede iç savaş yaşanmıştır. Örneğin 1996 yılında kıtada 14 devlet içinde silahlı çatışmalar yaşanmış ve milyonlarca insan bu durumdan zarar görmüştür. Bu olaylar silah alımlarını da artırmış 1979-1989 arasındaki 10 yıl içinde 60 milyar dolarlık silah satışı olmuştur. 2000 yılına gelindiğinde savaştan etkilenen insanların sayısı %90'ı kadın ve çocuklardan oluşmak üzere 100 milyonu aşmıştır. Bu iç ve komşu savaşların en ağır hasara sebep vermiş olanları arasında Hutilerin Tutsilere uyguladığı Ruanda soy kırımı (Tutsi nüfusunun $\frac{3}{4}$ ü 800.000) Demokratik Kongo (2.5 milyon) Liberya (300.000 ölüm ve 300.000'ini aşkın göç) Sierra Leone (400.000 ölüm 1 milyondan fazla mülteci) Sudan (300.000 ölüm) yaşanmış bunların dışında Cezayir, Fas, Libya, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Tanzanya'da kısaca tüm kıta genelinde çatışmalar ve ölümler yaşanmıştır.⁴⁷

Tarım ve hayvancılık kıta ülkelerinin temel ekonomik dayanağı olmasına rağmen oldukça zayıftır. Tarım ve hayvancılık geçim tipi yapılp ata-erkil sistemde uygulanmaktadır. Bu sektörlerin gelişimindeki en büyük engel iklim koşulları yağış azlığı ya da fazlalığıdır. Palmiye çekirdeğinin büyük bölümü ve kakaonun $\frac{3}{4}$ 'te ikisinin kaynağı olan Afrika'da bazı ürünler büyük pazarlara ihraç etmek için üretilmektedir. Hayvancılıkta ise Güney Afrika'da Avrupalıların koyun ve domuz çiftliklerinin yanı sıra kıtanın kuzeyinde ve güneyinde dar bölgelerde hayvancılık yapılmaktadır. Sanayi bakımından Afrika dünyada en sonuncu olup Güney Afrika, Mısır, Cezayir, Fas ve Nijerya kısmen sanayisi gelişmiş ülkelerdir. Güney Afrika maden sanayisi ve petrol sanayisi, Mısır dokuma sanayisi, Tunus, Fas, Cezayir, Libya petrol sanayisi alanında ön plana çıkmıştır. Kuzey, Batı ve Güney Afrika ülkelerinde oymacılık, dokumacılık, örmecilik gibi el sanatları gelişmiş durumdadır. Afrika'nın kuzeyinde ve güneyinde modern karayolu ve demir yolları kısa mesafeli olarak gelişmiştir. Kıta okyanuslar ve

---

⁴⁶ a.g.e., s. 37-40.

⁴⁷ a.g.e., s. 37-40.

denizler arasında olmasına rağmen kıyılar ve doğal limanlar arasındaki uzak mesafe ve bataklık bitikleriyle kaplı oluşu, gelgit etkisi gibi sebepler nedeniyle deniz ulaşımı gelişmemiştir. Amerika-Avrupa-Asya ve Okyanusya arasında bulunması sebebiyle Afrika özellikle Hartum, Dakar, Nairobi, Johannesburg, Kahire gibi havalimanları güçlü bağlantı yolları mevcuttur.⁴⁸

Afrika turizm alanında doğal, tarihi ve kültürü açısından büyük potansiyel taşınmasına rağmen yeterli ölçüde istifade edilememiştir. Kuzey’de Mısır, Fas ve Tunus Güneyde ise Kenya ve Güney Afrika Cumhuriyeti tarihi eserler ve doğal güzellikleriyle turizm alanında gelişmiş ülkeler olmasına rağmen dünya turist sayısının %3’ünü çekebilmektedir.⁴⁹

Kıta’nın hemen hemen her ülkesi zengin petrol, maden yataklarına sahiptir. Batı Afrika ve Kuzey Afrika zengin petrol ve doğal gaz yataklarıyla meşhurdur, ayrıca kıtanın akarsularında önemli beyaz kömür rezervleri mevcuttur. Kıtanın hidroelektrik üretimi yeni barajlarla her yıl artmaktadır. Nijerya, Mısır ve Gabon’da önemli oranda petrol ve doğal gaz çıkartılmaktadır. Kıta ülkeleri elmas ve altın gibi değerli madenler bakımından çok zengindir. Örneğin Mali altın üretiminde dünya 3.sü konumunda olup Sierra Leone ise önemli oranda dünyanın en kıymetli elmas, altın, titanyum madenlerine sahiptir. Güney Afrika’da da ilk elmas 1925 yılında bulunmuş ve Johannesbourg elmas üretiminin merkezi konumundadır. Güney Afrika dünya altın üretiminin %70’ini, elmas üretiminin % 65’ini, vanadyum üretiminin % 45’ini yaparak kıtanın en gözde ülkeleri arasındadır. Bunun yanı sıra Kongo’nun doğusu ile Namibya’nın Güneybatısında da zengin elmas madenleri bulunmaktadır.⁵⁰ Afrika’da ki madenler arasında elmas en gözde olanı ve kaçakçılığın en fazla yapıldığı kaynakların başında gelir. Fildişi, Burkina Faso, Liberya, Sierra Leone, Angola ve Kongo elmas kaçakçılığın en yoğun olduğu ülkelerdir. Bu kaçakçılıktan elde edilen gelir Afrika’daki iç savaşların kaynağı olarak kullanılmaktadır.⁵¹

Kıtanın sahip olduğu olumsuz şartların hızla değiştiği görülmektedir. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına artık doğal kaynaklarını anahtar olarak kullanan Afrika ülkeleri yer almakta. Bunun yanı sıra Kıtadaki bölgesel bütünleşmeler ve alt yapı

---

⁴⁸ a.g.e., s. 37-40.

⁴⁹ a.g.e., s. 37-40.

⁵⁰ a.g.e., s. 37-40.

⁵¹ Okur., a.g.e., s. 81.

yatırımların olumlu etkisi artmakta ve 1 milyarı aşkın tüketici uluslararası şirketlerin dikkatini çekmektedir.⁵²

Afrika bulunduğu coğrafi konum, güvenliği, yerin altındaki ve üstündeki zenginlikleriyle uluslararası toplum nezdinde stratejik bir kıtadır. Son dönemde çok sayıda gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke kıtaya yönelik politikalarını revize edip yoğunlaşmaktadır. Devlet başkanlarının eşlik etmiş olduğu iş forumları ve üst düzey ziyaretler her geçen gün artarak kıta küresel rekabetin merkezine taşınmaktadır. Kıtada demokratik ve ekonomik gelişmelerin artmasına rağmen yolsuzluklar, çatışmalar, gıda güvensizlikleri ve fırsat eşitsizlikleri gibi geçmişten gelen problemlerin altında gölgelenmektedir.⁵³

Afrika'nın yeniden doğuşu kıtanın evrensel imajının yenilenmesi ile ilgilidir. Bu imajın revize edilmesi kolay olmasa da kıtanın özellikle son yıllarda başarı sağladığı görülmektedir. Bunun için kıtaya yabancı yatırımların gelmesi, Afrika'nın dünyadaki ekonomik ve politik konjonktüründeki yerinin güçlendirilmesi, kıtanın uluslararası alanda yerinin etkinleştirilmesi, Afrika ülkelerinin dünya ekonomilerinde karar merkezi olması açısından önemlidir. Bütün bunların tespiti ve realize edilmesi Afrikalılar tarafından yapılması gerekmekte ve bu başarısızlıklardan ya da başarıdan Afrika ülkelerini sorumlu olması durumunda Kıtanın Renaissance'ı mümkün kılınabilir. Bunun gerçekleşebilmesi için birinci koşulun kıtaya barış ve istikrarın gelmesi ve kalkınma ve ilerlemenin hâkim kılınması şarttır.⁵⁴

---

⁵² ERNST&YOUNG, Exploring Africa, (Çevrimiçi), [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/\\$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20overion.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20overion.pdf), (Erişim Tarihi: 10.05.2014)

⁵³ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 15.

⁵⁴ Ufuk Tepebaş_(der.), **Türk ve Afrikalı Sivil Toplum Kuruluşları Birliği ve Kalkınma**, İstanbul: TASAM, 2010, s. 217-219.

1.3 Açlık, Yoksulluk, Ölüm

Afrika kıtası zenginlik ve birlik içinde yoksulluğu ve ayrışmayı barındırmakta, örneğin Uranyum zengini olan Nijer, dünyanın en fakir 2. Ülkesi olup, Ruanda Burundi aynı ırktan gelmelerine rağmen iki ülke arasına çatışmalar ve katliamlar yaşanmıştır. Yine Somali bağımsızlığından sonra 4 parçaya bölünmüştür.⁵⁵ Doğu Afrika'da 11 milyon insanı doğrudan etkileyen bir kıtlık nedeniyle 700.000 insan açlık ve susuzluk çekmektedir. Gelecek 10 yıl içinde 45 milyon çocuğun hayatını kaybetme riski bulunmaktadır. 2000 yılı tarihindeki dünya açlık problemlerinin % 44'ü kıta'da yaşanmaktayken 2015 yılında bu oran yaklaşık % 60 artarak %73'e çıkması beklenmektedir. Nüfusun neredeyse yarısının günlük kazancı 1 doların altındadır.⁵⁶ Gereken önlemler alınmadığı takdirde 219 milyon yeni insanın daha yoksulluk sınırının altında yaşayacağı belirtilmektedir. Her yıl 15 milyar dış borcun ödendiği kıtada her 10 saniyede 1 çocuk açlık ve hastalıklar sebebiyle hayatlarını kaybetmektedir.⁵⁷

Kıtanın yaşamış olduğu problemlerin sonucu olarak 48 sahra altı Afrika ülkesinden 33'ü Birleşmiş Milletlerin En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) listesinde bulunmaktadır. Daha kötü olan durum ise bu liste ilk kez 1971 yılında kategorilendirilmiş olup bu listeden sadece Botswana (1994) ve Cape Verde (2007) yılında bu listeden çıkabilmiştir.⁵⁸

Kıta'da bugün her 10 Afrikalıdan 4'ü yoksulluk sınırının altındadır. Dünya nüfusunun %10'unu barındıran Sahra altı Afrika 48 ülkesi ile dünya gelirinin % 1'ini dahi elde edemediği için yoksulluğun ve açlığın dünyada en fazla yoğunlaştığı bölgedir. Kuzey Afrika'nın %22'si Sahra altı Afrika'nın %59'u yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.⁵⁹ Tarım kıtadaki pek çok ülkenin temel sektörü olmasına rağmen Afrika gıda yeterliliğine sahip olmadığı için yoksulluk ve açlık oranları her yıl artmaktadır. Kenya'da nüfusun %30,6'sı Nijerya'da %33,8 Gana'da %20,6'sı Güney Afrika'da ise %25,9'u 40 yaşına varmadan hayatlarını yitirmektedir. Bunun yanında kuraklıkların neden olduğu çölleşme Afrika'da açlık ve yoksulluğu arttıran en büyük problemlerin

⁵⁵ Özey., a.g.e., s. 29-32.

⁵⁶ a.g.e., s. 29-32.

⁵⁷ a.g.e., s. 29-32.

⁵⁸ Tepebaş., **Dönüşüm...**, s. 135.

⁵⁹ Dursun Yılmaz, **Afrika'nın Suyu mu Yok Parası mı?**, (Çevrimiçi)

(http://topraksuenerji.org/No_water_money_in_Africa.pdf.) (Erişim Tarihi: Ağustos 2014). s. 4-5.

başında gelmektedir. Afrika özellikle Kuzey Afrika çölleşme tehdidi ve tehlikesi altındadır, Mağrip ülkelerinde toplam arazinin %57'si olan 432 milyon hektar arazi çölleşme tehlikesine maruz kalmaktadır.⁶⁰

Afrika'da nüfusun yarısı günde 1 doların altında bir gelirle yaşamak zorundadırlar. Kıtanın sahip olduğu altın, elmas, gümüş, değerli madenler ve yer altı kaynakları Avrupa ülkelerinin sömürge politikalarından ötürü istifade edilememiştir. Bunun neticesinde kıta fakir kaldı ve kolonist ülkelerin uygulamalarından ötürü arazilerini kaybedip topraklarını tarımsal açıdan verimsizleştiren politikalar uygulanmıştır. Afrika'da meydana gelen iç savaşlar sınır savaşlarına dönüşmüş kuraklık siyasal ve ekonomik krizler açlık ve yoksulluğu arttırmıştır. Doğu ve Orta Afrika'da başta Çad, Gana, Mali, Senegal, Etiyopya, Mozambik ve Somali'de 24 ülkede 150 milyon kişinin açlıktan ölme sınırında olduğu ve Afrika'nın % 44'ünün kuraklıktan etkilendiği ortaya çıkmıştır. Afrika sahip olduğu kaynakları açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak yerine kıtada var olan savaş ve iç savaşlarda kullanılan silahlara yatırmıştır.⁶¹

Kıta ülkelerinin istikrarlı bir biçimde büyüme oranları kıtaya dış yardımların artması, IFC, MIGA gibi kalkınma kurumlarının Afrika'daki yatırımları kıtada önemli etkide bulunmuş olsa da yoksulluğu azaltmakta başarılı olunduğu söylenemez. Halen kıtada 300 milyon insan açlık tehlikesine maruz kalmaktadır. Bu olumsuz tabloya rağmen Afrika dünya petrol rezervlerinin %10'una, altın rezervlerinin %40'ına, krom rezervlerinin % 80-90'ına sahip olup madencilik açısından hem bu yüzyıl için hem gelecek yüzyıl için kıtanın ekonomik çehresini değiştirecek bir pazar konumundadır. Nitekim Afrika petrol, doğal gaz ve kömür madenlerinde dünya talebinin %85'ini karşılamaktadır. Özellikle Sahra altı Afrika demir bakır gibi madenler önemli yer tutan kaynaklardır.⁶²

---

⁶⁰ ⁶⁰ a.g.m., s. 4-5.

⁶¹ **Dış Politika Akademisi / Bilim ve Medeniyet Klübü**, (Çevrimiçi) (<http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf> ,) (Erişim Tarihi: Nisan 2014).

⁶² Zehra Taşkesenlioğlu "**Çerçeve Yoksulluğun İçinde Bolluğu Barındıran Afrika**", **Çerçeve**, Y. 21, S. 63 (Ocak 2014), s. 84

Afrika ülkelerinde açlık yoksulluk ve fakirlik hüküm sürerken kıta çok zengin madenlere de ev sahipliği yapmaktadır.

Tablo 1 Afrika'nın yer altı madenleri

Petrol	Doğal Gaz	Elmas	Uranyum	Bakır	Manganez	Demir	Altın
Cezayir	Cezayir				Fas	Fas	
Tunus							
Libya	Libya						
Mısır	Mısır						
						Batı Sahra	
				Moritanya			
							Mali
			Nijer				
Çad			Çad				
Sudan				Sudan		Sudan	
				Eritre			Eritre
							Etiyopya
			Somalia				
					Burkina Faso		
Nijerya	Nijerya						
		Orta Afrika					
Kamerun							
			Gine			Gine	
		Sierra Leone					
		Liberya					
		Fildişi			Fildişi		
							Gana
							Burundi
							Rwanda
				Uganda			
D. Kongo		D. Kongo					
		Tanzanya					
Angola		Angola					
Ekvitoral Gine							
Gabon		Gabon					
					Kongo		
				Zambiya			
		Namibya	Namibya	Namibya			Namibya
		Botswana					
				Zimbabve			Zimbabve
		G. Afrika	G. Afrika		G. Afrika		G. Afrika

Kaynak :CSS analyses in security policy no.38 july 2008 ETH Zurich (kendi derlemem) ⁶³

⁶³CSS analyses in security policy no. 38 july 2008, <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CSS-Analyses-38.pdf>

Afrika’da tüm bu zenginliklere rağmen nüfusunun %60’ından fazlasının günlük kazancı 2 dolardan % 40’ının ise 1 doların altındadır. Son yıllarda kıta ülkeleri arasında istikrarlı büyüme sağlamış olsalar da bu gelişme tabana eşit bir şekilde dağılamamıştır. Dünyanın orta gelir nüfusuna Afrika ülkeleri sadece %2’lik bir katkıda bulunabilmektedir. Kıtada yoksulluğun yok edilmesindeki en büyük problemlerden bir tanesi de aile planlanmasının olmamasıdır. Afrika’da 40 milyondan fazla kadının çocuk yapmayı durdurmak ve ertelemek istediği tahmin edilmektedir. Yüksek nüfus yüksek yoksulluğa neden olmaktadır. Bu konudaki bir diğer problem HIV/AIDS gibi salgın hastalıklardır. İklim değişikliklerinin olumsuz etkilerine bağlı olarak kuraklığın yaygınlaşması ve düzensiz yağışlar doğal afetlere neden olması bu problemi arttırmaktadır.⁶⁴

1.4 Afrika’da Sağlık

Her yıl 15 milyar dış borcun ödendiği kıtada her 10 saniyede 1 çocuk açlık ve hastalıklar sebebiyle hayatlarını kaybetmekte, her yıl sıtmaya yakalanan 300 milyon klinik vakadan % 90’ının 5 yaşın altındaki çocuklardan oluşturduğu 1,5 ile 2,7 milyon arası insan ölmektedir.⁶⁵ Örneğin Nijer’de ortalama hayat süresi 42 olup 1 doktora düşen hasta sayısı 40.000 kişidir. Batılı ülkelerde kişi başına düşen sağlık harcamaları 600 dolarken bu oran Afrika’da 3 dolardır.⁶⁶

Dünya’da neredeyse görülmeyen çocuk felci, sıtma, ishal gibi hastalıklar nedeniyle her yıl milyonlarca Afrikalı ölmektedir. Bunlar arasında 1 dolarlık sıtma ilacının alınamaması sebebiyle her yıl 2 milyondan fazla insan hayatını kaybetmektedir. Afrika’da kişi başına düşen sağlık giderleri 3 dolarken bu oranın Avrupa’da 600 dolar olması arada 200 katlık bir yaşam kalite farkını göstermektedir. Örneğin Afrika Birliğinin başkenti olan Etiyopya’da 400 insanın toplam sağlık giderleri İsviçreli bir insanın giderlerine ancak denk olabilmektedir.⁶⁷ Yıllık ortalama her 30 saniyede bir çocuk sıtmadan ötürü hayatını kaybetmektedir. Afrika’da yaş ortalaması BM raporlarına göre 48’dir. Kıtada 300 milyondan fazla kişi sağlıklı suya erişememekte bu oran Sahra

⁶⁴ Tepebaş., **Dönüşüm...**, s. 136-143.

⁶⁵ Özey., **a.g.e.**, s. 29-30.

⁶⁶ **a.g.e.**, s. 29-30.

⁶⁷ **a.g.e.**, s. 29-30.

altı Afrika'da % 51dir. Çocuk ölüm oranı 1000'de 175 gibi büyük bir oranla oldukça yüksektir. AIDS hastalığına muzdarip 42 milyon hastanın 30 milyonu Afrika'dadır. AIDS'in yayılma oranı dünyada %1,2 Sahra altı Afrika'da ise %8,4 tür. Zatürre, sıtma, ishal, kızamık, tüberküloz gibi bulaşıcı hatalıklar Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre tıbbi gereç ve uygun yaşam koşulları eksikliği nedeniyle kıtadaki ölümlerin arasındaki en yaygın sebepleri oluşturmakta ve her yıl milyonlarca Afrikalının hayatına mal olmaktadır.⁶⁸

Avrupa'da kişi başına düşen sağlık gideri 1875 dolarken Demokratik Kongo'da 17 dolardır. Ölüm vakaları 1000 kişide 157 iken bu rakam Demokratik Kongo'da 407dir. Avrupa'daki ölüm oranları arasında %18'i kazalar %70'i kronik hastalıklar ve kanserken örneğin Nijerlilerin %86'sı önlenbilir veya tedavi edilebilir bulaşıcı hastalıklardan ötürü hayatlarını yitirmektedir. Avrupa'da doğumda ölen annelerin oranı 100.000'de 21 iken bu oran Mali'de 830'dur. Avrupa'da 1000 çocuktan 13'i 5 yaşına varmadan ölürken Demokratik Kongo'da 1000 çocuktan 199 bebek 5 yaşını görememektedir. Nijer'de dünyaya gelen bebeklerin yarısı yetersiz beslenmektedir. Avrupa'da 10.000 kişiye 68 ebe hemşire ve 33 doktor düşerken bu oran Nijer'de 1 hemşire 0,5 doktor, Dr. Kongo'da 5 hemşire 1 doktor sağlık hizmeti vermektedir.⁶⁹

Afrika'da yetersiz sağlık koşullarından ötürü ishal hastalığı yaygınlık kazanmakta ve günlük ortalama 6000 çocuğun hayatına mal olmaktadır. Kıtanın sağlık koşullarında iyileştirme sağlandığı takdirde ishal hastalarının oranında %37,5 azalama olabilir. Kıtada kronik su sorunu yaşayanların oranı nüfusun %25'ini oluşturmaktadır. Kıtada güvenli ve sağlıklı su kullanma oranı %62, yeterli oranda sağlık hizmetlerinden yararlanabilen insanların oranı ise %43'lük bir oradır.⁷⁰

Afrika'da en yaygın hastalıklar arasında Şistomiazis, cüzzam, sıtma, dizanteri, menenjit, tüberküloz, sarılık ve AIDS yaygın olup sarılık ve AIDS'in tedavisi oldukça zordur. Kıtada milyonlarca insan katarakt ve diğer göz hastalıkları çekmekte 200 milyondan fazla insan görme tehlikesi yaşamaktadır. Eğitimli sağlık personeli sayısı çok yetersiz olup ortalama 25.000 ve 45.000 kişiye bir doktor düşmektedir. Uzman doktor ve ilaç sıkıntısı yüzünden birçok hasta hayatlarını kaybetmektedir. Bu sorunların

---

⁶⁸ a.g.e., s. 31-32.

⁶⁹ Hava Sula, "Dünyanın Merkezi Neresi?", **Çerçeve**, Y. 21, S. 63 (Ocak 2014), s. 94-96.

⁷⁰ Tepebaş, **Türk ve Afrikalı...**, s. 133-140.

aşılabilmesi için kıtaya barış, iç huzur, siyasi istikrar ve siyasi kararlılığın gelmesi sorunların doğru bir şekilde belirlenmesi ve çözüm aramada gelişmiş ülkelerle işbirliği yapılması gerekmektedir. Ayrıca sağlık personellerinin çalışma ve eğitim koşullarında iyileştirme yapılmalıdır. Sağlık personeli ihtiyacını kıta içinden ya da dışından karşılanması önemlidir.⁷¹

1.5. Afrika Sömürge Tarihi Ve Milliyetçiliğin Doğuşu

Avrupalı kâşiflerin gerçekleştirdikleri coğrafi keşiflerin ardından Afrika; altın ve köle kaynağı olması sebebiyle 15. ve 16. yüzyıllardan itibaren Avrupalılarca akına uğramıştır. Öyle ki Güney Afrika'ya gelen Avrupalılar kıtaya temelli yerleşmiştir. Altın tozu ve köleler Portekiz'e ilk 1440 yılına getirilmeye başlanmıştır. Afrika kıyıları 1494 yılında Papanın bildiriyle Tordesillas anlaşmasıyla Portekiz'e bağlanmıştır. Böylelikle kıta insanı belirli malları sömürgeci ülkelerin kurmuş olduğu şirketlere satmaya zorlanmış ve bu ülkelerin rekabet gücünü zora sokacak ürünlerin yetiştirilmesi sınırlandırılmış ya da yasaklanmıştır. Kıtadaki Sömürge faaliyetlerini 17. yüzyılda Fransa ve Hollanda, 18. yüzyılda Fransa ve İngiltere 19. yüzyılda ise İngiltere domine etmiştir. 1900'lü yılların ilk dönemlerinde Etiyopya dışında kıtanın tamamı İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, İtalya, Belçika ve Portekiz tarafından paylaşılmıştır. Birinci dünya Savaşında Almanya'nın yenilgisiyle kendisine bağlı sömürgeler zafer kazanan ülkeler arasında paylaşılmıştır.⁷²

Afrika'da kolonyalizmin en son ve en yoğun aşaması 1880 yılları itibariyle yaşanmış, ikinci dünya savaşından sonra ise kıta ülkelerinde bağımsızlık mücadeleleri başlamıştır. Avrupalı devletler 1884-1885 yıllarındaki Berlin Konferansında Afrika'yı paylaştılar. Britanya kıtanın güney burnundan doğu kıyıları boyunca demir yolları inşa ederek Hindistan'a kadar bölgeyi kontrol etmeyi amaçlamaktaydı, Fransa ise Kuzey Batı Afrika kıyılarından itibaren Sudan'a kadar demir yolları döşeyerek konumunu sağlamlaştırmaya çalışıyordu.⁷³

Arap köle ticaretinin geliştiği 15. ve 17. yüzyıllarda Afrika'dan Müslüman ülkelere yaklaşık 15 milyon köle götürülmüştür. Daha sonraki dönemlerde başlayan

---

⁷¹ Tepebaş,Türk..., s. 161-168.

⁷² Özey., a.g.e., s. 7-8.

⁷³ Okur. a.g.e., s. 95-96.

Atlantik köle ticareti yoluyla ise Avrupalılar milyonlarca köleyi dünyanın farklı noktalarına götürmüşlerdir. Fransa, İngiltere, Almanya, Hollanda, Portekiz, İspanya ve Türkiye'nin de dâhil olduğu Berlin toplantısında Avrupalı ülkeler 1884 yılında Liberya ve Etiyopya hariç tüm Afrika'yı paylaşmışlardır. Kıta ülkeleri masa üzerinde cetvelle çizilmiş aynı etnik unsurdan oluşan topluluklar farklı devletler böl-yönet politikası, otoriter ordu güçleri, ekonomik krizler, gibi yollarla sömürgecilik faaliyetleri artmıştır. Bunun neticesinde İngiliz, Fransız, Alman, Portekiz ve İspanya'nın sömürgecilik faaliyetleri sebebiyle geride bıraktığı zayıf devletler, farklı diller, yasal sistemler ve yabancı normlar Afrika kültür ve geleneklerinin kaybolmasına sebep olmuşlardır. Zamanla kıta Avrupa için hammadde ve pazar kaynakları oldu. Günümüzde kıtanın sahip olduğu problemler geçmişteki sömürge faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır.⁷⁴

Afrika'nın sömürgeye uğraması kıtada büyük tahribatlara neden olmuştur. Doğal kaynakların işgal edilmesinin yanı sıra İngiltere Doğu Afrika'da, Almanya Batı Afrika'da, Belçika Kongo'da Fransa Cezayir ve Sahra altı Afrika'da gerçekleştirmiş olduğu soykırım ve katliamlar Avrupa'nın sessizliğine rağmen halen Afrikalıların zihninde canlıdır. Bunun yanı sıra Afrika'yı olumsuz yönde etkileyen bir diğer unsur Avrupalıların 1518 yılına kadar uzanan ve kıtada demografik ve istikrar bakımından toplum düzenini bozan köle ticareti gelmektedir. Afrika 1650 yılındaki dünya nüfusunun %20'sini oluştururken 1750 yıllarında bu oran yarı yarıya düşerek %10'a gerilemiştir. İlk olarak İspanyolların ve Portekizlerin Afrika kıyılarında stratejik noktalara yerleşmesinden itibaren 19. yüzyılın sonuna doğru Afrika'nın sömürge süreci tamamlanmıştır. Ekvator Ginesi ve günümüzde Fas'a devredilen topraklar İspanya tarafından ele geçirilmiş, Sao Tome ve Principe Adaları, Gine Bisau, Angola ve Mozambik ise Portekiz tarafından sömürülmüştür. Güney Afrika İngiltere tarafından ele geçirilmiş İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etme girişimleri ise Habeşistan'ın direnmesi karşısında başarısızlığa uğramıştır. Fransa 1830 yılına kadar Osmanlı egemenliğinde olan Cezayir'i ele geçirmiş ardından 1881 de Tunus'u işgal etmiştir. İngiltere ise ekonomik istikrarsızlığı ve artan Arap milliyetçiliği bahanesiyle 19. yüzyılı Mısır'ı ardından Sudan'ı işgal etmiştir. Fransa ve İngiltere 1890 yılında yaptıkları anlaşmalarda Sahra altı Afrika ülkelerini aralarında paylaşmışlardır. Kıtadaki 54 Afrika ülkesi arasında işgale direnen Etiyopya ve Amerika'da köleliğin lağvedilmesinden sonra

---

⁷⁴ Tepebaş, **Türk ve Afrikalı...**, s. 80-81.

Afrika'ya Afro-Amerikalıların dönmesiyle kurulmuş olan Liberya dışında bütün ülkeler sömürgeciliğe maruz kalmıştır.⁷⁵

Afrika'da 19. Yüzyılın sonuna doğru Liberya ve Etiyopya dışında bağımsız olmayan ülke kalmamıştı. 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütü kıta ülkelerinin sömürgecilikten kurtulmasını temel hedef olarak gördü ve kıtanın bağımsız olarak tek birlik olunması isteniyordu. Özellikle Güney Afrika'daki Apartheid Rejiminde beyaz azınlığın yönetimine karşı mücadele edilmiştir. Afrika dekolonizasyonu için hemen her ülkede mücadeleler vermeye başlanmış ve kıta ülkelerinde milliyetçilik hareketleri başlamıştır. Bu nedenle Diaspora kavramı özellikle Avrupa ve Amerika'da hakları savunularak sıkça kullanılmıştır.⁷⁶

Kıta ülkeleri 1960 yılları itibariyle çoğu kanlı bir şekilde gerçekleşen bağımsızlık mücadeleleri vermeye başlamıştır. Aslında Avrupalı sömürgeciler bu durumu kontrolleri altında bulunan ülkeleri kendi adamlarına idare ettirerek sözde bağımsızlık verip lehlerine çevirmişlerdir. Bu nedenle 1960-1970 yılları arasında aynı etnik kökenden olmalarına rağmen adeta cetvelle çizilmiş suni devletçikler oluşmuştur.⁷⁷

Afrikalılar birinci dünya savaşında sömürge ülkeleri tarafından toplanarak kendi idealleri ve arzuları dışında savaşmak zorunda kalmışlardır. Bu zorundalık kendi ülkeleri içinde sömürgecilikten kurtulmak için silahı mücadele gerçeğinin bir araç olarak kullanılması bilincine varmalarını sağlamıştır. İkinci dünya savaşı sonunda oluşan elverişli ortam Afrika'nın sömürgecilikten kurtulması için önemli bir etken olmuştur. Sömürgelerdeki iç tepkilerle ve kıtadaki silahlı mücadelelerle de dekolonizasyon süreci başlamıştır. 14 Ağustos 1941 yılında ABD Başkanı Roosevelt ve Britanya Başbakanı Churchill Atlantik Beyannamesinde ‘ ABD ve Büyük Britanya'nın tüm halkların yaşamak istedikleri hükümet biçimini seçme hakkına saygı duyacaklarını ve her halkın egemenlik haklarının ve kendi hükümetlerini kurmaları hususunun gerçekleşmesini dilediklerini ‘ belirtmişlerdir. Bunun akabinde savaşın bitmesiyle de aydınların basın yayın organları aracılığıyla, grevler, yoğun gösteriler, barışçı eylemleri ve ikinci dünya savaşında ortaya çıkan demokrasi ve insan hakları ve ulusal egemenliğe

---

⁷⁵ Hazar., a.g.e., s. 13-17.

⁷⁶ Tepebaş,Türk ve Afrikalı..., s. 82-83.

⁷⁷ Özey., a.g.e. s. 7-10.

saygı gösteren anlayışlar neticesinde başlayan dekolonizasyon süreciyle birçok Afrika ülkesi bağımsızlığa kavuşmuş ancak Cezayir'in Fransızlara, Angola ve Mozambik'in Portekiz'e, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Zimbabve'nin İngilizlere karşı vermiş oldukları mücadelelerde birçok Afrika ülkesi bağımsızlık sürecinde çok ağır bedeller ödemiştir.⁷⁸

Afrika'da milliyetçilik hareketleri sömürgecilğe karşı olarak kabile ya da etnik köken bazlı, Pan-Afrikanizm amacıyla tüm kıtayı kapsayan milliyetçilik hareketi ve Nijerya'da olduğu gibi sömürgeci ülkelerin belirlemiş olduğu yapay sınırlar dâhilinde ulusal devlet birimi olarak düşünülen milliyetçilik hareketleridir. Gana lideri Nkrumah ve Gine lideri Ahmed Sékou Touré milliyetçilik anlayışı olarak Pan Afrikanizmi, Mısır daha çok Arap milliyetçiliğini, Cezayir'de toplumun sosyolojik yapısına uygun olarak Araplaştırma politikasını savunmuşlardır. Libya eski lideri Kaddafi ise Arap milliyetçiliği noktasındaki yaklaşımını değiştirerek Libya'nın bir Afrika ülkesi olduğunu ileri sürerek Sahra ve Sahel Devletleri Topluluğunun kurulmasına öncülük etmiş ve Afrika Birliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine benzer yapı ve fonksiyonlarla Afrika Birliği'ne dönüşmesi fikrini ileri sürmüştür. Bu milliyetçilik yaklaşımlarının yanı sıra aleni bir şekilde ifade edilmese de Sahra altı Afrika'da ırka dayalı Siyah Afrika Milliyetçiliği de mevcuttur. Örneğin BM Güvenlik Konseyinin coğrafya esasına göre alınması önerilen daimi üyeler arasında Nijerya, Mısır, Güney Afrika'nın öne sürülmesi üzerine Nijerya; kıtadaki siyah nüfusunun 4'de 1'inin Nijeryalı olmasını ve Güney Afrika'nın ise önemli oranda beyaz nüfusunun varlığından ötürü Siyah Afrika'yı kendisinin temsil etme hakkı olduğunu açıklamıştır.⁷⁹

Bu süreç içerisinde kıtaya yön veren ve ülkelerini etkisi altında bırakan önemli aydın ve liderler olmuştur. Örneğin Tanzanya'da Julius Nyerere, Gana'da Kwame Nkrumah, Nijerya'da Nnamdi Azikiwe, Ahmadu Bello, Abubakar Tafawa Balewa, Fildişi Kıyısında Félix Houphouët- Boigny, Senegal'de Léopold Senghor, Tunus'ta Habib Bourguiba, Cezayir'de Ahmed Ben Bella, Zambiya'da Kenneth Kaunda, Uganda'da Milton Obote ve Gine'de Ahmed Sékou Touré gibi önemli aydın düşünürler

---

⁷⁸ Hazar., a.g.e. s. 42-46.

⁷⁹ a.g.e. s. 33-35.

ülkelerinde sömürgeciliğe karşı mücadelede önemli roller oynayarak ve kıtada birlik fikrine katkıda bulunan aydın ve liderlerdir.⁸⁰

1.6. Afrika Birliği Ve Siyaseti

Kıta ülkeleri bağımsızlıklarının ardından sosyo-ekonomik tecrübeleriyle sadece ülkesel olarak bağımsız olmalarının yeterli olamayacağını, bağımsız bir Afrika Birliğinin kurulması gerektiğini anladılar ve 22-24 Mayıs 1963'te 31 Afrika ülkesi temsilcileriyle birlikte bugün Afrika Birliği adıyla evirilen Afrika Birliği Teşkilatını kurdular. Birliğin kuruluşuna ev sahipliği yapan ve Afrika'nın en eski bağımsız ülkesi olan Habeşistan (Etiyopya) da 33 maddelik bir anayasa kabul edilmiş ve bu çerçevede zamanla daha çok zenginleşmiştir.⁸¹

Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıkça üye sayısı 53'e çıkmıştır. Örgüt bütün Afrika ülkelerini kapsayan bir siyasal kuruluş olup hedeflediği ilkeler arasında üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar, mülteci sorunları, Birleşmiş Milletler ile ilgili problemler, güvenlik, sosyal, ekonomik sorunlar ve kıtanın dış borç yükü önde gelmektedir. Özellikle Zimbabve ve Güney Afrika'da ırkçı rejimlere ve Portekiz sömürgelerinin bağımsızlık mücadeleleri vermelerinde AfB (Afrika Birliği) aktif rol oynamıştır. Afrika Birliği kıtaya barış, istikrar ve güvenliğin gelebilmesi için kıtada çatışmaların sona ermesinin, ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemi sık sık vurgulanmaktadır.⁸²

Soğuk savaşın sona ermesiyle dünyada politik ve ekonomik değişiklikler kıta'da hızla artan silahlı çatışmalar derinleşen ekonomik krizler Afrika Birliği Örgütünün daha etkin bir kuruluşa dönüşmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Libya'nın Sirte şehrinde düzenlenen AfBÖ zirvesi toplantısında devrik Libya lideri Muhammed Kaddafi tarafından 9 Eylül 1999 tarihinde Afrika ülkeleri arasında yeni bir örgütlenmeye dönüşmesine yönelik ilk somut teklif verilmiştir. Bu öneri sonrasında 26 Mayıs 2001 yılında AfB'nin kurucu antlaşması yürürlüğe girmiştir. Örgütün Birliğe geçiş aşamasının sorunsuz olması için AfBÖ kurucu antlaşması 1 yıl daha yürürlükte kalmış 8 Temmuz

---

⁸⁰ a.g.e. s. 42.

⁸¹ Özey., a.g.e. s. 14-15.

⁸² Hazar., a.g.e. s. 69-73.

2002 tarihinde Güney Afrika'nın Durban şehrinde gerçekleşen AfBÖ Zirvesinde Örgüt fiilen sona ermiş 9 Temmuz itibariyle faaliyetlerine daha kapsamlı ve aktif bir şekilde Afrika Birliği çatısı altında devam etmiştir.⁸³ Afrika Birliğine Bağlı Kuruluşlar arasında; Afrika Merkez bankası, Afrika Para Fonu, Afrika Yatırım Bankası kıtada yatırımların artması amacıyla mevcut olan kurumlardır.⁸⁴

Afrika Birliğinin Yapısı

Özetlemek gerekirse temel amacı kendi vatandaşları tarafından yönetilen ve küresel arenada dinamik bir gücü temsil eden, politik, sosyal, ekonomik bütünleşme ve gelişmenin ilerlemesi, barış, demokrasinin yerleşmesi, iyi yönetimin sağlanması müreffeh ve huzurlu bir Afrika'yı amaçlayan Afrika Birliği Örgütünün Afrika Birliğine Dönüşüm süreci aşağıda belirtildiği şekilde gerçekleşmiştir.

- 1999'da düzenlenen Sirte Olağanüstü Oturumunda Afrika Birliğinin kurulmasına karar verildi.
- 2000'de yapılan Lome Zirvesinde Birliğin Kurucu Yasası kabul edilmiştir.
- 2001'de düzenlenen Lusaka Zirvesinde Afrika Birliğinin uygulanması için yol haritası çizdi
- 2002'de düzenlenen Durban Zirvesinde Afrika Birliği resmi olarak başladı ve 1. Afrika Birliği Devlet Başkanları Meclisi toplandı⁸⁵.

Afrika Birliğinin temel amaçları arasında; kıtada birlik ve beraberliği sağlamak, üye devletlerinin bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını savunmak, kıtada politik ve sosyo ekonomik bütünleşmeyi hızlandırmak, Birleşmiş Milletler ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Şartı'nın dikkate alarak uluslararası işbirliğini teşvik etmek, kıtada huzuru, barışı ve istikrarı ilerletmek, kıtanın uluslararası anlaşmalarda ve küresel ekonomide doğru kararları verebilecek şartları sağlamak, Afrika Ekonomilerinin bütünleşmesinin yanı sıra ekonomik kalkınmanın devamını sosyal ve kültürel seviyenin yükseltilmesi, Bölgesel Ekonomik alanların sağlanması, insan haklarının Afrika halklarının hayat standartlarının her alanda yükselmesi, yer almaktadır.⁸⁶

---

⁸³ Kanlı, **a.g.e.** s.15-18.

⁸⁴ Türkiye Afrika Birliği, (Çevrimiçi), www.au.int, (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

⁸⁵ Türkiye Afrika Birliği, (Çevrimiçi), <http://www.au.int/en/about/nutshell>, (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

⁸⁶ Türkiye Afrika Birliği, (Çevrimiçi), <http://www.au.int/en/about/nutshell>, (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

1.7. Afrika'da Alt Yapı

Afrika'nın küresel ekonomik ve siyasal konjonktüründeki konumunu sağlamlaştırmak, kıtanın uluslararası toplumdaki yerini etkin kılabilmesi, iç ve dış sorunlarını çözebilmesi, kıta ülkelerinin küresel alanda ve uluslararası toplumda politika oluşturulma aşamasında önemli ve aktif rol oynayabilmesi için kıtaya yabancı yatırımların gelmesi bunun içinde alt yapı çalışmalarının artması gerekmektedir. Birçok Afrika ülkesinde özellikle son dönemde artan yatırımlara rağmen kıta enerji, su ve ulaşım alanlarında halen eksiklikler mevcuttur. Kıta'daki alt yapı birimlerini Ekonomik, Teknik ve Sosyal alanda kategorilendirilebilir.

Kıta'da Ekonomik Altyapı incelendiğinde doğal kaynakların yeteri ölçüde kullanılmaması, doğal kaynakların ve yeraltı zenginliklerinin kullanılabilmesi için gerekli olan teknolojinin ve know-how eksikliği Afrika'nın sahip olduğu en büyük ekonomik problemlerin başında gelmektedir. Kıtanın bu alanda altyapı eksikliğinin yeterli olmaması ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engellerdendir.

Kıta'da teknik altyapılar ise son derece yetersiz olmasına rağmen Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) ve Doğu Afrika Topluluğu (EAC) gibi Bölgesel Ekonomik Topluluklar son dönemde umut verici ilerlemeler görülmüştür. Afrika'da altyapı esikliklerinin tamamlanıp ihtiyaçların giderilmesi, Milenyum kalkınma hedeflerinin başında gelen yoksulluğun azalmasında ve sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında oldukça önemlidir.

Bunun yanı sıra Nakliyat fiyatlarının dünyada en maliyetli olduğu yer Afrika'dır. Örneğin Etiyopya'nın Başkenti Addis Ababa'dan Fildişi'nin başkenti ve liman şehri Abidjan'a bir aracın denizyoluyla nakliyatı, Japonya'dan Abidjan'a olan maliyetin 3 katından fazladır. Bu yüksek maliyet sorunu özellikle limana kıyısı olmayan ülkeler için geçerlidir. Nakliyatın maliyeti Afrika'da ortalama %14'e denk gelirken bu oran denize kıyısı olmayan Malawi'de %56, Çad'da %52, Ruanda'da ise % 48'dir. Şehirlerarası taşımacılığın %90'ını karayolundan gerçekleşmesine rağmen 2 milyon km²'lik yolun %27,6'sı elverişli olup kıta'da ortalama her 1000 km²'de sadece 3 km'lik demiryolu ağı bulunmakta, özellikle Orta ve Batı Afrika'da bu eksiklik büyük oranda hissedilmektedir.

Afrika'nın uluslararası ticaretinin %92-97'sinin deniz limanlarından yapıldığı 80 büyük limanı vardır ancak kıtanın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Kıtada belli başlı bazı ekonomi şehirleri dışında birçok kıtada özel sektörün ekonomiye katkısı oldukça sınırlı olduğundan başta gelişen ülkelerde olmak üzere özel sektörün ekonomiye katkısının artması, teşvik edilmesi ve bu sayede altyapının gelişimine yönelik bölgesel projelerin artması kıtanın gelişimi için hayati önem taşımaktadır.

Kıtanın Sosyal altyapı sorunu ise doğrudan kıtaya sömürgecilikten kalan mirasıdır. Kıtanın sömürge devletleri tarafından tahribatı ve bunun sonuç olarak çıkan iç savaşlar, isyancılar ve bunlarla çatışma halinde olan hükümet yetkilileri devam eden istikrarsızlık Afrika'da sosyal yaşamı kaosa dönüştürmüştür. Bunun neticesinde çıkan iç savaşlar Afrika ülkelerinde mülteci problemini oluşturmuştur. İşsizliğin ve barınma sorununun çok fazla olduğu Afrika'da gıda fiyatlarının yüksek olması nedeniyle kıta insanlarının büyük bir bölümü yardımlarla ayakta durabilmektedir. Bölgedeki bir diğer önemli problem kıtanın yetersizliğinin yanı sıra uyuşturucu kartelleri de Afrika sosyal yaşamını ve altyapısını bozan bir diğer unsurdur.⁸⁷

---

⁸⁷ (Dış Politika Akademisi / Bilim ve Medeniyet Klübü ,(Çevrimiçi)
(<http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf> ,) (Erişim Tarihi: Nisan 2014).

2. AFRIKA’NIN YAPISAL DEĞİŞİMİ

Afrika’nın kötüye giden yapısal ve ekonomik durumu ve bu durumun nedenleri arasındaki uyumsuzluklar için Gelişmiş ülkeler ve Uluslararası Finansal kuruluşlar bunun sorumlusu olarak kıtanın siyasi ve ekonomik yönetiminin eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürerken, Afrikalılar ise bu durumun sömürge ülkelerinden kendilerine miras kaldığını geçmişteki siyasi politik ve ekonomik alanda kıtaya baskı yapan güçlerin ticaretin akışını ve yönünü belirlemeleri ve bu nedenle en zayıf ülkeleri dahi üretim bakımından etkisizleştiren adaletsiz uluslararası ekonomik düzenden kaynaklandığını ifade ederler. Sonuç her ne olursa olsun hem Afrika ülkeleri hem kıtanın kalkınma ortakları tarafından kıtanın hızlandırılmış ekonomik büyüme ve uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik gelişmişlik ve Afrika’da yapısal değişimin hızlı ve istikrarlı bir şekilde ilerlemesi için iyi yönetimin gerekliliği ve önemi anlaşılmıştır.⁸⁸

Afrika ülkeleri arasında yapısal değişim en hızlı olduğu ülkeler arasında 522 milyar dolarlık GSYİH’si ile Nijerya, 351 milyar dolarlık geliriyle Güney Afrika, 272 milyar dolarlık geliriyle Mısır, 210 milyar dolarlık geliriyle Cezayir,121 milyar dolarlık geliriyle Angola ülkenin en büyük ekonomileri olarak yapısal değişimin son dönemde hızla geliştiği Afrika ülkeleridir.⁸⁹

Afrika ülkeleri ve yönetimlerindeki Batılı danışmanları 1970’li yılların ortasındaki küresel kriz sürecinde kıtadan Batıya ihraç edilen ürünlerin sınırlandırılması durumunda pek çok 3. dünya ülkesinde olduğu gibi ekonomik tıkanıklığın devam edeceğini ve bunun aksine ürünlerin çeşitlendirilmesinin ekonomik tıkanıklığın sona ermesi için tek çözümü olduğuna karar verdiler. Alınan bu emir niteliğindeki tavsiye

---

⁸⁸ Ufuk Tepebaş (der.), **Türkiye Afrika İlişkilerinin Gelişiminde STK Ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü**, İstanbul: TASAM, 2009, s. 18-19.

⁸⁹ Oktay Salih Akbay. **“Afrika Ekonomisi: Umutlar ve Gerçekler ” Dünya Siyasetinde Afrika 1**, İsmail Ermağan (der), Ankara: Nobel Yayınları, 2014, s. 337-338.

uyarınca kıta devletleri ihracat ürünlerinde çeşitlendirme politikasına gidip bunun için gerekli olan endüstrileşmeyi dış borçlanma ile finanse etti. Ancak ileriki dönemde Afrika'nın yöneldiği bu yanlış politika ekonomide uzun dönemde ağırlığını ciddi bir biçimde hissettiren krizlere neden olmuştur. Bunun yanında birçok kıtanın bu alanda yeterli altyapıya sahip olmamaları nedeniyle girişilen üretim fazlalığı bölgesel krizlere, kaynakların telafi edilemeyecek derecede sömürülmesine ve tüketilmesine neden oldu. Afrika ülkelerinin uygulamış olduğu yapısal uyum politikaları ve deregülasyon kıtayı iki şekilde etkilemiştir. a) Uygulanan yapısal uyum politikaları kıtadaki iş gücü dengesini değiştirip kırdan kente göçü hızlandırmıştır. Bu süreç kentlerdeki gelir ilişkisini ve paylaşımını arttırırken kırsal bölgelerde halkın giderek yoksullaşmasına ve kaynaklardan daha az yararlanmasına neden olmuştur. Hızlı göçün artmasına sebep olduğu kentlerdeki eşitsizlik yoksulluğun artmasına, sosyal düzensizliğe, toplumsal ahlakın yozlaşmasına ve bunların sonucu olarak örgütlere savaşmak için insan akışının hızlanmasına neden olmuştur. b) Kıtanın uygulamış olduğu ekonomik ve politik yeniden yapılanma süreci Afrika'nın hali hazırdaki elitlerini ve kapitalistlerinin meşruiyet ve finans kaynaklarını değiştirirken daha çok kayıt dışı sektörlerde yatırımlarını yapan ekonomik elitlerini ve zenginlerini oluşturur. Bu yeni ekonomik elitler ve zenginler ülkedeki rejimlerin kendi çıkarlarını temsil etmediğini ya da kendi çıkarlarıyla çatıştığını düşündükleri durumlarda rejimlerle de çatışmaya girmişlerdir.⁹⁰

2.1 Dış Borçlar, Kalkınma Yardımları& Yatırımlar

Kıta ülkelerinin ekonomik gelişimlerini sekteye uğratan problemlerin başında Dış Borçlar meselesi gelmektedir. Zimbabwe, Güney Afrika, Nijerya ve Sudan kıtada ülke GSYİH' sinin üzerinde dış borcu olan ülkeler arasında akla ilk gelen olumsuz örneklerdir. Burundi, Fildişi, Gambiya, Gine, Gine Bisau, Liberya ve Sierra Leone gibi ülkeler ise tasarruf politikaları ve dış destekler ile dış borçlarını büyük oranda azaltan ülkelerdir. Buna karşın Nijerya'nın dış borcunun 30 milyar dolardan fazla bir kısmının

---

⁹⁰ Evren Balta, " Afrika'daki Savaşlara Karşılaştırmalı Bir Bakış" Kasım-Aralık 2003, S.175-176, (Çevrimiçi) <http://www.birikimdergisi.com/sayi/175-176/afrikadaki-savaslara-karsilastirmali-bir-bakis>

Paris Kulübü tarafından silinmesine rağmen kısa süre içinde Nijerya'nın dış borçlarında tekrardan artış görülmüştür.⁹¹

Kıta ülkelerin dış borçları aynı zamanda Afrika Birliği tarafından hazırlanan Milenyum Kalkınma Hedefleri arasında bulunan açlık ve yoksulluğun azaltılması eğitim ve sağlık sorunlarının çözümü yolundaki en büyük engellerdendir. Dış borçlar azaldığında gelişmekte olan ülkelerin sağlık ve eğitim problemlerinin çözümlenmesi yolunda büyük mesafeler kat edilebilmektedir. Örneğin 2006 yılında IMF'in Zambiya'nın 5 milyar dolar civarındaki dış borcunun silmesiyle dönemin Devlet Başkanı Levy Mwanawasa sağlık hizmetlerinin ülke halkına ücretsiz olmasını sağlamıştır. Burundi ise dış borçlarının silinmesiyle 300 bin çocuğu kapsayacak bir şekilde eğitimin ücretsiz hale gelmesini sağlamıştır.⁹² Ancak şunu da belirtmek gerekir ki dış borçların silinmesi bazen küresel devletlerin bazen de uluslararası finansal kuruluşların mali politikalarını dayatma şeklinde de yorumlanabilir.⁹³

Moritanya, Cape Verde ve Sao Tome & Principe adaları gibi ülkeler için dış borçlar konusu çok ciddi bir sorun oluşturmalarına rağmen Afrika genelinin GSYİH'larına oranı %22,5 ile çok ciddi bir sorun olduğu söylenemez. Moritanya'nın dış borcu GSYİH' sine oranla %107,5'lik bir fark ile kıtada dış borcu en yüksek ülke konumundadır.⁹⁴

Tablo 2 Seçilmiş Afrika Ülkeleri İçin Dış Borçlar

Seçilmiş Afrika Ülkeleri İçin Dış Borçlar								
Ülkeler	ÖDENMEMİŞ BORÇLAR (GSYİH'nin yüzdesi olarak)				BORÇ SEVİYESİ (İhracatın yüzdesi olarak)			
	2012	2013*	2014**	2015**	2012	2013*	2014**	2015**
Angola	19,3	21,1	22,9	23,7	6,2	8,3	9,7	10,9
Cezayir	1,9	1,6	1,2	1	1,6	2,7	2,6	2,6
Cape verde	87,4	91,8	92,5	91,2	8,5	8,8	9	9,1
Çad	21,9	20,6	18,8	17,9	3,3	5,2	4,3	3,8

⁹¹ Tepebaş, **Dönüşüm...**, s. 81-85

⁹² a.g.e., s. 81-85

⁹³ a.g.e., s. 81-85

⁹⁴ a.g.e., s. 81-85

Ekvator ginesi	7,9	5,5	2,9	0,7	1	3,5	3,7	3,9
Eritre	29,1	25,7	23,2	23,1	8,3	8,4	6,8	6,9
Fildişi sahili	48,7	45,6	41,1	38,1	12,3	10,4	10,7	10,6
Etiyopya	18,4	18,3	18,9	20,9	6,6	8,1	8,6	10,3
Güney afrika	36	36,9	41,2	37,4	33,8	37,1	39,7	36,4
Kenya	29,4	30,5	29,8	28,5	5,9	5,5	11,2	6,3
Kongo.dc	22,4	20,3	22,4	23,3	1,7	2,4	2,2	2,4
Liberya	12	10,8	14,6	17,9	0,9	0,9	1,2	1,1
Mısır	13,2	17,3	19,1	19,9	11,3	12,7	29	29,4
Moritanya	107,,5	101,,9	78,,1	74,4	6	7,5	12,1	12,,0
Nijerya	2,5	3,2	3,3	3,4	0,4	0,7	0,7	0,7
Sao tome ve principe	77,3	65,,0	59,5	60,,5	14,3	18,,6	19,7	1,1
Sejšeller	45,5	38,7	39,3	38,3	2,1	3,1	2,7	3,4
Sierra leone	26,2	21,3	19,9	21,5	2,7	2,6	2,1	2,,0
Togo	14,3	17,4	19,4	20,2	3,,0	3,6	3,3	3,,0
Tunus	51,7	55,9	59,4	59,1	11,9	9,1	8,3	5,5
Zimbabve	70,3	87,5	80,6	73,6	17,9	17,3	21,7	25,9
Afrika	22,5	23,2	23,7	23,2	9,6	10,7	12,1	11,8
	* tahmini			** projeksiyon				
Kaynak: African Economic Outlook, 2014								

95

Resmi Kalkınma Yardımları özellikle soğuk savaş döneminde büyük çaplı göçlerin engellenmesi ve kıta ülkeleri üzerinde hâkimiyet kurulmasını sağlayan stratejik bir araç olarak kullanılmaktaydı. Bu yardımlar kıtanın üretimde yetersiz olmasına da neden olurken uluslararası sistemin değişmesiyle iki süper güç tarafından yani Sovyetler Birliği ve ABD tarafından kıta kendi kaderine terk edilmiştir. Özellikle 48 Sahra altı Afrika ülkesinden 33'ünün 2012 yılına ait BM'nin En Az Gelişmiş Ülkeler Listesinde var olması yapılan yardımların etkinliğini ve sonucunu sorgular hale getirdi. Buna rağmen dış borçlar halen ihtiyaç duyulan bir kaynak olarak görülürken kıta ülkeleri bugün kıtaya yatırım çekebilme için çok daha önemli ve etkili bulmakta ve hedeflemektedir.⁹⁶

⁹⁵ Akbay, a.g.e. s. 350-351.

⁹⁶ Tepebaş, **Dönüşüm...**, a.g.e. s. 85-90.

Tablo 3 Dünyanın En Hızlı Büyüyen On Ekonomisi

Dünyanın En Hızlı Büyüyen On Ekonomisi (Yıllık Ortalam GSYİH Büyüme Yüzdesi)			
2001-2010		2010-2015*	
Angola	11,5	Çin	9,5
Çin	10,5	Hindistan	8,2
Myanmar	10,3	Etiyopya	8,1
Nijerya	8,9	Mozambik	7,7
Etiyopya	8,4	Tanzanya	7,2
Kazakistan	8,2	Vietnam	7,2
Çad	7,9	Kongo C.	7
Mozambik	7,9	Gana	7
Kamboçya	7,7	Zambiya	6,9
Ruanda	7,6	Nijerya	6,8
Kaynak : IMF			

IMF verilerine göre aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi Afrika'dan 6 ülke 2001-2010 döneminde dünyada en hızlı büyüme kaydeden ülkeler listesine girmişken yine 2010-2015 döneminde kıtadan 7 ülkenin listeye girmesi beklenmektedir. Bu ülkelerden Nijerya, Etiyopya ve Mozambik sürdürülebilir büyümelerini devam ettirerek her iki listede yer almaktadır. Son dönem Afrika'nın ekonomik kalkınması için

yatırımların artması elzemdir ve kıta ülkeleri bu doğrultuda politikalar uygulamaktadır. Nitekim 2011 yılında Nijerya 8,9 milyar dolar, Güney Afrika Cumhuriyeti 5,8 milyar dolar, Gana 3,2 milyar dolar yatırım çekebilmiş kıtada önde gelen ülkelerdendir. Toplamda 2015 yılına kadar Afrika'ya 150 milyar dolar civarında küresel yatırımların olması ön görülmektedir⁹⁷

Afrika'ya yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ve Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) 2000'li yıllardan sonra artış göstermiştir. Afrika kıtasına 2013 yılında gelen dış sermaye akımlarının toplamı 186 milyar dolara yaklaşırken bu oran kıtanın GSYİH' sinin %89'una karşılık gelmiştir. 2014 yılında ise bu oranın 200 milyar doları geçeceği tahmin edilmiştir.⁹⁸ Bu konuda Afrika'ya yönelik umut verici bir tablo var olsa da kıtaya gelen DYY'lerin yarısından fazlasını Güney Afrika, Nijerya, Mozambik, Fas, Gana ve Sudan almaktadır. Ancak önümüzdeki yıllarda Doğrudan

⁹⁷ a.g.e. s. 91-99.

⁹⁸ a.g.e. s. 91-99.

Yabancı Yatırımlar, Portföy Rakamları ve Resmi Kalkınma Yardımlarının artması beklenmektedir.⁹⁹

Afrika kıtası için önemli bir kuruluş olan Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance- ODA) kıta için son dönemde 2005 yılında kıtaya olan 35 milyar dolarlık yardımlarını 2013 yılında 54 milyar dolara yükseltmiştir. ABD, İngiltere ve Fransa Afrika'ya bu kuruluşlar aracılığıyla en fazla katkıyı veren Donör ülkelerdir.¹⁰⁰

Tablo 4 Yıllar İtibariyle Afrika Bölgesine Yönelik Dış Akımlar

YILLAR İTİBARIYLA AFRIKA BÖLGESİNE YÖNELİK DİŞ AKIMLAR (milyar dolar)					
Yıllar	Doğrudan yabancı yatırımlar.	Portföy rakamları	Havaleler	Resmi kalkınma yardımları (ODA)	Toplam
2005	33,8	6,3	33,3	35,8	109,2
2006	35,4	22,5	37,3	44,6	139,7
2007	52,8	14,4	44,,0	39,5	150,6
2008	66,4	-24,6	48,,0	45,2	135,,0
2009	55,1	-0,3	45,2	47,9	147,,9
2010	46,,0	21,5	51,9	48,,0	167,,3
2011	49,8	6,8	55,7	51,8	164,1
2012	51,7	22,,0	60,,0	51,4	185,1
2013*	56,6	12,2	62,,9	54,1	185,7
2014**	60,4	23,9	67,1	55,2	206,5
	* tahmini			** projeksiyon	
Kaynak: African Economic Outlook, 2014¹⁰¹					

2.2 Afrika Ekonomisi'ne Bakış

Geçim tipi ve ataerkil sistemde uygulanan tarım ve hayvancılık kıta ülkelerinin temel ekonomik dayanağı olmasına rağmen oldukça zayıftır. Bu sektörlerin gelişimindeki en büyük engel iklim koşulları yağış azlığı ya da fazlalığıdır. Palmiye çekirdeğinin büyük bölümü ve kakaonun 3'te ikisinin kaynağı olan Afrika'da bazı ürünler büyük pazarlara ihraç etmek için üretilmektedir. Hayvancılıkta ise Güney Afrika'da Avrupalıların koyun ve domuz çiftliklerinin yanı sıra kıtanın kuzeyinde ve

⁹⁹ a.g.e. s. 91-99.

¹⁰⁰ a.g.e. s. 91-99.

¹⁰¹ Akbay, a.g.e., s. 347-349.

güneyinde dar bölgelerde hayvancılık yapılmaktadır. Sanayi bakımından kıta Afrika'sı en sonuncu olup Güney Afrika, Mısır, Cezayir, Fas ve Nijerya kısmen sanayisi gelişmiş ülkelerdir. Güney Afrika maden sanayisi ve petrol sanayisi, Mısır dokuma sanayisi, Tunus, Fas, Cezayir, Libya petrol sanayisi alanında ön plana çıkmıştır. Kuzey, Batı ve Güney Afrika ülkelerinde oymacılık, dokumacılık, örmecilik gibi el sanatları gelişmiş durumdadır. Afrika'nın Kuzeyinde ve Güneyinde modern karayolu ve demir yolları kısa mesafeli olarak gelişmiştir. Kıta okyanuslar ve denizler arasında olmasına rağmen kıyılar ve doğal limanlar arasındaki uzak mesafe, bataklık bitkileriyle kaplı oluşu, gelgit etkisi gibi sebepler nedeniyle deniz ulaşımı gelişmemiştir. Amerika-Avrupa-Asya ve Okyanusya arasında bulunması sebebiyle Afrika; özellikle Hartum, Dakar, Nairobi, Johannesburg, Kahire gibi havalimanları güçlü bağlantı yolları mevcuttur.¹⁰²

Afrika zengin petrol, elmas, altın gibi değerli madenlere ev sahipliği yapmaktadır. Batı Afrika, Kuzey Afrika, Nijerya, Mısır ve Gabon ise zengin petrol ve doğal gaz yataklarıyla bilinmektedir. Kıtanın akarsularında önemli beyaz kömür rezervleri bulunmaktadır. Bunlardan Mali altın üretiminde dünya 3.sü konumunda olup Sierra Leone ise önemli oranda dünyanın en kıymetli elmas, altın, titanyum madenlerine sahiptir. Güney Afrika'da Johannesbourg elmas üretimi 1925 yılından beri merkez konumundadır. Güney Afrika dünya altın üretiminin %70'ini, elmas üretiminin %65'ini, vanadyum üretiminin %45'ini yaparak kıtanın en gözde ülkeleri arasındadır.¹⁰³

Son dönem Afrika Ekonomik performansında olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen bu başarının devamı; iklim koşulları, gelir eşitsizliği, yüksek işsizlik oranları, sosyal ve politik krizler, kurumsallaş(ama)ma problemi ve kötü ekonomik politikalarından ötürü tartışma konusudur.¹⁰⁴

ABD'de gerçekleşen 2007 yılındaki krizden ötürü Afrika ülkelerinin büyüme hızları düşmesine rağmen ilerleyen yıllardan itibaren kıta ülkeleri IMF'in Bölgesel Ekonomik Görünüm raporuna göre 2012 ve 2013 yıllarında dünya ortalamasının %3-%3,2 olduğu bir ekonomik dönemde büyüme oranlarını ortalama %4,9 arttırmıştır. Bunun yanı sıra kıta ülkeleri dış ticaret performansını ve bölge içi ticaret olanaklarını da

---

¹⁰² Özey, a.g.e., s. 34-36

¹⁰³ a.g.e., s. 37-40.

¹⁰⁴ Akbay, a.g.e., s. 335

başarılı bir şekilde yükseltmiş olmasına rağmen Afrika halen en az gelişmiş ve yoksulluğun yüksek olduğu kıtadır.¹⁰⁵

Afrika ülkesi sahip olduğu tüm kaynaklara ve zenginliklere rağmen dünya ekonomisinde %2,5 gibi küçük bir rakamla yer edinmektedir. Afrika ülkeleri 735.000 nüfuslu Seyşeller adasından 173 milyon nüfuslu Nijerya gibi ülkelere kadar farklı büyüklükte ekonomilerden oluşmaktadır. Kıta ülkeleri (SGP) Satın alma Gücü Paritesine göre hesaplanan kişi başına düşen milli gelir ile Gayri Safi Yurt içi Hâsılları da aşağıdaki tablolarda belirtildiği üzere birbirinden farklılık göstermektedir.¹⁰⁶

Tablo 5 2013 yılı itibariyle Afrika'nın En Büyük 20 Ekonomisi & Seçilmiş Afrika Ülkeleri için 2013 yılı Kişi Başına Gelir

2013 yılı itibariyle Afrika'nın En Büyük 20 Ekonomisi (Milyon dolar)				Seçilmiş Afrika Ülkeleri için 2013 yılı Kişi Başına Gelir (SGP) ve 2005-2013 Ortalama Büyüme			
Sıra	Dünya Sıralamasında Yeri	Ülkeler	GSYİH (NOMİNAL)	Afrika Sıralama yeri	Ülkeler	GSYİH (dolar)	2005-2013 Ortalama Büyüme
1	23	Nijerya	522,638	1	Seyşeller	29,416	5,1
2	33	Güney Afrika	350,63	2	Ekvator Ginesi	27,733	5,1
3	41	Mısır	271,973	3	Mauritius	18,253	3,7
4	49	Cezayir	210,183	7	Güney Afrika	10,641	3,3
5	60	Angola	121,704	8	Tunus	9,318	3,4
6	61	Fas	104,374	10	Cezayir	6,978	3,,0
7	66	Libya	75,456	11	Mısır	6,705	4,6
8	71	Sudan	66,458	12	Angola	6,066	10,8
9	81	Gana	47,929	13	Fas	5,561	4,4
10	82	Tunus	47,129	14	Nijerya	5,019	6,7
11	83	Etiyopya	46,869	22	Moritanya	2,205	4,7
12	86	Kenya	44,101	25	Gambiya	2,021	3,2
13	93	Tanzanya	33,225	27	Kenya	1,796	4,8
14	95	Fildişi	30,905	37	Ruanda	1,201	8,2
15	96	Kongo DEM.	30,629	40	Komorlar	1,109	2,1
16	99	Kamerun	29,275	45	Kongo DEM.	854	6,4
17	105	Zambiya	22,384	46	Nijer	778	5,6
18	106	Uganda	21,483	49	Gana	663	7,4
19	108	Gabon	19,344	51	Zimbabwe	524	0,8

¹⁰⁵ a.g.e., s. 335

¹⁰⁶ a.g.e., s. 335

20	114	E. Ginesi	15,574	52	Burundi	521	4,1
107							

Nijer, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad 2014 İnsani Gelişmişlik Raporuna göre en alt sıralarda bulunurken Doğal kaynak sahibi ülkeler olan Angola, Gana, Mozambik, Tanzania ile hiçbir doğal zenginliği olmayan Etiyopya ve Ruanda ekonomilerinde son dönemlerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Afrika'da yurt içi taleplerin giderek artması, kentleşme oranıyla paralel giden gelir artışları, alt yapı yatırımlarının ve kamu harcamalarının artması kıtanın özellikle son dönem gerçekleştirdiği başarılı ekonomik performansın başlıca sebepleri arasındadır.¹⁰⁸

Afrika ülkelerinde işsizlik sürekli yükselen ciddi bir problemdir. Kadınların çalışma koşulları çok kötü olmakla beraber 15-24 yaş arası gençlerin ancak %51'i maaş karşılığı vasıfsız ve niteliksiz işlerde çalışabilme olanağına sahiptir. İşsizliğin yanı sıra Enflasyonda birçok Afrika ülkesinin muzdarip olduğu bir diğer problemdir. Enflasyon oranı ortalaması 2010 yılında % 7 seviyesindeyken, 2012 yılında %9'a yükselmiş 2013 yılında ise %6,7'ye gerilemiş olsa da kıtadaki 6 ülkenin enflasyon oranları çift haneli rakamları yakalamıştır.¹⁰⁹ Afrika'da vergi oranları da yıllık olarak artış göstermiştir. Kıta genelinde 2000 yılında 137,5 milyar dolar olan vergi gelirleri 2012 yılında 3 katından fazla yükselerek 527,1 milyar dolara yükselmiştir. Ancak yükselen vergi miktarına rağmen kıtanın geneli bundan faydalanamamakta vergi gelirlerinin büyük bir bölümü Güney Afrika, Cezayir, Nijerya, Libya ve Angola tarafından paylaşılmaktadır. Vergi reformu kıtanın gelişmesine katkıda bulunan önemli aktörlerdendir.¹¹⁰

Afrika'da ekonomik alanda bir başka olumsuz durum ise kıtada ülkeler arası ticaret hacminin düşüklüğüdür. Bu oran 2011 verilerine göre Avrupa'da %60 Kuzey Amerika'da %40 Asya'da %30'ken Afrika'da kıta içi ticaretin yalnızca %10,4'ü gerçekleşmiştir. Bu nedenle Afrika Birliği 2012 yılında düzenlenen her iki zirvede de kıta içi ticaretin önemi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede yürütülen programlar neticesinde Güney ve Doğu Afrika Ortak Pazarı (COMESA) Doğu Afrika Topluluğu (EAC) Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) 2010 yılında gerçekleştirmiş

¹⁰⁷ a.g.e., s. 338-339.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 337-343.

¹⁰⁹ a.g.e., s. 349-350.

¹¹⁰ a.g.e., s. 349-350.

olduğu kıta içi ticaret hacminin %10 olan payını 2020 sonuna kadar %18'e yükseltilmesi planlanmaktadır.¹¹¹

Sahra altı Afrika'nın 2008 yılı itibariyle 1,6 trilyon dolarlık ekonomisiyle Brezilya ve Rusya'ya yaklaşırken 2020 yılı itibariyle bu rakamın 2,6 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Perakendecilik, ulaşım, telekomünikasyon ve imalat alanındaki sektörler kıtadaki ekonomik büyümenin üçte ikisini oluşturmaktadır. Afrika'nın tüketici giderlerinin 2020'de 1 trilyon dolar ile Rusya ve Hindistan'a rakip olacağı beklenmektedir.¹¹² Frontier Strategy Group MENA araştırma bölümü başkanı Matthew Spivack'ın yaptığı araştırmaya göre 2025 yılına kadar kıtada nüfusu 1 ila 5 milyon arasına geçecek 73 kentin oluşacağını ve bu kentler arasında bulunan Gana-Akra, Güney Afrika-Johannesburg, Nijerya- Lagos, Angola-Luanda, Kenya-Nairobi şehirlerinin politik ve ekonomik açıdan istikrarını devam ettirerek yabancı yatırımcıların destinasyon merkezleri arasında olacağını belirtmiştir. Ayrıca Etiyopya-Addis Ababa, Tanzania-Darussalam, Nijerya-İbadan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti-Kinşasa, Kenya Mombasa bölgelerinin de ekonomik eksikliklerine rağmen uluslararası şirketlerinin büyük fırsatlar oluşturacağını bildirmektedir.¹¹³

Afrika ülkeleri 2011 yılından bu yana doğal kaynakların yanı sıra tarım üretiminde de artış sağlayarak kıtada dönüşüm sağlanmıştır. Bu durumu destekleyen diğer faktör ise Afrika'da artan iç taleplerdir.¹¹⁴

Afrika'nın ekonomik performansını ve refah seviyesini arttırabilmesi için büyük çaplı altyapı yatırımları yapması, yüksek ulaştırma maliyetlerini düşürebilmesi ve bunun için gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir. Örneğin Afrika karayolları için yapılacak 32 milyar dolarlık bir yatırım ile 15 yıllık bir dönemde ülkeler arası ticaret hacminde 250 milyar dolarlık bir artış olacağı ön görülmektedir.¹¹⁵ Kıtanın ekonomik performansını arttırıcı ve ekonomik dönüşümü finanse edebilecek bir diğer

---

¹¹¹ Tepebaş, **Dönüşüm...**, a.g.e. s. 28.

¹¹² Kara Kıta'nın 10 parlak şehri (Çevrimiçi), <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25335570/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2014)

¹¹³ Kara Kıta'nın 10 parlak şehri (Çevrimiçi), <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25335570/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2014)

¹¹⁴ B. Aydoğdu (2013). "Afrika Ekonomisine Bakış-2013" Üzerine Bir Değerlendirme. Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi Afrika Analiz No: 03. Kırklareli, s. 1.

¹¹⁵ Ufuk Tepebaş, "**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**", 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

önemli konu Afrika'nın sahip olduğu petrol, doğalgaz, kömür, doğal taş, biokütle ve yenilenebilir enerji kaynakları rezervlerinin değerlendirilebilmesidir. Kısaca Afrika'da ekonomik açıdan kalkınma sağlanması, uluslararası arenada daha etkin bir konumda olabilmesi, yabancı ortaklık ilişkilerinin artması, ülkeler arası ticaretin yaygınlaşması gibi kazanımları kıtada ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirebilmesiyle mümkün kılınabilir.¹¹⁶

2.3 Yükselen Afrika'da İş Yapabilmek Rekabetin Yükselen Çıtası

Yakın dönemde birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke; kıtanın coğrafi konumu, zengin doğal madenleri kaynaklı stratejik önemine binaen Afrika için kapsamlı politikalarını yenilemiş ve geliştirmişlerdir. Üst düzey Resmi ziyaretler, İşbirliği ve Ticaret Zirve'leri artık Sosyo-ekonomik ilişkilerin geliştirildiği Kuzey Afrika ile sınırlı kalmamakta, 48 ülkeyi ve 850 milyonu aşan nüfusuyla Sahra altı Afrika'yı da uluslararası rekabet ortamının merkezine çekmektedir.¹¹⁷

Afrika ülkeleri sömürge dönemlerinde İngiltere ve Fransa; Soğuk Savaş döneminde ise ABD ve SSCB arasında politik ve ekonomik tercihe zorlanırken bugün kıta ülkeleri değişen konjonktürle birlikte ABD ve Çin başta olmak üzere Hindistan, Brezilya, Meksika, Kore Cumhuriyeti ve Türkiye gibi ülkelerle daha fazla ortaklık ve iş yapabilme olanaklarına sahiptir. SSCB ülkelerinin dağılmasının ardından Rusya kıtaya tekrar yoğunlaşma başlamış, Japonya ise Tokyo Uluslararası Afrika Konferansı (TICAD) aracılığıyla kıta üzerinde etkinliğini arttırabilmektedir. Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve en nihayetinde Afrika'nın en güçlü ülkelerinden Güney Afrika

---

¹¹⁶ Ufuk tepebaş, "**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**", 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

¹¹⁷ Ufuk tepebaş, "**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**", 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

Cumhuriyeti'nin katılımıyla oluşan BRICS Grubu'nun ekonomik politikalarıyla kıtada iş yapabilme adına hâkimiyet kuracağı ön görülmektedir.¹¹⁸

Kıtadaki hızlı rekabet ortamına rağmen ABD Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (AGOA) programı çerçevesinde Sahra altı Afrika'daki 40 ülkeye sağladığı imtiyazlar ve Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri Afrika Komutanlığı (AFRICOM) aracılığıyla kıtaya güçlü bir şekilde yayılmakta Çin ise Çin – Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) Forum On China-Africa Cooperation) aracılığıyla Afrika ülkelerine yönelik çok taraflı kurumsal ilişkilerini geliştirmektedir. Çin Devlet Başkanı Hu Jintao; FOCAC'ın Pekinde gerçekleştirilen 5. toplantısında kıtaya yönelik kredi paketinin 10 milyar dolardan 20 milyar dolara çıkartılacağını, değişik sektörlerden 30.000 Afrikalıya “Yetenek Programı” çerçevesinde mesleki eğitim kursları verileceğini, kıtaya alt yapı yatırımları konusunda ortaklıklarını arttırılacağını, kıtanın güvenliği noktasında desteğin arttırılacağını, gazeteci ve araştırmacılara yönelik bir değişim programı uygulanacağını belirtmiştir.¹¹⁹ Son olarak 2014 yılında Çin başbakanı Li Keqiang 05 May, 2014 tarihli bir konferansta Çinin Afrika'da en büyük partneri olduğunu ve 200 milyar dolar olan ticaret hacmini 2020 yılında 400 milyar dolara çıkacağını ön görüldüğünü belirtmiştir.¹²⁰

Kıtada yükselen rekabet çerçevesinde Afrika ülkeleri bir yandan bölgesel işbirliğini ilerleterek ekonomik dönüşümlerini sağlayabilmeyi diğer yandan dış ortaklıklarını mümkün olduğunca arttırmayı amaçlamaktadırlar. Kıtanın bu rekabetten kazançlı çıkabilmesi bölgesel entegrasyon faaliyetleriyle doğrudan bağlantılıdır. Ancak bu rekabet kimi ülkelerde olduğu gibi bölünmesine neden olabilmektedir. Sudan örneğinde görüldüğü gibi ülke güney ve kuzey ikiye ayrılmış ve ülkedeki sorunlar oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Nitekim ABD'nin müttefikleri arasında bulunan Kenya, Uganda ve Ruanda Sudan'ın Doğu Afrika Topluluğu'na (EAC) katılımına muhalefet etmişlerdir. Kıta'daki Rekabet ortamının gerginliğine ve hassasiyetine rağmen Etiyopya, G. Afrika Cumhuriyeti, Tanzanya ve Zambiya gibi ülkeler ise Çin-ABD

¹¹⁸ Ufuk tepebaş, “**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**”, 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

¹¹⁹ Ufuk Tepebaş, “**Afrika'daki Rekabetin Yükselen Çıtası**”, 2012, (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/afrikadaki-rekabetin-yukselen-citasi/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

¹²⁰ Trade with Africa will double by 2020, Li Keqiang tells Ethiopia conference (Çevrimiçi), <http://www.scmp.com/news/china/article/1505388/trade-africa-will-double-2020-li-keqiang-tells-ethiopia-conference> (Erişim Tarihi: 17.08.2014)

ilişkilerini daha dengeli politikalar izleyerek her iki küresel güç ile hatta kıtada etkinliği olan İngiltere ve Fransa ile istikrarlı ilişkiler geliştirebilmektedirler. Kıtadaki Bölgesel ekonomik topluluklar olarak ise Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Doğu ve Güney Doğu Afrika Ortak Pazarı (COMESA) ve Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) gibi kıta ülkelerinin bir araya gelmesiyle oluşan kuruluşlar ise birden fazla dış ortaklık yapmaktadırlar.¹²¹

Afrika ülkeleri genel olarak küçük ve orta ölçekli ekonomilerden oluşmaktadır ve ekonomik entegrasyonu gerçekleştirebilmeleri için kıta içi ve ya dışı ortaklıklara ihtiyaç duymaktadırlar. Kıtadaki bölgesel entegrasyon kapsamında devletlerin bir araya gelerek oluşturacakları ortaklıklar, kıtanın zengin kaynaklarının ve insan kapasitesinin kıtanın kazanımlarına uygun şekilde kullanılmasını da mümkün kılıp geleceğe yönelik kıtadaki rekabet gücünü arttıracaktır.¹²²

Afrika'daki Serbest ticaret ve ekonomik entegrasyon olanaklarının gelişmesi kıta içinde işbirliğinin artmasını, kalkınmanın sağlamasını hızlandırmaktadır. Bunun mümkün olmasında bölgesel dinamikler çok önemlidir. Kıta içinde yıllar boyu devam etmiş olan krizlerin kıtada işbirliği ve kalkınmanın oluşturduğu engellere rağmen son dönemde sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasına yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır.¹²³

2.4 Yükselen Afrika ve Dünya'nın Afrika'ya İlgisi

Afrika ülkeleri güvenlik açısından ve sahip olduğu doğal zenginliklerle stratejik bir kıtadır. Bu öneminden ötürü Afrika'ya gelişmiş ülkelerin ve küresel güçlerin ilgileri artmakta ve bugün dünyanın ilgisini çekebiyen kıta ülkeleri parlak bir geleceğe adaydır.¹²⁴ Bu gelişmeler de önemli bir payı olan Doğal kaynak ihracat kazançlarının iyi yönetilmesi kıta ülkelerindeki ekonomik performanslarının da ilerleme kaydetmesini

---

¹²¹ Tepebaş, "Afrika'daki ...", 2012, (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/afrikadaki-rekabetin-yukselen-citasi/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

¹²² Ufuk tepebaş, "**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**", 2013, (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

¹²³ Ufuk tepebaş, "**Afrika'nın 2012 Gündemi: Bölgesel Ekonomik İşbirliği ve Ekonomik Dönüşüm**" 2012, (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/afrikanin-2012-gundemi-bolgesel-ekonomik-isbirligi-ve-ekonomik-donusum/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

¹²⁴ Hazar, a.g.e., s. 98

mümkün kılmıştır.¹²⁵ Bu sebeplerle küresel güçlerden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kadar birçok ülkenin kıtaya ilgisi ve yönelimi artmıştır.

ABD 2002 yılından itibaren Ortadoğu'nun istikrarsızlaşması karşısında Sahra altı Afrika'ya alternatif enerji kaynakları oluşturabilmek için yönelmiştir. Bu sayede ABD 2002 yılında petrol ithalatının %16'sını gerçekleştirirken 2015 yılında tüm Basra körfezini geride bırakıp %25'e çıkarabilmek amacıyla kıtaya ilgili politikalarını revize etmiştir. ABD enerji ihtiyacını karşılayabilmesi açısından AFRİCOM adı altında kıtada askeri varlığını arttırmıştır.¹²⁶ Afrika ülkelerindeki silah satışı, terörizmle küresel savaş ve askeri eğitimler iddiaları vurgulanmış olsa da esasen bu önemli kaynaklara erişiminin güvence altına alınmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Kıtada petrol üretilen ülkelerle ekonomik ilişkilerin ve diyalogun geliştirilmesi zengin petrol rezervlerine sahip ülkelerle üretimin artırılması için işbirliği yapılması gerektiği vurgulanmış, bu kazanımların sürdürülebilirliği için kıtada istikrar ve güvenliğin sağlanmasının önemi belirtilmiştir.¹²⁷ Mısır, Cezayir ve Güney Afrika Cumhuriyetleri Amerika Birleşik Devletlerinin dış politikada küresel düzeyde önem taşıyan ve ilişkilerini istikrarlı bir şekilde devam ettirdiği ülkeler arasındadır.¹²⁸

BRICS üyelerinden Çin, Hindistan ve Brezilya son dönemde Afrika'nın yükselen partnerleri arasında akla gelen ilk ülkelerdir. Üye ülkelerden Çin, Hindistan ve Brezilya'nın geniş ölçekli üretimleri, enerji ve yatırımlar başta olmak üzere kıtadaki başarılı ilerleyişi Batılı güçlerin Afrika'daki varlığıyla rekabet halindedir. Bu ülkeler Afrika ile ticaret hacimlerini sürekli arttırması Afrika'nın ekonomik faaliyetlerinin batıdan doğuya doğru yön değiştirdiğine dair yorumların yapılmasına neden olmasına rağmen Avrupa Birliği ülkeleri Afrika'nın halen en önemli ve eski partnerleri olmaya devam etmektedir. Çin-Afrika İşbirliği forumları, Hindistan Afrika Zirveleri,

---

¹²⁵ Ernest Aryeetey University of Ghana and Brookings Institution, **Transforming Africa: From Natural Resource Dependence To Sustainable Growth And Development What Can Research Do?** (Çevrimiçi) (<https://smartech.gatech.edu/bitstream/handle/1853/36746/TRANSFORMING%20AFRICA.pdf> ,) (Erişim Tarihi: Ağustos 2014). s. 3.

¹²⁶ Elem Eyryce Tepeciklioğlu. "ABD'nin Afrika Politikası" *Dünya Siyasetinde Afrika 1*, İsmail Ermağan (der), Ankara: Nobel Yayınları, 2014, s. 94-95.

¹²⁷ **a.g.e.**, s. 94-95.

¹²⁸ Hazar., **a.g.e.**, s. 92.

Brezilya'nın Afrika-Güney Amerika zirveleriyle BRICS grubu siyasi, kültürel, ekonomik ve ticari ilişkilerini sürekli geliştirmektedir.¹²⁹

Çin kıtaya ilişkilerini Tayvan'ın tanınmasını engellemek için diplomatik amaçlarla başlatmıştı. Bu desteği sağlayabilmek adına; Çin, altyapı çalışmaları için kıta ülkelerine oldukça önemli oranlarda yardımda bulunmuş kıtanın bağımsızlık mücadelelerine destek vermiştir. Kıta ile ilişkilerini 1966'dan 1980'e kadarki dönemde iç nedenlerden ötürü askıya almak zorunda kalan Çin 1990'lı yıllar itibariyle, kıtanın dünya konjonktüründe hızla yükselen konumu, ekonomisindeki kalkınma petrol başta olmak üzere doğal kaynaklara duyduğu ihtiyacı giderebilmek amacıyla Afrika ile ilişkilerine ağırlık vermiştir. Bu politikalar sayesinde Çin, 2002 ve 2003 arası dönemde Afrika ile olan ticaret hacmini iki katına çıkararak 18,5 milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda Çin ilişkilerini daha da yoğunlaştırarak kıta ile arasındaki ticaret hacmi 2005 yılında 32.17 milyar dolara, 2005 yılından 2010 yılına dek olan sürede 100 milyar dolara, 2015 yılına geldiğinde ise 200 milyar doların üzerinde olarak yükseltmiştir. Çin Başbakanının Etiyopya'da verdiği bir konferansta 2020 yılı için kıta ile olan ticaret hedeflerinin 400 milyar dolar olduğunu belirtmiştir. Çin ile Afrika ilişkilerindeki artış sadece enerji merkezli olmayıp ayrıca Çin'in dünyada süper güç olma arzusu ile de ilgilidir. Afrika'daki petrol zengini ülkesi olan Nijerya'nın 2005 yılı için petrol arama, çıkarma ve işletme haklarını Çin'e devretmesi Çinin kıtada geldiği noktayı özetlemektedir.¹³⁰

İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin sömürgeci geçmişleri nedeniyle Afrika'yla daha güçlü ilişkileri vardır. Afrika ile ilişkileri eskiye dayansa da Avrupa ülkelerinin kıtaya ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerini geliştirme faaliyetleriyle, kıtaya olan ilgisi, 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başında yoğunlaşmıştır. Afrika Birliğinin kıtaya yönelik girişimleri arasında 2000 yılında Kahire'de düzenlenen ilk AB-Afrika Zirvesi, 2001 yılında başlatılan "Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık" (NEPAD; The New Partnership for Africa's Development) oluşumları ile 2005 yılında Avrupa Komisyonunun yayınladığı Avrupa

---

¹²⁹ Ufuk Tepebaş, "BRICS Zirvesi ve Afrika'nın Yükselen Ortakları", 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.ufuktepebas.com/5-brics-zirvesi-ve-afrikanin-yukselen-ortaklari/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

¹³⁰ Tepeciklioğlu, "Afrika...", s. 60-65.

Birliği'nin Afrika'nın gelişimine öncelik verdiğini belirten 'AB'nin Afrika Stratejisi' bildirisi önem arz etmektedir.¹³¹

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve G. Afrika Cumhuriyeti gibi gelişmekte olan ülkelerin oluşturduğu BRICS grubu dünya nüfusunun %43'ünü ve dünya GSMH' sinin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. BRICS ülkelerinin temel gündem maddeleri arasında Ticaret ve yatırım, gıda güvenliği, sürdürülebilir kalkınma ve enerji, sağlık, güvenlik, bilim ve teknoloji, ekonomi ve kalkınma konuları bulunmaktadır. Son dönemde Afrika kıtasında etkinliklerini arttırmaktadır. Çin, 2009 yılından beri Afrika'nın en büyük dış ticaret ortağı olup Çin-Afrika İşbirliği Forumları (FOCAC) sayesinde kıtaya kurumsal ilişkilerini arttırmaktadır. AB ülkelerine yapılan ihracatın düşmesiyle Çin bu boşluğu kurduğu sıkı ilişkilerle doldurmaktadır.¹³²

Hindistan ise Afrika açılım politikalarına yoğunlaşarak 2008 yılında başlattığı Hindistan-Afrika Ortaklık Forumları sayesinde gerçekleştirdiği 50 milyar dolarlık kıta ile ticaret hacmini 2015 yılına kadar 70 milyar dolar olarak hedeflemektedir. Bunun yanında Hindistan başta COMESA ve ECOWAS gibi ekonomik topluluklarla kurumsal ilişkilerini arttırmış ve kıtanın sanayisi en fazla gelişmiş ülkesi Güney Afrika ile Çin, ABD, Japonya ve Almanya'dan sonra en güçlü ilişkileri kuran ülke olmuştur.¹³³

Brezilya ise son dönemde Afrika ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini arttıran ve kıtadaki özellikle petrol ve doğal gaz açısından önemli ülkeler olan Angola ve Mozambik gibi Güney bölgesinde yer alan ülkelerdeki yatırımlarını arttırmıştır. Rusya ise SSCB'nin dağılmasından sonra kıta ile ilişkilerinde gerileme yaşansa da Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Afrika'da ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

Sanayi ve Finans açısından gelişmiş bir ülke olan Güney Afrika ise yabancı yatırımları çekerek kıtanın giriş kapısı olarak görülmekte ve Afrika'nın birçok ülkesinde yatırımlarını arttırmaktadır. Güney Afrika ülkesi Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'nun (SADC) en güçlü ülkesi konumunda olup Angola, Mozambik ve Zambiya'nın bulunduğu Güney Afrika bölgesinde, Kenya ve Tanzanya'nın bulunduğu

---

¹³¹ a.g.e., s. 60-65.

¹³² Ufuk Tepebaş, "BRICS Zirvesi ve Afrika'nın Yükselen Ortakları ", 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.ufuktepebas.com/5-brics-zirvesi-ve-afrikanin-yukselen-ortaklari/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

¹³³ a.g.m.,

Doğu Afrika'da ve Batı Afrika'nın en gözde ülkesi olan Gana'da önemli yatırımları bulunmaktadır.¹³⁴

2.5 Afrika Turizmi

Kuzey'de Mısır, Fas ve Tunus Güneyde ise Kenya ve Güney Afrika Cumhuriyeti tarihi eserler ve doğal güzellikleriyle turizm alanında gelişmiş ve potansiyel sahibi ülkeler olmasına rağmen Afrika'nın doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerinden yeterli ölçüde istifade edilememiştir.¹³⁵ Özellikle Afrika coğrafyasındaki çeşitlilik, zengin kültürel miras, kendisine özgü milli parkları, gölleri, şelaleleri ve adalarıyla son dönemde ön plana çıkmış ve geçtiğimiz 10 yıllık süre içinde BM Dünya Turizm Örgütü verilerine göre en hızlı gelişmekte olan turizm bölgeleri arasına girmiştir. Kıtanın mevcut potansiyelinden yeteri kadar faydalanılamamasının nedenleri arasında altyapı eksiklikleri başta gelmektedir. Özellikle ulaştırma, enerji, su ve telekomünikasyon alanında altyapı ihtiyaçları giderilmelidir.¹³⁶

Afrika ülkelerinde son dönemlerde turizm sektörünün önemi artmaktadır. African Economic Outlook, 2014 raporunda belirtildiğine göre 2000-2012 yıllık dönem için bazı kıta ülkeleri turist sayısını 2-3 katına çıkarabilmiştir. Kıtanın turizm potansiyelinde genel olarak hızlı gelişmeler görülmektedir. Kenya, Etiyopya, Mauritius, Seyşeller ve Tanzania ülkelerinin turizm gelirlerinde Asya'dan gelen yoğun turist artışıyla önemli miktarda gelişme yaşanmıştır.¹³⁷

Kıtadaki turist sayısı 2003 yılı 37 milyon 2011 yılı 50 milyonun üzerinde olurken, 2012'de 63,6 milyona ulaşmıştır. Kıtaya en fazla turist uğradığı yerler; 1. Sırada Kuzey Afrika 2. Sırada Güney Afrika, 3. Sırada Doğu Afrika, 4. Sırada Batı

---

¹³⁴ a.g.m.,

¹³⁵ Özey, a.g.e. s. 36.

¹³⁶ Ufuk tepebaş, "Afrika'nın Yatırım Bekleyen Altın Madeni ", 2014, (Çevrimiçi)

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5220/turizm_afrikanin_yatirim_bekleyen_altin_madeni (Erişim Tarihi: 25.08.2014)

¹³⁷ Akbay., a.g.e. s. 355.

Afrika ve en son Sırada Orta Afrika gelmektedir. Kıtada 2012 yılı için en fazla gelir elde eden ülkeler arasında Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Fas, Tunus, Tanzanya ve Mauritius gelerek nüfusunun %70'ini 25 yaş altı olduğu bölgelerin turizm ve ulaştırma alanında 8,2 milyon kişiye iş imkânı sağlamıştır.¹³⁸

Dünya nüfusunun yaklaşık %15'ine ev sahipliği yapan Afrika, uluslararası turist sayısının %5'ini, dünya turizm gelirinin ise sadece %3'lük bir kısmını çekebilmesine rağmen 2012 yılında elde ettiği uluslararası turizm gelirleri 43,6 milyar doları geçmiştir.¹³⁹

Coğrafya olarak küçük olmalarına rağmen Mauritius, Gambiya, Seyşeller, Cape Verde (Yeşil Burun Adaları) ve Komorlar gibi küçük ülkeler turizm alanında ekonomik potansiyel barındıran ülkelerdir. Bahsi geçen ülkelerin turizm gelirleri, Gayri Safi Yurtiçi Hâsıllarına Seyşeller'de %50, Cape Verde'de %30, Mauritius'da %25, Gambiya'da %16'ya varan yüksek oranlarda katkıda bulunmaktadır.¹⁴⁰

Özellikle safari ve vahşi yaşam turizminde Ruanda, Kenya ve Uganda önde gelen ülkelerdir. Ayrıca her yıl gerçekleştirilen kültür festivalleri de turizmin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Örneğin Burkina Faso'daki film festivalleri, Zanzibar adasındaki müzik ve film festivalleri, Benindeki kültür festivalleri, Güney Afrika'daki uluslararası jazz festivalleri ve Gambiya'da Diaspora tarafından düzenlenen "Köklerin Eve Dönüşü Festivali" kıtaya birçok turist gelmesini sağlamıştır. Ayrıca Doğu Afrika Topluluğu (EAC) üyeleri olan Kenya, Uganda ve Ruanda kendi aralarında başlattığı ortak vize uygulaması sayesinde, tek turist vizesi ile üç ülkeye seyahat edebilmeleri turizmin teşviki açısından kayda değerdir.¹⁴¹

2011 yılı itibariyle Kuzey Afrika'da yaşanan olaylar neticesinde turizm gelirlerinde önemli miktarda bir düşüş yaşanmıştır. Bunun yanında Kenya da 2013 yılında yaşanan iç çatışmalarda güvenlik otoritelerinin sergilediği şiddet, Jomo Kenyatta Uluslararası Havalimanı'nda meydana gelen büyük yangın ve Eylül ayında ülkenin en prestijli ve en büyük alış veriş merkezindeki terör saldırılarında birçok insanın hayatını

---

¹³⁸ a.g.e. s. 355.

¹³⁹ Ufuk tepebaş, "Afrika'nın Yatırım Bekleyen Altın Madeni ", 2014, (Çevrimiçi)
http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5220/turizm_afrikanin_yatirim_bekleyen_altin_madeni (Erişim Tarihi: 25.08.2014)

¹⁴⁰ a.g.m.

¹⁴¹ a.g.m.

kaybetmesi ile Orta Afrika ülkelerinden Demokratik Kongo Cumhuriyetinin yüksek turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen ülkedeki isyancı gruplarla hükümet güçleri arasındaki çatışmalar kıtanın kazanımlarını engelleyerek turizmin ağır bir darbe almasına neden olmuştur.¹⁴²

Ayrıca Cape Verde ve GSYİH' sinin %30'unu Turizm sektörünün oluşturduğu Namibya'da son dönem turizm gelirlerinde gerileme yaşanmıştır. Kıtada turizm açısından akla ilk gelen ülkeler arasında bulunan Mısırdaki ise sosyal çatışmalar ve belirsizliklerden ötürü 2013 yılı turizm gelirlerinde ciddi düşüş görülmüştür.¹⁴³

Kıtanın hızla artan nüfusu göz önüne alındığında turizm sektörünün yaratacağı fırsatlar ve bunun neticesinde oluşacak iş imkânlarının doğru değerlendirilmesi kıtanın gelişimini hızlandıracaktır. Bunun için başta turizm olmak üzere kıtadaki ilerlemenin önündeki engellerin başında gelen altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve geliştirilmesi, kıtanın imajının iyileştirilmesi ve sahip olduğu potansiyelin değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁴⁴

2.6 Afrika'da Bölgeler ve İlişkiler (CEN-SAD- COMESA- SADC- ECOWAS- EAC- UMA-IGAD- ECCAS)

Kıta ülkeleri, Afrika birliği çatısı dışında kendi aralarında da ticari, ekonomik ve teknik işbirliği alanında ortaklaşa hareket edebilmek amacıyla bölgesel ve küresel örgütler kurmuştur. Bu örgütler tarafından bölgesel olarak iç çatışmaları önlemek amacıyla Barış gücü kurmuş, BM ile ortaklaşa hareketler gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁵

Afrika kıtasındaki bu örgütlü yapılar kazan kazan prensibine dayanarak sağladıkları ortaklıklar sayesinde bölgesel sorunlarının çözümlerine katkıda bulunmaktadır. Bu örgütler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesiyle de uluslararası ekonomiye olumlu katkılarda sağlanmaktadır. Kıtadaki bölgesel toplulukların aynı zamanda güvenlik konusunda BM'lerine yardımcı olmak, örgütün yükümlülüklerini

---

¹⁴² a.g.m.

¹⁴³ Akbay., a.g.e. s. 355.

¹⁴⁴ Tepebaş, "Afrika'nın Yatırım ...", 2014, (Çevrimiçi) <http://www.tasam.org/tr->

TR/Icerik/5220/turizm_afrikanin_yatirim_bekleyen_altin_madeni (Erişim Tarihi: 25.08.2014)

¹⁴⁵ Hazar., a.g.e. s. 66.

hafifletmek ve eksiklikleri gidermek gibi sorumlulukları da vardır. Bu oluşumların faaliyetleriyle kıtaya ait savaşlar, krizler ve hastalıklar şeklindeki imajının değişmesinde başarılar elde edilmiştir. Bu sayede bir yandan ülkeler arası bütünleşme gerçekleşirken öte yandan küresel alanda daha etkin ve aktif olmanın öneminin altı çizilmektedir.¹⁴⁶

1. Sahel ve Sahra Ülkeleri Topluluğu (Community of Sahel-Saharan States (CEN-SAD))

CEN-SAD Büyük Sahra ve Sahel ülkelerinin işbirliğini arttırmak amacıyla 1977 yılında Libya eski lideri Muhammed Kaddafi tarafından kurulmuştur. Kuruluşunda Libya'nın önderliğinde Büyük Sahra ülkeleri olan Nijer, Çad, Mali, Burkina Faso ve Senegal'in katılımıyla oluşan yapıya Sudan, Mısır ve Nijerya'nın da üyeliğiyle toplam üye ülke sayısı 28'e ulaşmıştır.¹⁴⁷

Tablo 6 CENSAD Verileri

	CEN-SAD	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate): Milyar \$	Kişi başı gelir \$	Exports:Milyar \$	Imports:Milyar \$
1	Benin	112,622	10,160,556	\$8.359 billion	\$1,600	\$1.108 billion	\$1.835 billion
2	Burkina Faso	274,2	18,365,123	\$12.13 billion	\$1,500	\$2.844 billion	\$2.941 billion
3	Cibuti	23,2	810,179	\$1.459 billion	\$2,700	\$90.8 million	\$593.3 million
4	Çad	1.284.000	11,412,107	\$13.59 billion	\$2,500	\$3.865 billion	\$2.701 billion
5	Eritre	117,6	6,380,803	\$3.438 billion	\$1,200	\$496.2 million	\$1.027 billion
6	Fas	446,55	32,987,206	\$104.8 billion	\$5,500	\$16.78 billion	\$38.66 billion
7	Fildişi Sahili	322,463	22,848,945	\$28.28 billion	\$1,800	\$12.96 billion	\$9.859 billion
8	Gambiya	11,295	1,925,527	\$896 million	\$2,000	\$113.2 million	\$359.7 millio
9	Gana	238,533	25,758,108	\$45.55 billion	\$3,500	\$13.37 billion	\$18.49 billion
10	Gine	245,857	11,474,383	\$6.544 billion	\$1,100	\$1.31 billion	\$2.384 billion
11	Gine-Bissau	36,125	1,693,398	\$880 million	\$1,200	\$147.6 million	\$206.4 million
12	Kenya	580,367	45,010,056	\$45.31 billion	\$1,800	\$6.58 billion	\$15.86 billion
13	Komorlar	2,235	766,865	\$658 million	\$1,300	\$19.7 million	\$208.8 million
14	Liberya	111,369	4,092,310	\$1.977 billion	\$700	\$929.8 million	\$2.457 billion

¹⁴⁶ Ufuk Tepebaş,(der.), **Afrika'daki Bölgesel Örgütler Kurumsallaşma ve İşbirliği**, İstanbul: TASAM, 2009, s. 9.

¹⁴⁷ Hazar., **a.g.e.** s. 68.

15	Libya	1,759,540	6,244,174	\$70.92 billion	\$11,300	\$38.45 billion	\$27.15 billion
16	Mali	1,240,192	16,455,903	\$11.37 billion	\$1,100	\$2.577 billion	\$2.895 billion
17	Mısır	1,001,450	86,895,099	\$262 billion	\$6,600	\$24.81 billion	\$59.22 billion
18	Moritanya	1,030,700	3,516,806	\$4.183 billion	\$2,200	\$2.728 billion	\$3.355 billion
19	Nijer	1.267.000	17,466,172	\$7.304 billion	\$800	\$1.539 billion	\$2.314 billion
20	Nijerya	923,768	177,155,754	\$502 billion	\$2,800	\$93.55 billion	\$55.98 billion
21	Orta Afrika C.	622,984	5,277,959	\$2.05 billion	\$700	\$138.9 million	\$218.6 million
22	São Tomé	964	190,428	\$311 million	\$2,200	\$12.1 million	\$112.8 million
23	Senegal	196,722	13,635,927	\$15.36 billion	\$2,100	\$2.691 billion	\$5.61 billion
24	Sierra Leone	71,74	5,743,725	\$4.607 billion	\$1,400	\$1.563 billion	\$1.637 billion
25	Somali	637,657	10,428,043	\$2.372 billion	\$600	\$515.8 million	\$1.263 billion
26	Sudan	1,861,484	35,482,233	\$52.5 billion	\$2,600	\$4.145 billion	\$5.941 billion
27	Togo	56,785	7,351,374	\$4.299 billion	\$1,100	\$982.2 million	\$1.677 billion
28	Tunus	163,61	10,937,521	\$48.38 billion	\$9,900	\$17.46 billion	\$24.95 billion

Kaynak: CIA'wordfacebook Africa sitesinden kendi derlemem¹⁴⁸

2. Doğu Ve Güney Afrika Ortak Pazarı Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA)

Mısır, Sudan ve Etiyopya gibi büyük ülkelerinde dâhil olduğu ve toplamda 19 ülkenin üye olduğu örgütü esasen üye ülkelerle gümrük birliğini sağlamak amacıyla 1981 yılında kurulmuştur. Örgüt üyeleri arasında 2001 yılı itibariyle ticarete sıfır gümrük uygulaması yürürlüktedir.¹⁴⁹

COMESA; bölge ülkelerinin uluslararası rekabette bütünleşmenin sağlanması, bölge halklarının refah içinde yaşamalarını, siyasal sosyal kalkınmanın sağlanması, barışın sağlanması, ülkeler arası finans akışının serbestleşmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle cinsiyet eşitliği, ticaret, gümrük, alt yapıların giderilmesi, finansal ilişkilerin yanı sıra ulaşım iletişim teknoloji alanlarında kalkınmayı sağlamak adına işbirliğini amaçlamaktadır. Bu sayede tarım, çevre, doğal kaynaklar ve iyi yönetim alanında kazanımlar sağlanmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁸ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

¹⁴⁹ Hazar., a.g.e. s. 66-67.

¹⁵⁰ Tepebaş, Afrika'daki..., s. 13.

COMESA; bölge ülkeleri arasında ticaretin serbestleşmesine yönelik çalışmalarını 2025 yılına kadar tamamlamayı arzulamaktadır. Üye ülkeler arasındaki ticaret 2009 yılında 12,7 milyar dolarken bu sayede ticaret hissedilebilir derecede 2010 yılı için 17,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu arada özellikle Libya, Mısır, Sudan ve Kongo D.C gibi ülkelerin COMESA'nın en önemli ihraç ürünü olan petrol alanında Doğrudan Yabancı yatırımlar çekerek örgütü güçlendirmektedir.¹⁵¹

Tablo 7 COMESA verileri

	COMESA	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Burundi	27,831	10,395,931	\$2.676 billion	\$600	\$122.8 million	\$867.2 million
2	D. Kongo	2,344,858	77,433,744	\$18.56 billion	\$400	\$9.936 billion	\$8.924 billion
3	Cibuti	23,2	810,179	\$1.459 billion	\$2,700	\$90.8 million	\$593.3 million
4	Mısır	1,001,450	86,895,099	\$262 billion	\$6,600	\$24.81 billion	\$59.22 billion
5	Eritre	117,6	6,380,803	\$3.438 billion	\$1,200	\$496.2 million	\$1.027 billion
6	Etiyopya	1,104,300	96,633,458	\$47.34 billion	\$1,300	\$3.214 billion	\$10.68 billion
7	Kenya	580,367	45,010,056	\$45.31 billion	\$1,800	\$6.58 billion	\$15.86 billion
8	Komorlar	2,235	766,865	\$658 million	\$1,300	\$19.7 million	\$208.8 million
9	Libya	1,759,540	6,244,174	\$70.92 billion	\$11,300	\$38.45 billion	\$27.15 billion
10	Madagascar	587,041	23,201,926	\$10.53 billion	\$1,000	\$644.4 million	\$2.794 billion
11	Malawi	118,484	17,377,468	\$3.683 billion	\$900	\$1.427 billion	\$2.42 billion
12	Mauritius	2,041	1,331,155	\$11.9 billion	\$16,100	\$2.788 billion	\$4.953 billion
13	Rwanda	26,338	12,337,138	\$7.7 billion	\$1,500	\$538.3 million	\$1.937 billion
14	Seyşeller	455	91,65	\$1.271 billion	\$25,900	\$516.7 million	\$846.4 million
15	Sudan	1,861,484	35,482,233	\$52.5 billion	\$2,600	\$4.145 billion	\$5.941 billion
16	Swaziland	17,364	1,419,623	\$3.807 billion	\$5,700	\$1.603 billion	\$1.545 billion
17	Uganda	241,038	35,918,915	\$22.6 billion	\$1,500	\$3.156 billion	\$4.858 billion
18	Zambia	752,618	14,638,505	\$22.24 billion	\$1,800	\$8.547 billion	\$8.216 billion
19	Zimbabve	390,757	13,771,721	\$10.48 billion	\$600	\$3.144 billion	\$4.571 billion

Kaynak: CIA'wordfacebook kendi derlemem)¹⁵²

3. Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (Southern African Development Community SADC)

Güney Afrika Cumhuriyeti, Zimbabve ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin ekonomik ve siyasal açıdan en güçlü üyelerinin oluşturduğu kuruluşun 15 üyesi olup

¹⁵¹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 43-45.

¹⁵² The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

1980 yılında üye ülkelerin kalkınabilmesi, ekonomik işbirliği ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Kuruluşun bünyesi altında üye ülkelerin kurmuş olduğu gümrük birliğini hedefleyen Güney Afrika Gümrük Birliği (South African Customs Union-SACU) çerçevesinde Güney Afrika daha etkili konuma gelmiştir.¹⁵³

SADC topluluğu 2015 yılı sonu için Ortak Pazar, 2016 yılı için Para birliği 2018 yılı için ise ortak paraya geçmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra enerji, ulaştırma, bilgi iletişim teknolojisi, meteoroloji, turizm sınır aşan sular alanlarını kapsayan bir proje için 2012-2027 dönemleri için 500 milyar dolarlık bir yatırım planlamaktadırlar.¹⁵⁴ Bölgesel topluluklar arasında SADC ekonomisini çeşitlendirerek kıtada öncü konumundadır. Özellikle Güney Afrika deneyimleri ve aktif rolüyle öncü konumdadır.¹⁵⁵

Tablo 8 SADC verileri

	SADC	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	ANGOLA	1,246,700	19,088,106	\$124 billion	\$6,300	\$70.84 billion	\$26.09 billion
2	BOTSWANA	581,73	2,155,784	\$15.53 billion	\$16,400	\$7.569 billion	\$7.389 billion
3	D. KONGO	2,344,858	77,433,744	\$18.56 billion	\$400	\$9.936 billion	\$8.924 billion
4	LESOTHO	30,355	1,942,008	\$2.457 billion	\$2,200	\$941.2 million	\$2.148 billion
5	MADAGASKAR	587,041	23,201,926	\$10.53 billion	\$1,000	\$644.4 million	\$2.794 billion
6	MALAWİ	118,484	17,377,468	\$3.683 billion	\$900	\$1.427 billion	\$2.42 billion
7	MAURITIUS	2,041	1,331,155	\$11.9 billion	\$16,100	\$2.788 billion	\$4.953 billion
8	MOZAMBIK	799,38	24,692,144	\$14.67 billion	\$1,200	\$3.92 billion	\$7.068 billion
9	NAMİBİYA	824,292	2,198,406	\$12.3 billion	\$8,200	\$5.124 billion	\$7.084 billion
10	SEYŞELLER	455	91,65	\$1.271 billion	\$25,900	\$516.7 million	\$846.4 million
11	G. AFRİKA C.	1,219,090	48,375,645	\$353.9 billion	\$11,500	\$91.05 billion	\$99.55 billion
12	SWAZILAND	17,364	1,419,623	\$3.807 billion	\$5,700	\$1.603 billion	\$1.545 billion
13	TANZANYA	947,3	49,639,138	\$31.94 billion	\$1,700	\$5.92 billion	\$11.16 billion
14	ZAMBİYA	752,618	14,638,505	\$22.24 billion	\$1,800	\$8.547 billion	\$8.216 billion
15	ZİMBABWE	390,757	13,771,721	\$10.48 billion	\$600	\$3.144 billion	\$4.571 billion

Kaynak: CIA'wordfacbook (kendi derlemem)¹⁵⁶

¹⁵³ Hazar., a.g.e. s. 67.

¹⁵⁴ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 53-54.

¹⁵⁵ a.g.e., s. 53-54.

¹⁵⁶ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

3. Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Birliği (Economic Community of West African States ECOWAS)

Temel gündem maddeleri teknik ve ekonomik işbirliği, terör, güvenlik konuları, barış inşa faaliyetleri olan ECOWAS örgütü 15 üyeye sahip olup 1976 yılından beri aktiftir. Nijerya, Gana ve Fildişi ülkeleri bölgenin en önemli ülkeleridir. Oluşumdaki az gelişmiş ülkeler örgütün Nijerya'nın kontrolünde olduğuna dair olan rahatsızlıklarını kimi zaman dile getirmektedir. ECOWAS örgütü Sierra Leone'da Barış Gücü oluşturulmasına yönelik BM ile ortak hareket etmiş ve Liberya ile Sierra Leone'daki iç çatışmalarda arabuluculuk noktasında katkıda bulunmuştur.¹⁵⁷

Başlıca amaçları sanayi, ulaştırma, telekomünikasyon, enerji, tarım, doğal kaynaklar, finansal ve mali problemler, sosyal ve kültürel alanlarda ekonomik bütünleşmeyi teşvik etme amacıyla kurulan ECOWAS; üyeleri arasındaki işbirliği esas olarak tüm ülkeleri eşit addederek, örgüt içinde eksiklikleri tamamlayarak iş bölümünde ilkelere göre hareket ederek üye ülkeler arasında iş birliği sağlar.¹⁵⁸

ECOWAS örgütü bu çalışmaların yanı sıra üye ülkelerdeki çatışmaların sona erdirilmesi ve çatışmalar nedeniyle yerlerinden edilen insanların güvenliğinin sağlanarak topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalarda yapmaktadır. Ayrıca Gümrük Birliğini oluşturması ve 90 günlük serbest dolaşımı vize hakkı sağlayan ECOWAS pasaport uygulaması örgütün başarıları arasındadır. Bunun yanında Nijer Deltası bölgesindeki petrol kaynaklarının bölge ülkelere katkısının göz önüne alınarak kamu güvenliğini ve otoritesini sağlamak adına ECOWAS sert önlemler alabilmektedir.

159

---

¹⁵⁷ Hazar., **a.g.e.** s. 67.

¹⁵⁸ Tepebaş, **Afrika'daki...**, s. 41.

¹⁵⁹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, **a.g.e.**, s. 40-41.

Tablo 9 ECOWAS verileri

	ECOWAS	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Benin	112,622	10,160,556	\$8.359 billion	\$1,600	\$1.108 billion	\$1.835 billion
2	Burkina Faso	274,2	18,365,123	\$12.13 billion	\$1,500	\$2.844 billion	\$2.941 billion
3	Cape Verde	4,033	538,535	\$1.955 billion	\$4,400	\$159.9 million	\$796.3 million
4	Fildişi Sahili	322,463	22,848,945	\$28.28 billion	\$1,800	\$12.96 billion	\$9.859 billion
5	Gambiya	11,295	1,925,527	\$896 million	\$2,000	\$113.2 million	\$359.7 millio
6	Gana	238,533	25,758,108	\$45.55 billion	\$3,500	\$13.37 billion	\$18.49 billion
7	Gine	245,857	11,474,383	\$6.544 billion	\$1,100	\$1.31 billion	\$2.384 billion
8	Gine-Bissau	36,125	1,693,398	\$880 million	\$1,200	\$147.6 million	\$206.4 million
9	Liberya	111,369	4,092,310	\$1.977 billion	\$700	\$929.8 million	\$2.457 billion
10	Mali	1,240,192	16,455,903	\$11.37 billion	\$1,100	\$2.577 billion	\$2.895 billion
11	Nijer	1.267.000	17,466,172	\$7.304 billion	\$800	\$1.539 billion	\$2.314 billion
12	Nijerya	923,768	177,155,754	\$502 billion	\$2,800	\$93.55 billion	\$55.98 billion
13	Senegal	196,722	13,635,927	\$15.36 billion	\$2,100	\$2.691 billion	\$5.61 billion
14	Sierra Leone	71,74	5,743,725	\$4.607 billion	\$1,400	\$1.563 billion	\$1.637 billion
15	Togo	56,785	7,351,374	\$4.299 billion	\$1,100	\$982.2 million	\$1.677 billion

(CIA wordfactbook kendi derlemem)¹⁶⁰

5. Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu ECCAS (Economic Community of Central African States)

Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu; Orta Afrika Ekonomik ve Gümrük Birliği (Union Douanière et Economique de l'Afrique Centrale- UDEAC) ülkeleri tarafından 1983 yılında kuruldu. Ancak yıllarca finansal problemler ve üye ülkeler arasındaki çatışma ortamından ötürü işlevsel olamamıştır. ¹⁶¹

ECCAS Topluluğu Angola, Burundi, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti. Ekvator Ginesi, Gabon, Kamerun, Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti ve São Tomé üyelerinden oluşmaktadır. Başta sanayi, ulaştırma ve haberleşme, ekonomik ve sosyal faaliyet alanlarında uyumlu işbirliği, kendi kendine sürdürülebilir ekonomik ve politik gelişme, enerji, tarım, doğal kaynaklar, ticaret, gümrük, para ve mali konular, insan kaynakları, turizm, eğitim, kültür, bilim ve teknoloji, üye devletlerarası barışçıl

¹⁶⁰ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

¹⁶¹ Türkiye Afrika Birliği, (Çevrimiçi), <http://www.au.int/en/recs/eccas> ,(Erişim Tarihi: 17.02.2015)

ilişkiler kurmak, ekonomik istikrarı korumak ve hayat standardını yükseltmek örgütün temel misyonlarıdır.

ECCAS üyesi ülkeler, 2007 tarihli stratejik plan çerçevesinde 2025 hedefleri doğrultusunda bölgede barış, dayanışma, dengeli ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlama ve vatandaşların serbest dolaşımı yapabilmesi için gerekli düzenlemeleri tamamlamayı hedeflemektedirler.

ECCAS üyesi ülkeleri 2013 yılı tahminlerine göre 145 milyonluk nüfusu ve 6.640.490 kilometre karelik alanıyla yatırımlar için tercih edilen bir bölgedir. Geçtiğimiz 10 yıl süresinde ortalama %5 büyüme sağlanmıştır. ECCAS 2013 yılı için gerçekleştirdiği 120 milyar dolarlık ihracatıyla kıtanın toplam ihracatının %20'sini gerçekleştirmiştir.

Petrol, mineral ve madencilik (elmas, bakır, demir, mangan, kobalt,) bölgede bulunan önemli doğal kaynaklardır. Özellikle bölgenin sahip olduğu 31,3 milyar varil civarındaki kanıtlanmış petrol rezervleri kıtanın toplam rezervlerinin % 28'ine denk gelmektedir.¹⁶²

Tablo 10 ECCAS verileri

	ECCAS	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Angola	1,246,700	19,088,106	\$124 billion	\$6,300	\$70.84 billion	\$26.09 billion
2	Burundi	27,83	10,395,931	\$2.676 billion	\$600	\$122.8 million	\$867.2 million
3	Çad	1.284.000	11,412,107	\$13.59 billion	\$2,500	\$3.865 billion	\$2.701 billion
4	D. Kongo C.	2,344,858	77,433,744	\$18.56 billion	\$400	\$9.936 billion	\$8.924 billion
5	Ekvator Ginesi	28,051	722,254	\$17.08 billion	\$25,700	\$15.44 billion	\$7.943 billion
6	Gabon	267,667	1,672,597	\$19.97 billion	\$19,200	\$9.777 billion	\$3.934 billion
7	Kamerun	475,44	23,130,708	\$27.88 billion	\$2,400	\$6.002 billion	\$6.795 billion
8	Kongo C.	342.000	4,662,446	\$14.25 billion	\$4,800	\$9.912 billion	\$4.297 billion
9	Orta Afrika C.	622,984	5,277,959	\$2.05 billion	\$700	\$138.9 million	\$218.6 million
10	São Tomé ve Príncipe	964	190,428	\$311 million	\$2,200	\$12.1 million	\$112.8 million

(CIA wordfactbook kendi derlemem)¹⁶³

¹⁶² Türkiye Afrika Birliği, (Çevrimiçi), <http://www.ceeac-eccas.org/index.php/en/a-propos-de-la-ceeac/presentation>, (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

¹⁶³ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

6. Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (The Intergovernmental Authority on Development) (IGAD)

Cibuti, Eritre, Etiyopya, Kenya, Somali, Sudan ve Uganda ülkelerinin üyeliğiyle ilk olarak Hükümetler Arası Kuraklık ve Kalkınma Otoritesi'ni (IGADD) olarak 1986 yılında kurulan örgüt işlevselliğini ekonomik ortaklık, bölgesel bütünleşme ve çatışmaların sonlandırılması gibi siyasi ve sosyal alanlarda arttırarak adını 1996 yılında Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD), olarak değiştirmiştir. Gıda ürünlerinin güvenliği, çölleşmenin engellenmesi, ekolojinin korunması, tarımsal araştırmalar ve su kaynaklarının kullanımı üzerine üye ülkelerle işbirliği sağlayarak programlar hazırlamaktadır.¹⁶⁴

Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) örgütü esasen kuraklık ve doğal afetler nedeniyle Doğu Afrika bölgesini etkileyen açlık, çevresel bozulma ve ekonomik problemleri aşmak amacıyla kurulmuştur. Üye ülkelerin eşitliği, bağımsızlığı, içişlerine hiç bir şekilde müdahale edilmemesi, çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşması, bölgesel barış ve istikrarın sürekliliği, bu alanda oluşan kazanımların adil bölüşümü ile insan haklarının tanınması, teşviki ve korunması örgütün temel prensipleri ve yükümlülükleri arasındadır.¹⁶⁵

Tablo 11 IGAD verileri

	IGAD	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Cibuti	23.200	810,179	\$1.459 billion	\$2,700	\$90.8 million	\$593.3 million
2	Etiyopya	1.104.300	96,633,458	\$47.34 billion	\$1,300	\$3.214 billion	\$10.68 billion
3	Eritre	117,6	6,380,803	\$3.438 billion	\$1,200	\$496.2 million	\$1.027 billion
4	Kenya	580,367	45,010,056	\$45.31 billion	\$1,800	\$6.58 billion	\$15.86 billion
5	Somali	637,657	10,428,043	\$2.372 billion	\$600	\$515.8 million	\$1.263 billion
6	Güney Sudan	644,329	11,562,695	\$11.77 billion	\$1,400	0	0
7	Sudan	1,861,484	35,482,233	\$52.5 billion	\$2,600	\$4.145 billion	\$5.941 billion
8	Uganda	241,038	35,918,915	\$22.6 billion	\$1,500	\$3.156 billion	\$4.858 billion

Kaynak: CIA wordfactbook (kendi derlemem)¹⁶⁶

¹⁶⁴ Hazar., **Afrika...**, a.g.e. s. 68.

¹⁶⁵ Ufuk Tepebaş_(der.), **Afrika'daki Bölgesel Örgütler Kurumsallaşma ve İşbirliği**, İstanbul: TASAM, 2009, s. 53-54.

¹⁶⁶ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

7. Doğu Afrika Topluluğu (EAC)

Kenya, Uganda, Tanzanya, Burundi ve Ruanda ülkelerinden oluşan topluluk 1999 yılında kurulmuştur. Kıtada ve küresel alanda hızla artan rekabet ortamında üye ülkelerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla, ticaret, yatırım endüstri ve sanayi alanında kalkınma örgütün temel misyonudur. Üye ülkelerin sahip olduğu ortak tarih, kültürel ve siyasi bağlar, ekonomik sosyal ve kültürel aktiviteler örgüt içinde işbirliği yapılmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁶⁷

Gümrük Birliği, Ortak Pazar, Para Birliği ve Doğu Afrika Siyasi Birliği örgütün bütünleşme sürecinin aşamalarını oluşturmaktadır. Bunun yanında yerel üretim hacminin kalitesinin artması, yatırım koşullarının cazip hale gelmesi bölgenin sahip olduğu ortak kaynakların yönetiminin kaliteli hale gelmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin daha iyi ve uyumlu hale gelmesi, üretim ürünlerinin serbest dolaşımı, bölgedeki alt yapı eksikliklerin giderilmesi kıtanın bütünleşmenin yanı sıra sağladığı faydalar ve gelişimler arasındadır.¹⁶⁸

Doğu Afrika Topluluğu yakın dönemde Sudan, Güney Sudan ve Somali'nin üyelik başvurularını reddetmiştir. Ancak özellikle Güney Sudan'la önümüzdeki dönemde yaptığı altyapı antlaşmaları nedeniyle Sudanın Birliğe üyeliği beklenmektedir. Ortak Pazar'ı gerçekleştirmeyi başaran örgüt üye ülkeler arasında para birliği ve siyasi birliği geliştirmeyi amaçlamaktadır. Örgütteki tüm üyeler AGOA çerçevesinde ABD ile yakın ilişki kurabilmiş Kenya ise bu ilişkilerden en fazla istifade edebilmiş ülkedir.¹⁶⁹

Tablo 12 EAC verileri

	EAC	Yüz ölçümü	Nüfus	GDP (official exchange rate)	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Burundi	27,83	10,395,931	5.75 billion	\$600	\$122.8 million	\$867.2million
2	Rwanda	26,338	12,337,138	\$7.7 billion	\$1,500	\$538.3 million	\$1.937 billion
3	Tanzania	947.300	49,639,138	\$31.94 billion	\$1,700	\$5.92 billion	\$11.16 billion
4	Uganda	241,038	35,918,915	\$22.6 billion	\$1,500	\$3.156 billion	\$4.858 billion
5	Kenya	580,367	45,010,056	\$45.31 billion	\$1,800	\$6.58 billion	\$15.86 billion

Kaynak: CIA wordfactbook (kendi derlemem)¹⁷⁰

¹⁶⁷ Ufuk Tepebaş.(der.), **Afrika'daki Bölgesel...**, İstanbul: TASAM, 2009, s.29-30.

¹⁶⁸ **a.g.e.**, s.29-30.

¹⁶⁹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, **a.g.e.**, s. 46-47.

¹⁷⁰ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

8. Mağrep Arap Birliği (Union du Maghrep Arabe- UMA)

Fas, Tunus, Cezayir Moritanya ve Libya'dan oluşan örgüt 1989 yılında bölgedeki ticareti ve işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. UMA Örgütü Libya'nın bölge ülkeleriyle yaşamış olduğu problemler ve Cezayir ile Fas arasındaki otonom Batı Sahra sorunu nedeniyle işlevsel olamamıştır.¹⁷¹

Tablo 13 UMA verileri

	UMA	Yüz ölçümü	Nüfus	Gdp (official exchange rate):	Kişi başı gelir	Exports:	Imports:
1	Fas	446.550	32,987,206	\$104.8 billion	\$5,500	\$16.78 billion	\$38.66 billion
2	Tunus	163.610	10,937,521	\$48.38 billion	\$9,900	\$17.46 billion	\$24.95 billion
3	Cezayir	2,381,741	38,813,722	\$215.7 billion	\$7,500	\$68.25 billion	\$55.02 billion
4	Libya	1,759,540	6,244,174	\$70.92 billion	\$11,300	\$38.45 billion	\$27.15 billion
5	Moritanya	1,030.700	3,516,806	\$4.183 billion	\$2,200	\$2.728 billion	\$3.355 billion

(CIA wordfactbook kendi derlemem)¹⁷²

¹⁷¹ Hazar., a.g.e., s. 66.

¹⁷² The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

Tablo 14 Bölgesel Topluluklara Üye Ülkeler

Bölgesel Topluluklara Üye Ülkeler							
CEN-SAD	COMESA	SADC	ECOWAS	ECCAS	IGAD	UMA	EAC
Benin	Burundi	Angola	Benin	Angola	Cibuti	Fas	Burundi
Burkina Faso	D. Kongo	Botswana	Burkina Faso	Burundi	Etiyopya	Tunus	Rwanda
Cibuti	Djibouti	D. Kongo C.	Cabo Verde	Çad	Eritre	Cezayir	Tanzania
Çad	Egypt	Lesotho	Fildişi Sahili	D. Kongo C.	Kenya	Libya	Uganda
Eritre	Eritrea	Madagaskar	Gambiya	Ekvator Gines	Somali	Moritanya	Kenya
Fas	Ethiopia	Malawi	Gana	Gabon	Güney Sudan		
Fildişi Sahili	Kenya	Mauritius	Gine	Kamerun	Sudan		
Gambiya	Komorlar	Mozambik	Gine-Bissau	Kongo C.	Uganda		
Gana	Libya	Namibiya	Liberya	Orta Afrika C.			
Gine	Madagascar	Seyşeller	Mali	São Tomé			
Gine-Bissau	Malawi	Güney Afrika C.	Nijer				
Kenya	Mauritius	Swaziland	Senegal				
Komorlar	Rwanda	Tanzanya	Sierra Leone				
Liberya	Seyşeller	Zambiya	Togo				
Libya	Sudan	Zimbabve					
Mali	Swaziland						
Mısır	Uganda						
Moritanya	Zambia						
Nijer	Zimbabve						
Nijerya							
Orta Afrika C.							
São Tomé							
Senegal							
Sierra Leone							
Somali							
Sudan							
Togo							
Tunus							

Kaynak: (Afrika Birliği Sitesinden kendi derlemem)¹⁷³

¹⁷³ The World Factbook Africa, (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

3. TÜRKİYE (OSMANLI) -AFRİKA İLİŞKİLERİ

Osmanlı'nın Afrika'yla kurmuş olduğu ilk ilişkiler Mısır'la başlamıştır. Mısırda 12. yüzyılda Eyyubi devletinin kurulmasıyla daha sonrasında 16. yüzyıla varıldığında başta kıyı bölgeler olmak üzere Kuzey Afrika ile kısmen ya da tamamen ilişkiler ve hâkimiyet kurulmasına olanak sağlanmıştır.¹⁷⁴

Osmanlı Afrika ilişkileri aslında Cumhuriyet tarihinin aksine çok yakın ekonomik ve politik ilişkiler içermektedir. Örneğin 16.yüzyılda kuzeyde Mısır, Cezayir, Tunus, Libya, Sudan ve bugünkü jeopolitik konumundan farklı olarak Etiyopya'nın Harar bölgesini, Sudan'ın Kızıldeniz kıyılarını, Somali, Eritre ve Cibuti Cumhuriyetlerini kapsayan Habeş eyaletleri Osmanlı'nın eyaletlerini oluşturmaktaydı. Doğu Afrika'da bulunan Uganda'da Hatt-ı Üstüva olarak bilinen Ekvator vilayeti kurulmuştur. Bunların yanında Osmanlı; Fas, Nijer, Çad, Nijerya, Mali, Güney Afrika, Kenya, Etiyopya ve Tanzanya siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri ilişkiler kurulmuştur. Ancak kolonyalizm ve Sömürgeciliğin kıtada ilerlemesi ve Osmanlı'nın zayıflamasıyla kıta üzerindeki hâkimiyetini ve ilişkilerini kaybetme süreci 19. yüzyıl itibarıyla başlamıştır.¹⁷⁵

Osmanlı İmparatorluğu İspanyol güçlerinin Kuzey Afrika'ya yönelik müdahalelerine karşı askeri yardımlar göndererek ve Portekiz kolonyalizminin Batı Afrika'da yayılmasına karşı aktif rol oynamışlardır. Bunun yanında Osmanlılar Nijerya'nın kuzeyi, Nijer ve Çad bölgelerinde kurulmuş olan Kanem Burnu İmparatorluğu ile imzalamış olduğu savunma paktı ile Kanem Burnuna askeri malzeme ve eğitimler göndermiştir. Bunun yanı sıra İngiliz kontrolünde bulunan Güney Afrika ülkesinin Cape Town'daki Müslümanların İngiliz Kraliçesi tarafından Osmanlı imparatorluğuna iletilen imam talebi üzerine Ebubekir Efendi 1863 yılında Afrika'ya Osmanlı tarafından gönderilmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, Türk Dış Politikasında Afrika Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek -Etkinlik arayışları, (Çevrimiçi)

¹⁷⁵ Numan Hazar, "Türkiye Afrika... ,a.g.e , s. 383-384.

¹⁷⁶ Mehmet Özkan., **Türkiye'nin Afrika ile Açılımı ve Asya ile İlişkiler**, Ağustos 2011, s. 119-120.

Esasen Osmanlı'nın Mısır'a hâkim oluşu Doğu Afrika'da bulunan Somali, Eritre, Cibuti, Sudan ve Etiyopya kıyılarına yerleşmelerine de imkân sağlamıştır.¹⁷⁷ Osmanlı 16. yüzyılda İspanya ile verdiği mücadele neticesinde 1550 yılında Trablus'u ve 1574 yılında Tunus'u egemenliği altına almıştır.¹⁷⁸ Dolayısıyla Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki egemenliği, Osmanlı'nın Sahra altı Afrika ve bölgedeki kabilelerle de etkileşim kurmasına olanak sağlamıştır. Nitekim Cezayir Beylerbeyi Salih Paşa 1551-1556 yılındaki görev süresince 4000'i Türk 8000'i Arap olmak üzere 12.000 kişilik askerle Büyük Sahraya düzenlediği sefer sonucu oradaki kabile halkları vergiye bağlanmış ve Tuareg ve Berberilerden oluşan 5000 kişi esir edilmiştir.¹⁷⁹ Osmanlı'nın 16. yüzyılda tıpkı Avrupa gibi kıymetli maden bunalımından etkilendiği görülmüştür. Özellikle altının gümüşün yerini almasıyla, Osmanlı Cumhuriyeti ekonomik sebeplerden ötürü zengin altın madenlerine sahip olan Habeşistan'ı ele geçirmek için 1554-1560 yıllarında düzenlediği seferler sonucu bölgede Portekizlerle mücadele etmiş ve nihayetinde bölgeyi işgal etmiştir.¹⁸⁰

Günümüzdeki Kuzey Nijerya, Mali, Çad, Nijer ile Kuzey Kamerun'u kapsayan ve 16.yüzyılda zirve konumunda olan Kanem Bornu Sultanlığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin esasını dini öğenin varlığının yanı sıra siyasal ve ekonomik ilişkiler özellikle bölgedeki zengin altın madenleri oluşturmaktadır.¹⁸¹

Osmanlı İmparatorluğu'nun 20. yüzyılın başında Trablus'un Güneyinde 30.000 nüfusa sahip 900.000 km² lik alanı kapsayan daha çok devlet ve rejim karşıtı memur ve subaylar için sürgün yeri olarak Arapçada " Ta orada manasına gelen " Afrika'nın içinden ve Kanem Bornundan Akdeniz kıyılarına kadar uzanan ve Kervanlar vasıtasıyla yapılan ticaret yollarının geçtiği ve Hac yolu üzerinde bulunan Fizan Mutasarrıflığı bulunmaktaydı.¹⁸²

19. yüzyıl başında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa döneminde Sudan Habeş eyaletine bağlanarak, Osmanlı Vilayeti olmuştur. Sudan'a olan ilginin başında bölgedeki altın zenginliği ve köle ticareti gelmektedir. Sudan'ın işgalinin ardından otorite

---

¹⁷⁷ Hazar., a.g.e. s. 114.

¹⁷⁸ a.g.e. s. 115.

¹⁷⁹ a.g.e. s. 116.

¹⁸⁰ Hazar., a.g.e. s. 117.

¹⁸¹ a.g.e. s. 124.

¹⁸² a.g.e. s. 127.

sağlanmış ve Kâşiflik adıyla kurulan dört yönetim tarafından Sudan çevresi ve Nil nehri bölgesi başta olmak üzere yapılan ele geçirme girişimleri neticesinde 1839-1842 yılları arasında yeni yerler keşfedilmiştir.¹⁸³

Afrika'dan 15. yüzyıl ve ağırlıklı 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı Ege'de artan yabancı yatırımların etkisiyle tütün ve pamuk tarımında çalıştırılmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'na çok sayıda köle getirilmiştir. Köleliğin sona ermesiyle Ege ve Akdeniz bölgesinde yerleşen / yerleştirilen Afrotürkler tarım alanında çalışmış ve köyler meydana getirmişlerdir. Bu insanlardan bir kısmı 1970'lerin sonu ile 1980'lerin başı olan dönemde iş, eğitim gibi sosyal nedenlerle Balıkesir/Ayvalık'tan, Aydın/Söke veya Bağarası'ndan ya da Muğla/ Milas, Bafa'dan ve Torbalı'dan İzmir'e yerleşmişlerdir.¹⁸⁴

Osmanlı İmparatorluğu 15 ve 16. yüzyıllarda Somali ve Cibuti bölgelerini kapsayan Adal Sultanlığıyla Etiyopya'ya karşı verdikleri mücadelede destek sağlamış ve ittifak kurmuştur. Bunun yanında fildişi ve köle ticareti kıtaya olan ilgiyi arttırmıştır. Tarımdan ev hizmetlerine, haremde ve KOBİ'lerde çalıştırılmak üzere 19. yüzyılda Afrika'dan Osmanlı'ya başta Selanik, İzmir ve İstanbul olmak üzere imparatorluğun önemli şehirlerine köle ticareti yapılmıştır. Bu durum 1857 yılında Sultan 1. Abdülmecid'in köle ticaretini yasaklayan ve özgür kölelerin korunması amacıyla tedbirler alınmasını beyan eden ferman yayınlanana kadar sürmüştür.¹⁸⁵ Ancak bu olumlu gelişmeye rağmen Osmanlı İmparatorluğunun Afrika'daki varlığı ile kıtada sömürgecilik esaslarının belirlenmesi ve paylaşılması üzerine 1884-1885 yıllarında düzenlenen Berlin Konferansına katılması nedeniyle Osmanlı bazı Batılı kaynaklara göre sömürgeci güçlerden biri olarak görülmektedir.¹⁸⁶

---

¹⁸³ a.g.e. s. 129-130.

¹⁸⁴ Afrotürkler, <http://www.afroturc.org/afroturk-mu-dediniz>.

¹⁸⁵ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 315-318.

¹⁸⁶ a.g.e., s. 315-318.

3.1. 1998 Öncesi Türkiye-Afrika İlişkileri

Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır fethetmesiyle Osmanlı Afrika'da yer almaya başladı. Daha sonra Osmanlı Kuzey Afrika ve Doğu Afrika olmak üzere birçok yerde birçok bölgeyi kendisine bağlı vilayetler şeklinde yönetti. Ancak imparatorluktan Cumhuriyete geçişte kültürel, tarihsel ve bölgesel ortaklıklar Türkiye tarafından unutulmuş ve dış politika tamamen Batı endeksli kurulmuştur. Batılı ve laik bir devlet olan Türkiye ortak paydası İslam olan doğu toplumlarıyla tüm ilişkilerini asgari düzeye indirmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra NATO üyesi olan Türkiye her adımını Batı bloku çıkarları çerçevesinde atmış ve özellikle 1945-1960 yılları arasında bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerini tarihine aykırı bir şekilde yok saymıştır. Soğuk savaş dönemi Batılı ülkelerle mesafeli olup Bağlantısızlık Hareketi içinde yer alan Afrika ülkelerine karşı mesafeli ve kayıtsız kalmıştır.¹⁸⁷

Osmanlı'nın Afrika ile olan yoğun ilişkilerinin ve toprak üstünlüğünün aksine Birinci Dünya Savaşı döneminde kıtadaki üstünlüğünü kaybetmesi, Türkiye- Afrika ilişkileri en düşük seviyelerde gerçekleşmesine sebep olmuştur. 1926 yılında Türkiye'nin kıtadaki tek temsilciliği Addis Ababa büyük elçiliğiydi. İkinci Dünya Savaşı sonunda jeostratejik öneminden ötürü NATO üyesi olan Türkiye, ABD'ye olan aşırı bağlılık ve bağımlılığı nedeniyle Bandung konferansında bağımsızlıklarını kazanan veya kazanma talebinde olan Asya ve Afrika ülkeleri için kendi tarihine aykırı bir şekilde ülkelerin barış içinde yaşayabilmelerinin mümkün olamayacağını bu nedenle NATO gibi örgütlere üye olmaları gerektiği konusunda ikna etme yolunu seçmiştir. Bunun neticesinde Türkiye'nin küresel örgütlere karşı olan bağlantısızlık politikaları güden ülkelerle ilişkileri bozulmuştur.¹⁸⁸

Türkiye 1951 ve 1953 yıllarında ise BM Genel Kurulunda Kuzey Afrika ülkelerinden Fas'ın bağımsızlık talebi gündemi için ertelenmesi yönünde oy kullanmış, 1952 yılında Tunus'un daha sonraki yıllarda Cezayir'in bağımsızlık talepleri için bu meselenin Fransa ile iç meseleleri olduğunu belirtmiştir. Süveyş kanalının Mısır tarafından millileştirilmesiyle oluşan Süveyş krizi meselesinde ise Türkiye 1956 yılında Londra'da düzenlenen toplantıda Mısır karşıtı tutum sergilemiştir. Bunun üzerine Nasır,

¹⁸⁷ Soner Karagül ve İbrahim Arslan "Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan Stratejik Ortaklık ve Geleceği", *Uluslararası Hukuk*, C. 9, S. 35, (Bahar 2013), s. 24-26.

¹⁸⁸ Tepeciklioğlu, "Afrika...", *a.g.e.*, s. 65-76.

Türkiye'nin Batılı ülkelerle birlikte hareket etmesi nedeniyle Türkiye'yi Batılı Emperyalizmin polisi olmakla suçlamıştır.¹⁸⁹

Afrika kıtasının sömürsüzleşme dönemine denk gelen 1961-1962 Birinci İnönü Hükümeti Birleşmiş Milletler Örgütüne Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını tanıyacağı bildirmiş ve bazı Afrika ülkelerinde daimi elçilikler açarak diplomatik ilişkiler kurmuştur, adından gelen 1695 Adalet Partisi (AP) Dış işleri Bakanlığı Genel Sekreteri Haluk Bayülken 1966 yılında Mısır'a resmi ziyaret düzenleyerek Ticaret antlaşması imzalamış ve aynı yıl Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Tunus'u ziyaret etmiştir. Ancak kurulan bu ilişkilere rağmen 1970 yılında tasarlanan açılım planına rağmen ilgi, bilgi ve strateji eksikliği nedeniyle kıtada ne yapacağını tam olarak bilemeyen Türkiye Afrika ile siyasi, ekonomik ve ticari alanda sürdürülebilir ilişkiler kuramamıştır.¹⁹⁰

Aslında Bağımsız Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu yıldan 1990'lı yıllara kadar uluslararası sistem tarafından da kendi kaderine terk edilmiş olan kıtaya ilişkilerini hep asgari düzeyde olmuştur. Çünkü Türkiye 1950 yılları boyunca Demokrat Parti Hükümeti döneminde ana politikasını Batılı ülkelerle yakınlaşma üzerine kurgulamış ve 1950, 1960 ve 1970'li yıllar boyunca başta Afrika ülkeleri olmak üzere gelişmekte olan ülkeleri görmezden gelmiştir.¹⁹¹ Bu konuya ışık tutabilmesi açısından Ataöv "Afrika ve Biz" makalesinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kuruluna 1951 ve 1953 yıllarında gerçekleşen Fas'ın Bağımsızlığı söz konusu olduğunda Türkiye bu konunun ertelenmesi yönünde oy kullanmıştır. Bunun benzeri olarak 1952 yılında Tunus'un ilerleyen yıllarda Cezayir'in bağımsızlığı gündeme geldiğinde bu meselenin Fransa ile iç meseleleri olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında Moritanya'nın bağımsızlığı ve Ruanda ile Burundi'nin BM denetiminde güvenli ve özgür bir seçim gerçekleştirilebilmesi hususunda Türkiye çekimser kalmış, Angola'nın bağımsızlığı hususunda ise Türkiye'ye Nato müttefikleriyle beraber hareket edilmesi yönünde talimat verildiği Ataöv tarafından ifade edilmektedir. Türkiye'nin bu tutumunu Güney Afrika Cumhuriyeti'nin, Apartheid rejiminin uyguladığı ırkçı politikalar nedeniyle Uluslararası Çalışma Örgütünden çıkarılmasına yönelik öneride de göstermiştir. BM Genel kurulunda Türkiye Güney Afrika'nın ırkçı baskıları kınama kararında genel

---

¹⁸⁹ Ufuk Tepebaş, *Türkiye Afrika ...*, a.g.e., s. 171-173.

¹⁹⁰ Soner Karagül ve İbrahim Arslan "Türkiyenin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan Stratejik Ortaklık ve Geleceği", *Uluslararası Hukuk*, C. 9, S. 35, (Bahar 2013), s. 24-26.

¹⁹¹ Tepebaş, *Türkiye Afrika ...*, a.g.e., s. 171-173.

havanında etkisiyle lehte oy vermiş olsa da Türkiye daimi temsilcisi Güney Afrika'nın bağımsızlığını elde etmesinin ve ülkede serbest seçimlerin yapılabilmesine olanak verilmesinin Türk hükümetinin aşırı bulduğunu ifade etmiştir. Türkiye BM Sekreterine sunulan ve Mandela'nın özgürlüğünü kazanmasını içeren mektubu onaylamaktan dahi çekinmiştir, 89 ülkenin Güney Afrika'nın ırk ayrımını kınayabildiği BM kararında ancak 1967 yılında imza atabilmiştir.¹⁹²

Ortadoğu ve Afrika'da 1950 ve 1960'lı yılların önemli büyükelçilerinden Mahmut Dikerdem Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika'da cereyan eden şeylerin bağımsızlık değil ülkelerin egemenler arasında değişimi olduğunu düşündüklerini ve bu olaylar sırasında Türkiye'ye BM'lerin oturumlarında ABD gibi oy kullanmaları, Fransa konusunda Cezayir'in, Kıbrıs konusunda İngiltere'nin yanında yer alması gerektiğinin söylendiğini bildirmektedir. Öyle ki, BM Genel Kurulu'nda Cezayir'in bağımsızlığı için Fransa'nın dahi çekimser oy kullandığı durumda Türkiye, aleyhte oy kullanarak Batı yanlısı görüşlerinin, diplomasisindeki temel taşları olduğunu gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin BM'deki bu tutumu nedeniyle Cezayir ile ilişkileri uzun yıllar düzelmeyecektir. Türkiye ileriki yıllarda, Kıbrıs meselesi başta olmak üzere birçok uluslararası alanda bu politikalarının bedelini ödemiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda Kıbrıs sorununun gündeme gelmesiyle BM'de lehte verilecek oylar büyük önem arz etmektedir.

Endonezya'nın Bandung ketinde 18-24 Nisan 1955 yılında temel amaçlarından biri henüz bağımsızlığını elde edememiş ülkelere destek vermek, her türlü sömürgeciliğe ve bir halkın başka bir halkı boyunduruk altına almasına karşı olunması gerektiğini ifade eden konferansa tek NATO üyesi ülke olarak katılan Türkiye bağımsızlıklarını yeni kazanmış ya da kazanmak üzere olan Asya-Afrika ülkeleri konusunda kendi geçmişiyle çelişir bir şekilde hareket etmiş ve bağımsız kalmak isteyen ülkelerin karşısına karşıt tezlerle çıkarak ABD yanlısı olmaya iknaya çalışmıştır. Toplantıya temsilen katılan dönemin Dışişleri Bakanı Asya ve Afrika ülkelerine bağımsız kalmalarının çok zor olduğunu, barış içinde bir arada yaşama olasılığını pek

---

¹⁹² a.g.e., s. 171-173.

mümkün olmayan bir amaç olarak nitelemiş ve sürekli komünist tehlikesine vurgu yaparak Sovyetlere karşı ABD yanlısı olmalarının gerekliliğini belirtmiştir.¹⁹³

Süveyş krizi için 1956 yılında Londra'da düzenlenen konferansta Türkiye'nin Bağlantısızlar Hareketine ve Mısır'a aykırı tutum sergilemesinin akabinde Türkiye Mısır'ın ulusal çıkarlarını göz ardı ederek Süveyş kanalının uluslararası denetim altında tutulması ve kanalın statüsü konusunda Batılı ülkelerle birlikte hareket etmeleri gerektiği yönünde tutum sergilediği için Devlet Başkanı Nasır tarafından Batı emperyalizmin polisi olarak suçlanmıştır. Mısır'a yönelik bu tutumun dışında Kahire Büyükelçisi Hulusi Fuat Tugay'ın Devrim Konseyi üyelerine açık bir şekilde İngiltere ile uzlaşmalarını önermesi üzerine Türk Büyükelçisi "persona non grata" (istenmeyen kişi) ilan edilmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Bunun ardından Mısır'ın resmi yayın organı El-Cumhuriye gazetesi Türkiye'yi emperyalistleri destekleyip Mısır'ı bir bloğa mahkûm etmeye çalışan ve İsrail ile diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaya endeksli politikalar kurmakla itham etmesiyle, Mısır ve Türkiye ilişkileri uzun yıllar onarılamaz bir şekilde bozulmuştur.¹⁹⁴

Bu olumsuz tablonun yanı sıra Ataöv'ün aktardığı üzere 1960'da tanınan Zaire ile 8 yıl, Nijer ve Togo ile 7 yıl, Somali ve Kamerun ile 6 yıl ilişki kuran Türkiye Gine Bissau'yu ise 89 ülkeden sonra tanımıştır. BM Genel Kurulunda 1962 yılında Rodezya'lılara temel siyasi hakların tanıtılmasını şart koşan seçim için Türkiye yine çekimser kalmış, sömürgelerine self-determination hakkını vermemekte direnen Portekiz'i kınamaktan kaçınmış ve BM İhtisas kurulundan Portekiz'in çıkarılması ve Portekiz'e ambargo uygulanması hususunda çekince koymaya çalışmıştır. Türkiye'nin sergilemiş olduğu bu politikalardan ötürü kıtayla ilişkiler çok sönüktü ve birçok kıta ülkesiyle diplomatik ilişki kurulamamıştı.

Bu mesafeli tutum yalnız kalan Türkiye'nin Kıbrıs sorunu karşısında BM'den destek bulma ihtiyacını anlamasıyla 1960'lar itibariyle değişti. Bağlantısızlar hareketi ülkeleri 1964 yılında BM Genel Kurulundaki Kıbrıs sorununda Türkiye karşıtı tutumu nedeniyle 1965 yılında bir Afrika açılım politikası gerçekleştirildi. Bu çerçevede siyaset adamları, diplomatlar, gazeteciler ve öğretim üyelerinden oluşan üç heyet 1965 yılında

---

¹⁹³ Tepeciklioğlu, "Afrika...", a.g.e., s. 65-76.

¹⁹⁴ a.g.e., s. 65-76.

Türkiye'nin Kıbrıs politikasını anlatabilmesi için Afrika'ya gönderildi. Heyetlerden biri Cezayir, Fas, Moritanya, Liberya, Gana, Nijerya, Sierra Leone ve Senegal'de, diğeri Kamerun, Gabon, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad'da ve son heyet ise Habeşistan, Kenya, Somali, Burundi, Ruanda, Tanzanya, Malavi, Madagaskar, Sudan, Libya ve Tunus'ta resmi temaslarda bulunarak Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde destek bulması yönünde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık Cumhuriyet Senatosunda gerçekleştirdiği bir konuşmada heyetlerin Afrika izlenimlerinin çok iyi olduğunu bütün Afrika ülkeleriyle temas kurulduğunu, Afrika'daki temsilciliklerin arttırılacağını belirtmiştir. Ancak meseleye Kıbrıs sorunu merkezli bakıldığı için geniş vizyonlu bir Afrika politikası oluşturulamamış, ilişkilerin geliştirilmesine yönelik altyapı çalışmaları başlatılamamış kıtaya uzun soluklu ilişkiler kurulamamıştır. Nitekim kıta ülkeleri Kıbrıs sorunu karşısında Türkiye'ye aynı kulvarda olmadılar ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı (1960–1974) Makarios'a olan desteklerini sürdürdüler. Kıbrıs sorununun gündemden düşmesiyle kıta ile ilişkiler tekrar asgari düzeye inmiştir.¹⁹⁵

Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen 1978-1979 dönemi Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün zamanında kıta ilişkilerinin düzelmesi amacıyla Namıbya'ya ve Rodezya gerilla kuvvetlerine mali katkılarda bulunulmuş, Portekiz'e karşı Mozambik lehine tutum sergilenmiş, Eritre'nin mücadelesine destek verilmiştir. Ancak bu konuda Baskın Oran'ın dediği gibi mali yardımlar çok fazla ülkeye dağıtıldığı için anlamsızlaşmış, çoğu Afrika ülkesiyle bağımsızlıklarının ardından ciddi siyasi ilişki kurulamamış ve Eritre'ye yapılan yardımlar etnik, politik ve kültürel birliği olan Etiyopya'yı yabancılaştırmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin Afrika ülkelerine karşı izlediği dış politika sonucu 2000'li yıllara dek kıta ülkeleri ile ilişkileri asgari seviyelerde seyretmiştir. Ancak Türkiye'nin kıtaya olan stratejik, politik ve ekonomik ilgisizliği özellikle Afrika Açılım Eylem planı çerçevesinde kıtaya olan dış politikayı şekillendirmiş ve yeni bir boyut kazanması yoluna girilmesini sağlamıştır.¹⁹⁶

---

¹⁹⁵ Tepebaş, **Türkiye Afrika ...**, a.g.e., s. 171-173.

¹⁹⁶ Tepeciklioğlu, **"Afrika..."**, a.g.e., s. 65-76.

3.2. Türkiye Dış Politikasının Dönüşümü

Türkiye; Cumhuriyet tarihi boyunca uygulamış olduğu dış politikasında, Afrika kıtasını 21. yüzyılın, uluslararası arenada ağırlığı giderek artan bir aktör olarak değerlendirmesi nedeniyle dönüşüm yaşamıştır. Zengin doğal kaynakları, 30 milyon kilometrekarelik alanı ve insan kapasitesi ile, 21. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle küresel sistem içerisinde daha etkin rol oynaması ve uluslararası arenadaki gelişmeleri daha fazla etkileyen Afrika her açıdan Türkiye için önemli bir partner niteliği taşımaktadır. Nitekim geçtiğimiz 10 yıl içinde 6 Afrika ülkesinin dünyanın en fazla büyüyen 10 ekonomisi içinde bulunması ve Dünya Bankası verilerince, son beş yılda Afrika ülkelerinin petrol gelirlerine dayalı olmayan yıllık ortalama büyüme oranı % 5,4 olması Türkiye'nin ekonomik ve politik dönüşümünün elzem olduğunu göstermektedir.¹⁹⁷

Ekonomik büyümenin yanı sıra Afrika ülkelerinden müteşekkil “Afrika sorunlarına Afrika çözümleri” üretmeye çalışarak, bu ilkeler doğrultusunda politikalar uygulayan Afrika Birliği (AfB), Birleşmiş Milletlerden sonra üye sayısı ve uluslararası etkinliği açısından öne çıkan uluslararası örgütün ağırlığı artmakta ve diğer uluslararası aktörler tarafından itibar edilen bir örgüt konumuna gelmesi Türkiye'nin de uluslararası arenada güçlenebilmesi adına politikalarında dönüşüm ve gelişim gösterme ihtiyacı duymuştur.¹⁹⁸

Dış politikasında değişiklik yapılmasının önemli nedenler arasında Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olması gereken seviyede politik, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda ilişkilerin sağlanamamış olması gelmekteydi. Bu nedenlerden ötürü Türkiye ile gelişen ve dikkate değer ekonomik ve ticari bir büyüme gerçekleştiren kıta ülkeleri arasında ilişkiler kurulamamakta, Cumhuriyet döneminde yapılan yanlış politikalar düzeltilememekte ve Türkiye ile Afrika ülkelerinin, ancak Birleşmiş Milletler Örgütü, İslam İşbirliği Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar dışında diplomatik ilişki kurulamamaktaydı. Bu ilgisizlik ve kayıtsızlık nedeniyle Türkiye'nin ekonomik, ticari

¹⁹⁷ ORSAM, *Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra*, 2012, N. 124, S. 5.

¹⁹⁸ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

ve kültürel ilişkilerinin potansiyel düzeyini yakalayamıyordu. Bunun yanı sıra mevcut politik durum Türkiye'nin Afrika'ya dair sorunlarını ve zorluklarının bilinmesine engel teşkil ederken Afrikalılar açısından da, tarihi düşüncelerin de etkisiyle, Türkiye ile ilgili diplomatik konularda olumlu bir düşünceye ve Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi hakkında fikre sahip değillerdi.¹⁹⁹

Özellikle 1990'lı yılların başında Soğuk Savaş sona ermesiyle iki kutuplu sistemin çöküşüyle Türkiye'de tüm dünyada olduğu gibi dış politikasını gözden geçirmesi zorunluluğunu anladı. Bu nedenle Afrika'daki mevcut konumunu daha iyi değerlendirebilmek ve kıtada süper güçler arasında süren yeni hegemonya mücadelesinde Türkiye'nin durumunu göz önüne sermek amacıyla, öncelikle günümüzün küresel güçlerinin Afrika ülkeleriyle ilişkilerini değerlendirmek ve bu doğrultuda politikalara uyum sağlanması yönünde kararlar alınmıştır. Nitekim küresel güçlerin Afrika'daki konumları ve kıtaya olan ilişkileri, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisini artırmada dışsal bir tetikleyici güç olarak yer edinmiştir. Bölgesel güçler arasında yer edinmek iddiasındaki Türkiye için artık Afrika'yı göz ardı etme lüksü bulunmadığı için köklü bir şekilde Afrika dış politikasında revizyon yaşanmıştır. Ancak buna rağmen Türkiye'nin günümüzdeki konumu, Afrika kıtasındaki faaliyetlerine nazaran büyük güçlerle aynı konumda değerlendirilebilecek durumda değildir.²⁰⁰

Afrika kıtasında, yaklaşık 200 yıllık yaşanmış olan olumsuz süreçler 2000'li yıllara gelindiğinde yerini yeni ve parlak bir döneme bırakmıştır. Her ne kadar başta ABD ve Avrupa'nın yaşamakta olduğu ekonomik kriz Ortadoğu'nun yanı sıra Afrika kıtasını da etkilemiş ve Sahra altı Afrika ülkelerinde ortalama %9'lar şeklinde gerçekleşen ekonomik kalkınmalarda ciddi düşüşler gerçekleşmişse de, krizler devam ederken başta 2010'lu yıllarda petrol olmak üzere pek çok gelişmiş ülkelere gerekli olan doğal gaz, uranyum, altın, elmas gibi değerli madenler fiyatların yeniden yükselmesiyle kıta ülkelerinde önemli boyutta ekonomik gelirler sağlanmıştır.²⁰¹

---

¹⁹⁹ ORSAM, **Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra**, 2012, N. 124, S. 5.

²⁰⁰ Tepeciklioğlu, "Afrika...", a.g.e., s. 60.

²⁰¹ Ahmet Kavas, "Yeni Afrika İmajında Türkiye", 26 Kasım 2014, (Çevrimiçi) <http://www.ordaf.org/yeni-afrika-imaginda-turkiye/> (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

2000'li yıllardan önce Afrikalı aydın ve entellektüeller Batılı ülkelere beyin göçü gerçekleştirirken, bu durum değişmiş artık kıtanın entellektüelleri Afrikanın dünyaya entegresi noktasında ülkesine ve kıtasına yönelik hizmetlerde bulunarak istikrarlı adımlar atılması noktasında öncü oldular. Arap baharı adı altında Ortadoğu ülkelerinde cereyan eden halk hareketleri bir kaç Afrika ülkesi dışında yaşanmakta olan gelişmeleri engellemedi. Öyle ki bugün kıtada bir çok ülkede büyüme oranı %10 üzerindedir. Buna bir örnekte sahillere olan uzaklığı ve limanı olmaması gibi gelişmesi yönünde coğrafi engellerin olduğu Çad'ta 2008 yılına kadar neredeyse hiç asfalt yolu yoktu. Ancak son 1 yılda sadece başkentte 300 km cadde asfalt döşenirken, ülke genelinde toplamda üç bin kilometre asfalt yol yapıldı. Bina sayılarının neredeyse hiç olmadığı başkent Encemine'de çok katlı otel ve kamu binaları yaygınlaşmaya başladı.²⁰²

Afrika'daki değişim noktasında Çad eski Büyükelçisi Ahmet Kavas'ın belirttiği üzere Petrol, doğal gaz ve uranyum kaynakları ile dünyayı aydınlatan Afrika ülkeleri için en çok ihtiyaç duyulan elektrik için hidrolik santraller, kömür yanı sıra artık rüzgar ve güneş enerjisine de yatırım yapan ülkelerin girişimleriyle çözüm için çeşitli projelere destek verilmektedir. Finans kaynaklarını değerlendirirken enerji öncelikli yatırımlar öne çıkmaktadır. Yine de kıta dışı ülkelere ücret karşılığı verdikleri enerji kaynaklarından daha ziyade alıcı ülkeler yüksek oranlarda faydalanırken mesela sadece Nijer, Fransa'daki onlarca nükleer santrale uranyum veren dünyanın önde gelen üç ülkesinden birisi iken, kendisi yıllık 4000 ton uranyumdan ancak 50 milyon avro civarında bir meblağ almaktadır.²⁰³

Türkiye'nin Afrika İmajına Müspet Katkısı

Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik yakınlaşma çabaları ilk 1999 yılında başlamış olmasına rağmen siyaseten geniş çaplı açılım 2005 yılında başladı. Bu adımların arasında ilk olarak atılan adımlar arasında 2008 yılından itibaren artırmaya diplomatik anlamda temsilciliklerinin yetersiz sayısının arttırılması olmuştur. Bu etapta 12 olan büyükelçilik sayısı 28 artırılarak 40'a yükselmiştir. Bu sayede Türkiye kıtada yüzölçümü ve nüfus olarak %95'inden fazlasında artık temsil edilir konuma gelmiştir. Türkiye'nin kıtanın geri kalan 14 ülkesinde büyükelçiliklerin olmamasının sebebi söz konusu ülkelerin bir kısmının küçük ada devletleri olmaları veya Orta Afrika

---

²⁰² a.g.m.

²⁰³ a.g.m.

Cumhuriyeti gibi siyasi istikrarlarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra 2008 yılı Ağustos ayında Birinci Türk-Afrika Devlet Adamları Zirvesinin İstanbul'da gerçekleşmesi; Türkiye'nin Afrika Birliğine gözlemci üye olması ve stratejik ortak olarak kabul edilmesi sayesinde olmuştur. Resmi Gazete'de 2010 yılında Başbakanlık tarafından Afrika Strateji Belgesinin yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle birlikte THY seferlerinin kıtanın 50'nin üzerinde noktaya tarifeli seferlerinin kesintisiz bir şekilde gerçekleşmesi, hem Afrika ülkeleri arasında hem de uluslararası arenada en önemli irtibat ağlarından birisini oluşturmuştur. THY'nin Afrika uçuşlarını arttırması Fransız Havayolları ile ciddi rekabet içinde olması dikkatlerden kaçmamaktadır. Bugün Afrika'nın hemen hemen her ülkesinde bir milyondan fazla Çinlinin yaşamasına rağmen neredeyse Çin hava yollarının kıtada havacılık alanında herhangi bir etkinlikleri yoktur.²⁰⁴

Kıtada süregelen çatışma ve istikrarsızlık durumlarında ise Türkiye'nin Darfur, Somali ve nihayet Orta Afrika Cumhuriyeti gibi gergin ve kriz içinde olan ülkelerde kıta dışı bir ülke olarak üstlendiği yardımlarıyla sağladığı tanınabilirliği ve kredisi, TİKA'nın Afrika'nın bir çok bölgesinde yapmış olduğu yardım ve katkılar ve Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının neredeyse kıtada her yerde gösterdiği faaliyetler, Türk üniversitelerinde gerek devletin gerekse STK'ların eğitim gören Afrikalı öğrencilere sunulan imkanlarının, Afrika ülkelerinden iş adamlarının Türkiye'deki mega kentlerin yanı sıra Anadolu'da şehirlere gitmeye başlamalarının veyahut Türk işadamlarının sadece ticaret yapma arzusuyla değil aynı zamanda yatırım düşüncesiyle Afrika'ya gelen iş adamları sayesinde Afrika'daki Türkiye algısı menfi imajdan müspete dönüşmektedir.²⁰⁵

---

²⁰⁴ a.g.m.

²⁰⁵ a.g.m.

3.3. Türkiye'nin Yeni Afrika Politikası ve Afrika Açılım Eylem Planı & Etkileri

Türkiye'nin Afrika üzerine olan coğrafi algısı dış politikasında temel bağlam olarak teşkil edildiği gibi Kuzey Afrika ve Sahra-Altı Afrika olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzey Afrika Osmanlı ile olan geçmişi, tarihsel yakınlığı, Mağrip bölgesinin ağırlıklı olarak Müslüman nüfusa sahip olması ve Ortadoğu'nun bir parçası olarak değerlendirilmesi nedeniyle Türkiye toplumu için hep yakın görülmüştür.²⁰⁶

Kıtayla olan tarihsel ilişkileri göz önüne alındığında mevcut ilişkilerin yeterli düzeyde olmaması Türkiye Cumhuriyeti'ni Afrika kıtasına yönelik kapsamlı bir eylem planı hazırlamaya yöneltmiştir. Özellikle Sahra altı Afrika ile ilişkilerin son derece sınırlı kalmış olduğu görülmekteydi. Bu nedenle 1998 yılında Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerde karşılıklı adımlar atılacağı bir politikaya gidilmiştir. Eylem planının hazırlandığı dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika kıtasında bulunan tek Büyükelçiliği Güney Afrika Cumhuriyeti'di.²⁰⁷

İlk olarak İsmail Cem'in 1997 yılı dışişleri bakanlığı görevi sırasında Türkiye'nin, yakın jeopolitik çevresi ile ekonomik ve politik ilişkilerini geliştirmek amacıyla artık Türkiye için Akdeniz'i geçmek ve Afrika kıtası için vizyonunu geliştirmek zamanının geldiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika dış politikalarında, Dışişleri Bakanlığı'nca bu tarihte 'Afrika'ya açılım' politikası uygulanmaya konularak 1998'den itibaren ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır.²⁰⁸

Cumhuriyet tarihi boyunca uyguladığı politikalarda gerçekleştirdiği dönüşüm çerçevesinde, Türkiye Afrika kıtası ile tüm alanlarda ilişkilerini geliştirmeye yönelerek ekonomik, ticari, kültürel ve savunma sanayisi gibi alanlarda kabul edilecek tüm önlemler doğrultusunda siyasal ilişkiler için güçlü ve sürdürülebilir bir zemin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1998 yılında kamu ve özel sektör yetkilileri, düşünce kuruluşları, basın mensupları ve Türkiye'nin Afrika'daki büyükelçilerinin katılımıyla gerçekleştirilen toplantılar neticesine "Afrika Açılım Eylem Planı " kabul edilmiş ve buna uygun programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu şekilde Afrika ile geçici ve sönük ilişkiler yerine uzun soluklu politikalar ayrıntılı ve kapsamlı

²⁰⁶ Mehmet Özkan., Türkiye'nin Afrika ile Açılımı ve Asya ile İlişkiler, Ağustos 2011, s. 118.

²⁰⁷ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 320.

²⁰⁸ Karagül ve Arslan , **a.g.e.**, s. 27-28.

bir şekilde oluşturulmuştur. Bu sebepten ötürü 1998 yılı Türkiye Afrika dış politikasında milat niteliği taşıması nedeniyle çok önem taşımaktadır. Bu süreci takip eden ikinci önemli tarih ise Türk hükümeti tarafından 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesi olmuştur.²⁰⁹ Bu süreç içerisinde Numan Hazar'ın belirttiği gibi aşağıdaki maddeler önemli yer tutmaktadır.

- Afrika ülkeleri ile temsil düzeyi yüksek karşılıklı ziyaret yapılması (Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar)
- Dışişleri Bakanlıkları arasında siyasi danışma mekanizmaları kurulması,
- Birleşmiş Milletler, İslam Konferansı Teşkilatı ve diğer uluslararası örgütlerle danışma ve temasların yoğunlaştırılması,
- Parlemonto heyetleri arasında karşılıklı ziyaretlerin yapılması,
- Afrika ülkelerine resmi heyetlerin gönderilmesi,
- İnsani yardımların yapılması,
- Birleşmiş Milletlerin teknik ve mali yardım programlarına katkı sağlanması,
- Türkiye'nin sayıları 15'ten 12'ye düşen Afrika'daki Büyükelçiliklerinin sayısının çoğaltılması ve temsil yetersizliği sorunun çözülmesi,
- Ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için hukuki çerçeveyi oluşturmak amacıyla, ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliği, ticaret ve yatırımların karşılıklı olarak teşviki çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmaların imzalanması,
- Teknik alanlardan sorumlu tarım, ticaret, sanayi, eğitim ve sağlık bakanlarının Türkiye'ye davet edilmesi,
- Teknik alanlarda kısa süreli teknik eğitim programlarının düzenlenmesi,
- Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı aracılığı ile teknik yardım programlarının yapılması,
- Hava ve Deniz ulaşımının geliştirilmesi,
- Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası'na bölge dışı donör ülke olarak üye olması,
- Türkiye'nin Afrika İhracat-İthalat (Eximbank) Bankası'na üye olması,
- Karşılıklı iş adamları ziyaretleri düzenlenmesi, özel sektöre temsilcileri arasındaki temasların arttırılması,
- Savunma sanayi alanında ilişkiler kurulması,

²⁰⁹ Hazar, "Türkiye...", a.g.e., s. 386-387.

- Eğitim ve Kültür alanlarında alınması önerilen önlemler çerçevesinde Afrikalı öğrencilere tahsis edilen bursların sayısının artırılması ve burs koşullarının iyileştirilmesi,
- Üniversiteler ve düşünce kuruluşları ile temasların yoğunlaştırılması,

Hazar'ın belirttiği önlemler doğrultusunda Afrika ülkelerine iş heyetleri düzenlenmiş ve çeşitli alanlarda anlaşmalar yapılmış, aynı şekilde de Afrika'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen ziyaretlerde artış yaşanmıştır. Bu çerçevede Türkiye ile Afrika ilişkilerinde gözle görülür derecede bir iyileşme ve canlanma sağlanmış, Türkiye Afrika Açılım Eylem Planı çerçevesinde yürüttüğü politikalarda ekonomik ve politik geri dönüşümleri hızlı bir şekilde yaşamıştır.²¹⁰

1998 yılında başlayan Afrika Açılım Eylem Planı'nda 1999 ekonomik krizi ve 2001 seçimleri sebebiyle duraksama yaşanmış ancak 2002 yılında tekrar ilişkilerde canlılık yaşanmış ve bunun neticesinde 2005 yılında siyasi ilişkilerin geliştirilmesi noktasında atılan adımlarla Türkiye Hükümeti, 2005 yılını "Afrika yılı" olarak ilan etmiştir. Bu gelişmeyi takiben 12 Nisan 2005 tarihinde Türkiye, Afrika Birliğinde gözlemci ülke statüsünü elde etmesi ve 5 Mayıs 2005 tarihinde Türkiye'nin Etiyopya'daki Addis Ababa Büyükelçiliğinin Afrika Birliği nezdinde akreditasyonun gerçekleşmesi yaşanan önemli iki olaydır.²¹¹

Ancak özellikle 1998 yılında Afrika Açılım Planı'nın kabul edilmesiyle kıtaya olan ilişkiler ve çalışmalar özellikle 2005 yılı itibarıyla hız kazanmıştır. Türkiye'nin 2005 yılını Afrika yılı ilan etmesiyle diplomatik, siyasi ve ekonomik adımlar atılmıştır. Özellikle aynı tarih olan 2005 yılında Başbakanlığı döneminde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Etiyopya ve Güney Afrika'ya yaptığı yurt dışı ziyaretleri Cumhuriyet tarihinde Ekvator çizgisinin altında bulunan devletlere Türkiye'den yapılan ilk resmi gezi taşıması bakımından bir ilki yansıtmaktadır.²¹²

1998 yılında Afrika Eylem Planı doğrultusunda Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilgisi artmış, ticaretin gelişimine yönelik teşvikler ve uygulamalar başlatılmıştır. Bu sayede uzun bir aradan sonra Afrika ile tekrar ilişkiler kurulmuş devlet nezdinde temaslar gerçekleşmiştir. Bu tarihten kısa bir süre sonra 2003 yılında Dış Ticaret

²¹⁰ Hazar, "Türkiye..., a.g.e., s. 386-387.

²¹¹ Tepebaş., **Dönüşüm.... a.g.e.**, s. 323.

²¹² Özkan., **Türkiye'nin...., a.g.e.**, s. 119-120.

Müsteşarlığı “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisini yürürlüğe koymuş 2005 yılını ise “Afrika Yılı” ilan edilmiştir. Bu süreçten sonra Türkiye kıtaya yeni Büyükelçiliklerin açılmasını kararlaştırmış ardından 2008 yılında Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi’ni gerçekleştirerek kıta ile ilişkilerde yeni bir dönem başlatılmıştır.²¹³

Türkiye’nin 1998 yılından itibaren uygulamaya konulan Afrika açılım politikası ekonomik alanda iki önemli sonuç doğurmuştur. Birincisi Avrupa ve ABD pazarlarındaki uluslararası ekonomik durgunluk ve Türkiye’nin ihracat eksenli ekonomi stratejisi Türkiye ihracatçıları için alternatif pazar arayışına sebep oldu. İkinci olarak da, son dönemde ortaya çıkan ve yaygınlaşan küçük ve orta ölçekli şirketlerden oluşan Anadolu burjuvazisinin, AK Parti’nin ve Muhafazakâr siyasetin ekonomik ve politik tabanını teşkil etmesiyle ilgilidir.²¹⁴

Bu gelişmeleri takiben Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2003 yılında “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi” hazırlayarak Afrika ülkeleriyle olan ticari ilişkilerde özellikle 2003 ve 2004 yıllarında birçok Sahra altı Afrika ülkesiyle imzalanan ticaret anlaşmaları, Ticaret, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları ve bazı Afrika ülkelerinde açılan ticaret müşavirlikleri gibi gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin neticesi olarak Afrika ülkelerinde Türk ürünleri ile ilgili fuarlar düzenlenmeye başlanmış, Ticaret ve Sanayi Odaları arasında İşbirliği Anlaşmaları imzalanmış ve ticari heyetler arasında karşılıklı iş gezileri düzenlenmiştir.²¹⁵

Afrika’ya Açılım Eylem Planı (Africa Action Plan) çalışmaları ile Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerimizi hızlı bir şekilde kazanıma dönüştürülmesine çalışılmıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra Ak Parti hükümetince 2005 yılının “Afrika Yılı” ilan edilmesiyle de karşılıklı üst düzey ziyaretler, yeni ekonomik ve ticari anlaşmaların akdi ve karşılıklı yeni büyükelçiliklerin açılması gibi faaliyetleri

---

²¹³ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²¹⁴ Karagül ve Arslan , **a.g.e.**, s. 30.

²¹⁵ Tepeciklioğlu, “**Afrika...**, **a.g.e.**, s. 80-81.

birbirini izleyerek karşılıklı bir şekilde Afrika ile ilişkilere yeni bir ivme kazandırmak amaçlanmıştır.²¹⁶

Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı Eylem Planı ile gelişen olaylar çerçevesinde kıtaya yönelik ilişkilerin uzun dönem için gelişmesi ve derinleşmesi düşünülmektedir. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinde yaşanan sorunlarla ve Afrika ülkelerinin ekonomik açıdan sahip olduğu potansiyel Türkiye dış politikasında Afrika'ya yönelik köklü politikalar uygulamalar oluşturmuştur. Bu kapsamda dışişleri bakanlığı başta olmak üzere üst düzey devlet görevlileri tarafından, Afrika ülkeleriyle ilişkilerin hızlı ve uzun soluklu bir şekilde geliştirilmesi dış politikamız açısından bir gereklilik olduğu belirtilmektedir.²¹⁷ Tepeciklioğlu'nun belirttiği üzere; Türkiye'nin kıtaya ve kıta ülkelerine yönelik ilgisinin altında; kısa, orta ve de uzun vadeli olmak üzere üç temel güdü olduğunu, bunlardan kısa vadeli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliği hedefine, 2015-2016 yılı için hayal kırıklığı yaşanmış olsa da 2008-2009 BMGK seçim döneminde yoğun ve sistematik çabalar sonucu ulaşılmış olmakla birlikte, orta vadede kıta ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ile uzun vadede bölgesel güç olma isteği yolunda önemli adımlar atılmış olmasına karşın, bu hedeflere ulaşılmasında özellikle küresel güçlere nazaran tam olarak başarı sağlanamamış olduğunu belirtmiştir.²¹⁸

Eylem planı çerçevesinde kıta ülkeleriyle siyasi, askeri, ekonomik ve ticari alanların yanında eğitim ve kültür alanlarında Türkiye'de eğitim görmek isteyen Afrikalı öğrencilere yönelik burs imkânların genişletilmesi, kültürel alanlarda anlaşmalar imzalanarak üniversiteler arasında kurumsal işbirliği tesis edilmesi hususlarına da değinilmiştir.

Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi için Türk Dış politikasının öncelikleri arasında bulunmadığı iddiasıyla eleştirilmiş ve dış politikada eksen kayması olarak yorumlanmasına rağmen Türk dış politikasının çok taraflılık temel ilkesi sebebiyle söz konusu eleştirilerin, somut ve gerçekçi olmadığını ve Türkiye'ye uzun vadeli kazanımları sağlayacağını altını çizmek gerekmektedir. Özellikle uluslararası

---

²¹⁶ Mehmet Öztürk., Türk Dış Politikasındaki Açılım Bağlamında Türkiye-Sahra Altı Afrika İlişkileri, 2012, s. 746.

²¹⁷ Tepeciklioğlu, "Afrika...", a.g.e., s. 76.

²¹⁸ a.g.e., s. 76.

ilişkilerde ilginin yoğunlaştığı Afrika ülkelerinin artmakta olan dış ticaret ortakları ve çektiği Doğrudan Yabancı Yatırımlar, bu politikanın doğruluğunu teyit etmektedirler. Üstelik artan ilişkiler çerçevesinde Afrika'nın en büyük dış ticaret ortağının AB olması sebebiyle kıtaya ilişkilerin geliştirilmesine yönelik politikaların AB ile ilişkilere de olumlu yönde yansıdığını ve Türkiye'nin uluslararası arenada saygınlığının arttığının kabul edilmesi gerekmektedir.²¹⁹

Uluslararası ve bölgesel örgütler düzeyinde tesis edilmekte olan güçlü bağlar ve tarafların birbirine destek olmaları kıta ile ilişkilerin bir diğer önemli ayağını oluşturmaktadır. Buna örnek olarak Afrika ülkelerinin büyük bir bölümünün desteğiyle Türkiye, 2009-2010 dönemi için BMGK geçici üyeliğine seçilirken, 1961 yılından sonra ilk kez güvenlik konseyinde kendisine yer bulmuştur. Ancak kıta ülkelerinin desteğini 2015-2016 dönemi için BMGK geçici üyeliği için bir kez daha aramış olan Türkiye'nin Afrika ülkelerinden destek bulamayarak seçilememesi Türkiye'nin kıta ile olan ilişkilerini tekrara gözden geçirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Birinci bölümde kıtasal programlar ve projeler, ikinci bölümde uygulama ve takip mekanizması, üçüncü bölümde ise Afrika ülkeleri ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin teşvik edilmesi ve güçlendirilmesini hedefleyen temel ilkelerden oluşan programlar sayesinde Türkiye Afrika ilişkilerinin kapsamının arttırılarak daha geniş bir platforma taşınması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika Birliği Zirveleri'ne gözlemci statüsü konumunda katılımı ve Türk Bakanların, Afrikalı mevkidaşları ile ortaklaşa gerçekleştirdiği siyasi toplantılar özellikle dikkat çekicidir.²²⁰

Ak Parti hükümetinin bu bağlamda sivil toplum örgütleri vasıtasıyla ekonomik ve siyasi girişimleri sayesinde Sahra-Altı Afrika'ya dair olan algısının değiştiği de söylenebilir. Nitekim dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün himayesinde 18-21 Ağustos 2008 tarihinde Lesoto, Mozambik, Swaziland ve Batı Sahra sorunundan ötürü Afrika Birliği üyesi olmayan Fas dışında 50 Afrika ülkesinden üst düzey katılımlarla gerçekleşen Türkiye- Afrika Zirvesi düzenlenmiştir. Söz konusu zirvede gerçekleştirilen birçok üst düzey görüşmelerin yanı sıra Birleşmiş Milletler Genel Kurul geçici üyeliği için destek talep edilmiştir. Kıtaya yönelik gerçekleştirilen Açılımlar sayesinde bir yandan Türkiye'nin sosyo-ekonomik ilişkilerini geliştirilmesine yol açarken diğer

²¹⁹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 321.

²²⁰ a.g.e., s. 325.

tarafından da Türk dış politikasının gerçek anlamda küreselleştirmesine olanak sağlanmıştır.²²¹

Türkiye'nin 2009-2010 yılı için BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği seçimlerinde 53 Afrika ülkesinden 50'sinin oyunu alması da o dönem için Sahra altı Afrikalı ülkelerin önemli rolünü ve bu başarımın o dönemki Türkiye ile Afrika'nın karşılıklı olan güvene dayalı ilişkilerden kaynaklandığını göstermektedir.²²² Ancak Türkiye aynı başarıyı 2015-2016 yılları BMGK seçimlerinde yakalayamamıştır, 2008-2009 dönemlerinde toplamda 151 ülke tarafından desteklenen Türkiye 2015-2016 seçimlerinde 60 ülkenin desteğini ancak alabilmiştir.²²³

Meclisler arasındaki etkileşimin önemine binaen 2011-2012 döneminde 30 ülke ile dostluk grubu tesis edilerek TBMM ile Afrika ülkelerindeki meclisler arasında dostluk gruplarının oluşturulmasına ağırlık verilmiştir. Bunun yanında 7 Haziran 2012 tarihinde Türkiye Güney Afrika Cumhuriyeti arasında "İkili Ulusal Komisyon" kurulmasına yönelik imzalanan anlaşma ile iki ülke arasında siyasi, ekonomik, savunma, güvenlik, tarım, madencilik, enerji, eğitim, turizm, çevre ve spor gibi birimlerde işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.²²⁴

Kıta ile Türkiye Cumhuriyeti ile kültürel işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kardeş şehirleri arasında Kahire, Rabat, Hartum, Tunus ve Bingazi gibi şehirler bulunması gibi yerel yönetimler nezdinde kardeş şehir projelerine ağırlık verilmesi kıta ile sosyo-ekonomik ilişkileri geliştiren bir diğer faktördür. Aynı şekilde 2012 yılı sonu ve 2013 yılı başında Juba, Dakar, Akra, Monroviya ile imzalanan mutabakat zaptları kültür ve sanat eserlerinin yasa dışı ticaretine karşı işbirliği yapılması ve bu yollardan edinilmiş eserlerin kaynak ülkelere iadesi konusu da aradaki iyi niyet ve güvenin sağlanabilmesi açısından örnek verilebilecek hususlardır.²²⁵

---

²²¹ Özkan, **a.g.e.**, s. 128.

²²² Öztürk., **a.g.e.**, s. 754.

²²³ Türkiye BM Güvenlik Konseyi'ne giremedi (Çevrimiçi), http://www.radikal.com.tr/turkiye/turkiye_bm_guvenlik_konseyi_secimlerinde_ikinci_tura_kaldi-1219292, (Erişim Tarihi: 16/10/2014)

²²⁴ Tepebaş., **Dönüşüm...**, **a.g.e.**, s. 326.

²²⁵ **a.g.e.**, s. 336.

3.4. Afrika Yılı ve BMGK Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Adaylıkları

Türk Hükümeti tarafından 2005 yılının ekonomik ve ticari anlaşmaların imzalanması, karşılıklı üst düzey ziyaretlerin yapılması gibi faaliyetleri içeren Afrika yılı ilan edilmesi Türkiye Afrika ilişkilerinde büyük bir atılım olarak değerlendirilmiştir. Bu politikalar doğrultusunda Türkiye Afrika ilişkilerinin kapsamı genişlemesini sağlayan hukuki yapıyı tamamlayan, iki taraflı ekonomik ve politik mekanizmalar oluşturulmuş ve karşılıklı ticaret heyetlerinin düzenlenmesi teşvik edilmiştir. Türkiye'nin Afrika Birliği içerisinde 12 Nisan 2005 tarihinde gözlemci statüsü elde etmesi ve Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa Türkiye Büyükelçiliğinin Afrika Birliği nezdinde akredite edilmesi gelişen Türkiye-Afrika ilişkileri çerçevesinde gerçekleşen olumlu gelişmelerdir. Bunun akabinde 2008 Ocak ayında gerçekleşen X. Afrika Birliği Zirvesi Toplantısı'nda Türkiye'nin sınırlı sayıda ülkenin sahip olduğu statü olan Afrika'nın stratejik ortaklığının onaylanması Afrika yılının ilanından sonra gerçekleşmiş olan önemli gelişmelerden biridir.²²⁶

Nijerya'nın başkenti Abuja'daki Türkiye Büyükelçiliği'nin Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Darüsselam'daki (Tanzanya) Türkiye Büyükelçiliği'nin 2010 yılında " Doğu Afrika Devletleri Topluluğu (EAC)" Türkiye 'nin Lusaka (Zambiya) Büyükelçiliği'nin de " Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) nezdinde akredite edilmesi ve Türkiye'nin 2008 yılında "Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) Uluslararası Ortaklar Forumu'na üyesi olması, Türkiye'nin Afrika'daki bölgesel kuruluşlar ile de ilişkilerini paralel olarak geliştirdiğini göstermektedir.²²⁷

Bu doğrultuda Türkiye'nin Afrika ülkelerinde yeni diplomatik misyonlar kurması, karşılıklı ziyaretlerin arttırılması, işbirliği mekanizmalarının gerçekleştirilerek ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin hukuki çerçevesinin tamamlanması için anlaşmaların yapılması, Türkiye kıta ülkeleri ile ikili düzeyde ilişkilerini geliştirme ve bu ülkelerle yakınlaşma çabalarını hızlandırmıştır. Aynı zamanda kıta ile insani yardımı, kültürel ilişkileri ve ekonomik gelişmeyi hedef alan programların hazırlandığı gözlemlenmiştir.

²²⁶ Hazar, "Türkiye... , a.g.e., s. 388-392.

²²⁷ a.g.e., s. 388-392.

Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın uygulanması ve 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesiyle birlikte, Afrika ülkeleriyle Türkiye'nin ticaret hacminde son yıllarda artış sağlanmıştır. Nitekim Hazar'ın da belirttiği gibi Sahra Güneyi Afrika ülkeleri ile 2000 yılında 743 milyon dolar olan ticaret hacmimiz 2005 yılında 3 milyar dolara ve 2008 yılında 5,7 milyar dolara ulaşmıştır. Küresel ekonomik kriz dolayısıyla 2009-2010 yıllarında gözlemlenen düşüşten sonra bu ülkelerle olan ticaret hacmimiz 2013 yılında 7,5 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Bu rakamlar son 12 yılda yaklaşık 10 misli bir artışı simgelemektedir. Tüm Afrika kıtası ile olan Türkiye'nin ticareti ise 2005'de 9 milyar dolar, 2009'da 15,8 milyar dolar ve 2013 yılında da 23,4 milyar dolar düzeyinde olmuştur.²²⁸

BMGK Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Adaylıkları

Türkiye'nin 2002 yılında Afrika ile ilişkilerini hızlandırmasını takiben 2003 yılında 2009-2010 dönemi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyelik adaylığını açıklayarak 50 Afrika ülkesinden aldığı destekle Genel Kurul'da kullanılan oyların yüzde seksenini alarak Konsey'in geçici üyesi olma hakkını elde etmiştir. Bu konuda Tepeciklioğlu'nun da belirttiği üzere dönemin Dışişleri Bakanı Ali Babacan, oylamanın hemen ardından yaptığı basın açıklamasında, tüm Dışişleri Bakanlığı mensuplarının son beş yıldır Türkiye'nin BMGK adaylığına adeta "kilitlendiğini" belirtmiştir. Seçim sonucunun, Türkiye'nin son yıllarda dünyadaki görünürlüğü, etkinliğinin ve algılanmasının olumluya doğru seyrettiğinin önemli göstergesi olduğunu ifade eden Babacan'a göre, özellikle Afrika ile alakalı çalışmaların son yıllarda yoğunlaştırılmış olması Türkiye'ye önemli avantajlar kazandıracaktır. Türkiye'nin BMGK seçimleri vesilesiyle şimdiye kadar çok irtibatta olmadığı sayısız ülkeyle temasa geçtiğini ve diplomatik ilişkilere başladığını belirten Babacan sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

"Afrika'yı daha iyi anlamaya başlayan bir ülke olarak oturacağız orada. (Afrika'da) on beş tane yeni büyükelçilik açma kararı almıştık, o süreç devam ediyor... Bu süreç bize çok önemli özellikler kazandırdı... Türkiye'nin dış politika ufku çok daha genişlemiş oldu. Kuşkusuz tüm bu temaslar, bağlantılar BMGK görevi süresince bize büyük kazanımlar sağlayacak."

---

²²⁸ a.g.e., s. 388-392.

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, BM Güvenlik Konseyi üyeliğinin, Türkiye'nin uluslararası politikada gelişen ağırlığının ve uluslararası toplumun Türkiye'ye duyduğu güvenin bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise, yaptığı yazılı açıklamada, "Güvenlik Konseyi geçici üyeliği süresince ve takip eden dönemde, diplomamızın tüm yeteneklerini dünya milletlerinin güvenliği, huzuru, esenliği ve refahı için seferber edeceğiz" ifadelerini kullanmıştır.

Türkiye'nin 2009-2010 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üye adaylık kampanyası çerçevesinde özellikle Afrika ülkelerinin oyunu elde etmek için 2003 yılından seçimlerin yapıldığı 2008'e kadarki beş yıllık süre içinde yoğun ve hummalı bir lobi çalışması yürüttüğü kampanya döneminde çok yönlü diplomatik ilişkiler geliştirerek öncelikle daha küçük ülkelere yönelmiştir.

Türkiye'nin Adaylık Süreci Eylem Planı çerçevesinde üyelik çalışmaları için ayırdığı 50 milyon dolarlık bütçenin 20 milyon dolarlık bölümünü BM'ye aidat borcu olduğu için oy kullanma haklarını kaybeden gelişmekte olan üyelerin aidat borçları ödeyerek bu ülkelerin Genel Kurul'da oy kullanmalarının önü açılmıştır. Türkiye'nin seçim sürecinde yürüttüğü kampanya çalışmaları, bölgesel konumu, uluslararası politikadaki yeri, gerekliliği ve vazgeçilmezliği tezi eksenli yürüterek adaylık döneminde Afrika ile Latin Amerika ve Karayipler olmak üzere iki bölge öncelikli konumda olmuştur. Türkiye BMGK'da Afrika kıtasındaki ülkelerinin desteğini elde edebilmek için Afrika Birliği, Arap Ligi ve İslam Konferansı Örgütü gibi ülke grupları ile kuruluşlar nezdinde temaslarda bulunarak kampanya süresince tüm Afrika kıtasıyla ilgilenerek ve diplomatik temasları arttırma yoluna gidilerek Afrika Grubunun desteği sağlanmıştır.

Ancak Konsey'in beş daimi üyesinin sahip olduğu veto hakkı, geçici üyelerin oylarını geçersiz kılabilmesi nedeniyle Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeliğinin çok fazla abartılmaması gerektiği de savunulabilir. Bu kuruma üyelik aynı zamanda bir ülke için önemli bir prestij kaynağı olmasına rağmen bölge sistemine göre yapılan geçici üyelik seçimlerinde stratejik açıdan daha az öneme sahip ülkelerin de Konsey'e üyeliği mümkün olabilmektedir.

Bu nedenle, 53 üyeli Afrika Grubu'nun desteği, kıtaya yönelik ilgisini arttıran ve Afrika ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmeyi amaçlamış Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bu amaç, aynı zamanda uzun vadede Türkiye'nin bölgesel/küresel güç/aktör olma arzusu ile de bağlantılı görülmekteydi.²²⁹

Ancak Türkiye bu başarıyı 2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Adaylığı sırasında gösterememiş 192 ülkenin oy kullanıldığı seçimin 1. turundaki gerekli olan üçte iki çoğunluk olan 128 oyun çok üzerinde bir destekle 151 oyla BMGK üyesi olurken²³⁰

4. ADALET ve KALKINMA PARTİSİ (AKP) FAALİYETLERİ ile TÜRK EKONOMİ POLİTİKASININ AFRİKA'YA YÖNELİMİ

Afrika ülkelerinin geçirmiş olduğu son 20-30 yıllık ekonomik performans yalnızca sahip olduğu hammaddeleri ve doğal kaynakları ihraç ederek kalkınamayacağını sanayileşmenin kıta için gereklilik olduğunu göstermiştir. Türkiye bu boşluğun farkına vararak sanayisi, dış ticaret altyapısı ve tecrübe birikimleriyle Afrika ekonomilerinde yer edinmeye başlamıştır. Üstelik bu ilgi yalnızca KOBİ'lerle sınırlı kalmamış aynı zamanda büyük ölçekli şirketler tarafından da hedef pazarlar arasında yer almaktadır.²³¹

Tepeciklioğlu'nun belirttiği gibi Afrika'daki özel işletmeler arasında 1980'li yılların sonunda başlayarak günümüze kadar önemli oranda artarak ekonomik bağlantılar kurulmuştur. Nitekim özellikle Afrika ülkeleri için ekonomik alanda gelişmeye önem ve öncelik verecek bir şekilde bir ülkenin başka bir ülke üzerindeki ekonomik nüfuzu, aynı zamanda siyasi nüfuzunu da dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye, Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirmesi eylemi aynı zamanda siyasi ve diplomatik alanda da yansımaları neden olacaktır.²³²

Afrika kıtasının istikrarsız ekonomik ve politik durumları ve coğrafi uzaklığının verdiği dezavantaj, Türk firmalarının yatırım ve ticaret fırsatlarını tanıma zorluğu gibi

²²⁹ Tepeciklioğlu, "Afrika...", a.g.e., s. 76-79.

²³⁰ Türkiye BMGK'ya seçilemedi,

<http://www.cnnturk.com/2008/dunya/10/17/turkiye.bmde.gecici.uyelige.secildi/497124.0/>

²³¹ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 346.

²³² Tepeciklioğlu, "Afrika...", a.g.e., s. 80-83.

nedenler Afrika ülkelerinde ekonomik aktivitelerinin gerçekleşmesindeki zorlukların başında gelmektedir. Ancak özellikle Türkiye'nin Afrika'ya yönelik geliştirdiği ekonomik politikalarla Türkiye şirketleri Afrika kıtası ile ticari ilişkileri ilerletme ve kıtada istihdam yaratma alanında özellikle Afrikalı firmalar ve ticaret odaları ile arasındaki ilişkiler sayesinde edindikleri tecrübeler sürekli artmaktadır. Özellikle Afrika'ya Açılım Eylem Planı” ve “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi”nin ekonomik uygulamalarını takiben Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ticaret hacmi büyük oranda artmış olsa da pek çok ülkeye ve bölgeye nazaran hala oldukça geri konumdadır.²³³

Tepeciklioğlu'nun belirttiği üzere 2010 yılında 27 ülkenin bulunduğu AB ülkeleriyle ihracat 52,6 milyar dolarken, Afrika ülkeleriyle 9,2 milyar dolardır (toplam dış ticaret hacmi 113,8 milyar dolardır). Aynı yıl AB ülkeleriyle ithalat 72,2 milyar dolar iken, Afrika'daki ülkelerle 6,4 milyar dolarda kalmıştır (toplamda 185,4 milyar dolar). Kuzey Afrika hariç, her alanda ilişkilerimizi daha yeni geliştirmeye başladığımız pek çok Afrika ülkesiyle olan ticaret hacmimizi, uzun yıllar ticari ve iktisadi ilişkiler içinde bulunduğumuz Avrupa ülkeleri ile karşılaştırmaktaki amaç, her ne kadar sürekli ilerleme gösterse de, Afrika'daki ülkelerle ticari ilişkilerimizi Çin ve ABD gibi önemli güçlerin seviyesine yükseltmek istiyorsak, önümüzde daha önemli bir yol olduğu gerçeğine dikkat çekmektir.²³⁴

Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Müsteşarlığınca 2003 yılında Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle başlatmış olduğu ekonomik yönelimin karşılıklı kazanımlara dönüşebilmesi amacıyla “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkileri Geliştirme Stratejisi” uygulaması başlatılmıştır. Ufuk Tepebaş'ın da belirttiği üzere Strateji;

- Afrika ülkelerinin, toplam ticaretimizdeki payını yükseltmek;
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, kıta ülkelerine girişlerini kolaylaştırmak;
- Türkiye'nin rekabet gücünü arttırmak amacıyla ilgili Afrika ülkeleri ile ortak ya da doğrudan Türk yatırımlarını yapılmasını sağlamak;
- Bölge ülkelerine teknoloji transfer etmek;
- Mühendislik, inşaat ve danışmanlık firmalarımızın, Afrika pazarlarındaki paylarını arttırmak hedefleri üzerine hazırlanmıştır.²³⁵

²³³ Hazar, **Afrika...**, a.g.e., s. 40-43.

²³⁴ Tepeciklioğlu, “**Afrika...**, a.g.e., s. 80-83.

²³⁵ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 3946-347.

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde ortaya koyulan başarılı ve gelecek adına umut verici çabalar ortaya koymalarına rağmen Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirme yolunda çok daha fazla atılımlarda bulunması gerekmektedir. Bugün itibariyle Türkiye'nin sadece Mısır, Tunus, Fas ve Mauritius ile Serbest Ticaret Antlaşması (STA) mevcutken aynı zamanda Gana, Sudan, Seyşeller, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Kamerun ile müzakereler devam ederken Libya ile de müzakerelere ara verilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti 37 Afrika ülkesi ile Ticaret ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmış bunun neticesinde Karma Ekonomik Komisyon (KEK) kurulmuş, 12 ülke ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) 7 ülke ile de Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi amaçlarıyla hazırlanmış anlaşmalar imzalanmıştır.²³⁶

Tablo 15 Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları

Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları (2013)		
Angola	Gambiya	Moritanya
Benin	Gana	Namibya
Botsvana	Gine	Nijer
Burkina Faso	Güney Afrika C.	Nijerya
Burundi	Kamerun	Orta Afrika C.
Cape Verde	Kenya	São Tomé ve Príncipe
Cezayir	Kongo C.	Senegal
Cibuti	Kongo Demokratik C.	Seyşeller
Çad	Lesoto	Sierra Leone
Eritre	Liberya	Somali
Etiyopya	Madagaskar	Tanzanya
Fildişi Sahili	Malavi	Uganda
Gabon	Mali	
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı		

Tablo 16 Yatırımların Teşviki ve Koruma Anlaşmaları & Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları

Yatırımların Teşviki ve Koruma Anlaşmaları (2012)	Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları (2012)
Cezayir	Tunus
Etiyopya	Cezayir
Fas	Mısır
Güney Afrika C.	Sudan

²³⁶ a.g.e., s. 347-348.

Kamerun	Fas
Libya	Güney Afrika C.
Mısır	Etiyopya
Nijerya	Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı
Senegal	
Sudan	
Tanzanya	
Tunus	
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı	²³⁷

Türkiye'nin; TBMM ile Afrika ülkelerindeki meclisler arasında dostluk gruplarının tesis edilerek kıta ile ilişkilerinin etkileşiminin ve işbirliğinin artırılmasına da önem verilmiştir. Bu bağlamda özellikle 2011-2012 tarihlerinde kıtadan 30 ülke ile dostluk grubu oluşturulmuştur. Buna bir örnek olarak Türkiye Cumhuriyeti ve Güney Afrika Cumhuriyeti arasında siyasi, ekonomik, ticari, savunma, güvenlik, tarım, madencilik, enerji, eğitim, turizm, çevre ve spor gibi alanlarda işbirliğini arttırmayı hedefleyen "İkili Ulusal Komisyon" kurulmasını öngören bir anlaşma yapılmıştır.²³⁸

Türkiye ilişkilerini Afrika Birliği ile olduğu kadar başta diplomatik temsilcilikleri aracılığıyla da kıtadaki Bölgesel Ekonomik Topluluklar ile ilişkilerini geliştirme amaçlı teşebbüslerde bulunmaktadır. Örneğin Nijerya Abuja'daki Büyükelçiliğimiz, 2005 tarihinden beri ECOWAS, Tanzanya Darüsselam Büyükelçiliğimiz 2010 tarihinde EAC'ye nezdinde akredite edilirken Zambiya Lusaka Büyükelçiliğimizin de aynı şekilde COMESA nezdinde akredite edilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin 2008 tarihinde IGAD'ın Uluslararası Ortaklar Forumuna üye olması önem arz etmektedir.²³⁹

Sahra Altı Afrika'da 2005 yılı itibariyle açılan yeni Büyükelçiliklerin yanı sıra Ticaret Müşavirliklerinin de sayısında artış sağlanmıştır. Türkiye Sahra Altı Afrika'da 17 Kuzey Afrika'da 5 olmak üzere toplamda 22 Ticaret Müşavirlikleriyle Afrika ile ekonomik entegrasyon alanında faaliyet gösterilmektedir. Bunun yanı sıra yakın dönemde açılmış Büyükelçiliklerle beraber muhtemel sorunların çözümlenmesinde ve

²³⁷ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 348-349.

²³⁸ a.g.e., s. 326.

²³⁹ a.g.e., s. 326.

Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ve politik alanlarda aktif rol oynayacak Ticaret Müşavirliklerinin de hizmete girmesi ön görülmektedir.²⁴⁰

Bu gelişmelerin yanı sıra Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankasına üyeliği sayesinde finansı banka tarafından karşılanacak projelerin ihalelerine Türk şirketlerinin de katılabilmesine olanak sağlamaktadır. Türk İnşaat şirketleri için özellikle altyapıları büyük oranda inşa sürecinde olan kıta ülkeleri önemli birer pazar konumundadır. Özellikle 2010 yılında Afrika Stratejisi'nin yenilenmesiyle müteahhitlik ve teknik danışmanlık hizmetlerinin önemi artmıştır.²⁴¹

Afrika Açılım Eylem planı çerçevesinde gerçekleştirilen AK Parti döneminde hızlandırılan politikalar sonucu 2002 yılında Afrika'da üstlenilen müteahhitlik projelerin toplam tutarı 9,6 milyar dolarken 2012 yılına gelindiğinde bu oran 39,2 milyar doları Kuzey Afrika'da 7,2 milyar doları Sahra Altı Afrika'da olmak üzere 46,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.²⁴² Nitekim 2003 Stratejisinde belirtilen; Türk şirketlerinin Afrika ülkelerindeki ticaret ve yatırım olanakları hususunda bilgi verilmesi, ortaklık kurularak yatırımların teşviki, özel ekonomi ve sanayi bölgelerinin kurulması gibi temel hedefleri içeren hususlar 2010 stratejisinde de teyit edilmiştir. Bu süreç içerisinde başta Mısır olmak üzere Fas ve Tunus Türkiye ile kurulmuş olan STA'lar sayesinde Kuzey Afrika'da; Etiyopya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Sudan ise Sahra Altı Afrika'da Türk şirketlerin en fazla yatırım çektiği ülkelerdir.²⁴³

Bu gelişmelere örnek olarak Etiyopya Demiryolu projesinin 447 km'lik bölümünün tasarım işlerinin Yapı Merkezi İnşaat ve Sanayi A.Ş. isimli Türk şirketi tarafından gerçekleştirilmesi Türkiye'nin Afrika ekonomisine yansımaları göstermektedir.²⁴⁴

Son 15 yıllık süre içerisinde Türkiye'nin kıta ile olan ekonomik ilişkilerine bakıldığında Mısır, Cezayir ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleri ile G. Afrika Cumhuriyeti ve Nijerya ülkeleriyle ikili ticaret hacminin daha fazla öncelik sahibi olduğu görülmektedir. Ekonomik kriz sebebiyle 2008-2010 döneminde Afrika ülkeleri ile ticaretinde gözlemlenen daralma ticareti de doğrudan etkilemiştir. Ancak sonraki yıllarda kıtaya yönelik ekonomik alanda yeniden toparlanma sağlanarak özellikle 2011-

---

²⁴⁰ . a.g.e., s. 349.

²⁴¹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 349.

²⁴² a.g.e., s. 350.

²⁴³ a.g.e., s. 350.

²⁴⁴ a.g.e., s. 354.

2012 yıllarında özellikle Mısır ve Cezayir ile gerçekleştirilen ticarete hissedilir artış yaşanmıştır.²⁴⁵

Bu ilişkiler çerçevesinde bakıldığında 2003 yılındaki Mısır ile olan ticaret hacmi 535 milyon dolar iken, 2012’de 5,1 milyar dolara yükselmiş, ancak son dönem Mısır ile Türkiye arasındaki istikrarsız durumdan ötürü iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2014 yılı itibariyle 4,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.²⁴⁶ Cezayir ile olan ticaret ise 2014 yılı için 1,6 milyar dolara yükselmiştir.

Afrika ülkeleri ile olan Türkiye’nin genel ticari ortaklıklarının çeşitlendirilmesi kıta ile olan gelişmekte olan ticari ilişkilere dair bir diğer önemli husustur. Somut adımların atılabilmesi ve kıta ile olan ortaklıkların çeşitlendirilebilmesi durumunda Türkiye- Afrika ticari ilişkilerini, ticarete bağımlılığın da ötesine taşınıp yatırımların artırılması mümkün olabilecektir.

Bu bağlamda Batı Afrika ülkesi olan Nijerya ile enerji, inşaat ve hava taşımacılığı hizmetlerinde yeni ortaklıkların tesis edilmesi alanlarında ikili ticaretteki gelişme hızı, ilerisi adına ümit vericidir. Zira 2003 yılı itibariyle Angola, Burkina Faso, Etiyopya, Fas, Gana, Mozambik, Sudan ve Togo ile ticaret oranları günümüzle karşılaştırıldığında Türkiye Afrika ekonomik geleceği açısından daha fazla umut vaat etmektedir. Buna örnek olarak Ufuk Tepebaş’ın belirttiği üzere Fas ile 2003 yılındaki ticaret hacmi 257 milyon dolar olarak hesaplanırken, sonraki yıllarda istikrarlı artışların neticesinde geçen yıl 1,3 milyar doları aşmıştır. Aynı dönemde ticaret hacmi Burkina Faso ile 58 kat, Mozambik ile 34 kat ve Angola ile 16 kattan daha fazla artmıştır. Libya ile 2006 yılında 2,8 milyar dolara yaklaşan ticaret hacmi ise büyük oranda bu ülkede yaşanan devrime bağlı olarak 2012 yılında 848 milyon dolara kadar gerilemiştir. Tüm olumsuzluklara karşın yukarıda da ifade edildiği üzere Libya, önde gelen ortaklar arasındaki yerini muhafaza etmekte ve 2023 hedefleri doğrultusunda önem arz etmektedir.²⁴⁷

Türkiye Afrika Ekonomik ilişkileri kapsamında kıta ile olan ticaret hacminin daha gerçekçi ve gerçekleştirilebilir hedeflerin belirlenmesi gerektiği belirtilmelidir.

²⁴⁵ a.g.e., s. 357.

²⁴⁶ Türkiye - Mısır Dış Ticareti (Çevrimiçi),

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkel er.jspx?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160593&countryName=M%C4%B1s%C4%B1r&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afLoop=403023616410473&_afWindowMode=0&_afWindowId=m769davzg_1195, (Erişim Tarihi:

17.03.2015)

²⁴⁷ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 357.

Özellikle AK Parti hükümeti döneminde gerçekleştirilen atılımlara rağmen mevcut durum ile ortaya konulan hedefler arasındaki fark hayli fazladır. Nitekim 2008 yılının Mayıs ayında TUSKON tarafından düzenlenen 3. Afrika Dış Ticaret Köprüsü'nün açılış konuşmasında dönemin Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen 2012 yılında Afrika ile ticaret hacmi hedefinin 50 milyar dolar olduğunu açıklamıştır. Ancak belirtilen hedefe rağmen 2012 yılında kıta ile gerçekleşen ticaret hacmi 23 milyar doların biraz üzerinde bir oranla gerçekleşirken dönemin Başbakanı Erdoğan ise 2013 yılı başındaki Gabon ziyareti esnasında Afrika ile ticaret hacmindeki hedefi 50 milyar dolar olarak açıklayarak bu hedefin gerçekleşebilmesi için Türkiye'nin kararlı tutumunu vurgulamıştır. Bunun yanında kıtaya olan 2023 yılı Afrika ticaret hedefi olan 100 milyar doların gerçekleşebilmesinin görüşülmekte olan ticaret anlaşmalarının sonuçlandırılması, AfDB'ye üyeliğimiz ve önde gelen Türk şirketlerinin kıtaya atılımları sayesinde gerçekleşebileceğini belirtmek gerekmektedir.²⁴⁸

Tablo 17 2005-2014 Afrika ihracat & İthalat verileri

2014	ihracat	İthalat
Kuzey Afrika	9 757 184	3 440 877
Diğer Afrika	3 996 973	2 502 192
2013		
Kuzey Afrika	10 041 750	3 508 479
Diğer Afrika	4 103 794	2 522 630
2012		
Kuzey Afrika	9 443 604	3 308 343
Diğer Afrika	3 913 246	2 613 447
2011		
Kuzey Afrika	6 700 805	3 342 055
Diğer Afrika	3 633 016	3 424 658
2010		
Kuzey Afrika	7 025 168	3 098 091
Diğer Afrika	2 257 898	1 725 916
2009		
Kuzey Afrika	7 415 776	2 237 693
Diğer Afrika	2 738 866	1 700 198
2008		
Kuzey Afrika	5 850 262	3 535 990
Diğer Afrika	3 212 341	2 060 486

²⁴⁸ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 359.

2007		
Kuzey Afrika	4 029 683	2 285 434
Diğer Afrika	1 946 661	2 821 104
2006		
Kuzey Afrika	3 096 665	1 676 694
Diğer Afrika	1 469 127	2 233 388
2005		
Kuzey Afrika	2 544 398	1 584 201
Diğer Afrika	1 086 849	1 632 270
Kaynak: Tuik kendi derlemem	(Değer: Bin \$)	

Afrika ülkelerinden Gana, Kamerun, Nijerya, Etiyopya ve Sudan'da da şu an için sadece Afrika'daki tek örnek olarak Mısır'da Türk yatırımcılar tarafından kurulan ve işletilen özel ekonomi-sanayi bölgelerinin kurulmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Nitekim söz konusu özel ekonomi-sanayi bölgelerinin aktif hale gelmesiyle Türk firmalarının kıtadaki yatırımlarını arttırabileceklerdir.²⁴⁹

Gerçekleştirilen politik ve ekonomik dönüşüm sayesinde Türk şirketlerinin her hangi bir faaliyet göstermediği 2000'li yıllardan günümüze gelindiğinde bugün kıta ülkelerinde onlarca Türk müteşebbisin varlığına şahit olunmaktadır. Bu sayede kıtadaki istihdama ve istikrara da doğrudan etkisi bulunan yatırımların artmasıyla Afrika ülke halklarının ve yönetimlerinin Türkiye ve müteşebbisleriyle daha sıcak ilişkiler kurabilmesine olanak sağlamaktadır.²⁵⁰

Türkiye ekonomisinin Afrika kıtasına yönelmesiyle birlikte ticaret ve yatırımlara paralel olarak şirket yatırımları ve ya ortaklıklarında da ilerleme olmuştur. Buna örnek olarak Arçelik Sahra Altı Afrika'ya ilk girişimini Güney Afrika Cumhuriyeti'nde beyaz eşya sektöründe lider konumundaki Defy Appliances şirketini 324 milyon dolar karşılığında satın alınarak başlatmıştır.²⁵¹ Bu şekilde gerçekleştirilen yatırım ve ticaret ortaklıkları sadece ülke bazında kalmayıp aynı zamanda diğer bölge ülkelerinde potansiyelin değerlendirilmesi açısından bir fırsattır. Bunun yanı sıra ileri ürün ve üretim teknoloji bakımından Türk firmalarının gelişmişliği göz önüne alındığında Afrika ülkelerinde satın alınan şirketlerin mevcut ticari konumlarının da korunması ve büyümesi mümkün kılınabilir. Bu sayede bahsi edilen yatırımlar ve ortaklıklar

²⁴⁹ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 351.

²⁵⁰ a.g.e., s. 352.

²⁵¹ a.g.e., s. 352.

sayesinde zaman içinde bölgedeki diğer ülkelerde üretim ve depolama tesislerinin oluşturularak ilgili ülkelerdeki pazarlarının payların arttırılması mümkün olacaktır.²⁵²

Türkiye'nin Afrika ülkelerine yönelen ilgisi; kıta genelinde yayınlanmakta olan gazete ve dergilerde artık Türk şirketlerinden bahsedilmesine de olanak sağlamıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Koç African Business dergisine verdiği bir söyleşide Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki gelişmekte olan siyasi ve ekonomik ilişkiler doğrultusunda şirket politikalarının Sahra Altı Afrika'daki faaliyetlerini hızlandırmak ve ilerleyen yıllarda diğer bölge ülkelerinde farklı sektörlerle yönelmeyi hedeflediklerini ifade etmiştir.²⁵³

Gelişen ilişkiler çerçevesinde Türk şirketlerinin Afrika'da yatırım alanında kazanç sağlayan sektörler arasında bulunan finans konusundaki girişimlerini görmek mümkündür. Buna örnek olarak Bank Asya 2009 yılında İslam Kalkınma Bankası ve bu bankanın iştiraki İslam Ülkeleri Özel Sektörü Geliştirme Kurumu (ICD) ile ortaklık kurmuş Senegal, Nijer, Gine ve Moritanya bankalarının hisselerini belirli oranlarda satın almıştır. Bank Asya'nın ICD ile yaptığı anlaşma sayesinde Afrika'da 22 ülkeye kadar genişleyebilmekte ve potansiyel gördüğü ülkelerdeki açılımlarını sürdürmeyi amaçlamaktadırlar.²⁵⁴

Türkiye Kalkınma Bankası ile Etiyopya Kalkınma Bankası arasında 2013 yılında imzalanan Teknik İşbirliği Mutabakat Zaptı çerçevesinde Türkiye ve Etiyopya Kalkınma Bankası uzmanlarının ortaklaşa işbirliği ve çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Etiyopya ile yapılan anlaşma ülkedeki Türk yatırımcı potansiyeli dikkate alındığında uzun dönem için iki ülke arasında karşılıklı olarak iş birliğinin arttırılması beklenmektedir.²⁵⁵

Afrika ülkelerinin enerji rezervleri ve çeşitliliği sebebiyle doğal olarak enerji sektörü uluslararası arena açısından olduğu gibi Türkiye içinde ön plandadır. Bu kapsamda Türkiye'nin artan enerji ihtiyaçları karşısında 2010 yılında kıta ile karşılıklı işbirliğini geliştiren projelerin desteklenmesi ve müzakere edilmesi hedeflerini içeren Afrika Stratejisi yenilenmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler kapsamında yakın dönemde kıtada Türk şirketlerinin petrol arama ve geliştirmeye yönelik yatırımları görülmektedir. Örneğin Fildişi Sahili ve Somaliland'de Türk- İngiliz ortaklığı olan Genel Enerji ilk

---

²⁵² a.g.e., s. 352.

²⁵³ a.g.e., s. 353.

²⁵⁴ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 354.

²⁵⁵ a.g.e., s. 354.

sonuçların önümüzdeki yıl alınması beklenen petrol keşif çalışmalarında bulunabilmek amacıyla lisans alınmıştır. Bunun yanında 2012 yılında Türk şirketi Soma Grup Sudan Petrol Bakanlığı ile Güney Kordofan eyaletinde petrol arama faaliyetlerinin başlamasını içeren bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.²⁵⁶

Ekonomik kriz nedeniyle yeni Pazar arama çabaları ve Afrika ülkeleriyle ticareti geliştirme gayretleri Türkiye'nin Afrika'ya ihracatını 2002-2012 yılları arasında 8,3 kat arttırarak aynı zamanda Afrika'nın Türkiye'nin toplam ihracatındaki payını 2002 yılında % 4,7 oranından % 8,7 oranına yükselterek olumlu yönde etkileyen unsurlardır. Afrika ülkelerinin Türkiye'ye olan ithalat oranı 2002-2012 yılları arasında % 2,4'ten %2,5'e yükselirken aradaki ticaret hacminin dünya çapındaki ekonomik krize rağmen 2,9 milyar dolardan 19,3 milyar dolara yükselmesi Avrupa Birliği ile olan ihracat değerimizin %56,7'den %46,4'e düştüğü bir dönemde Türkiye ekonomisinin Afrika'ya yöneliminin faydasını ve Türkiye'nin ihracat pazarının çeşitliliğini belirtmektedir.²⁵⁷

Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ülkeleri olan ticaret hacmi 2000 yılında 742 milyon Dolar, 2003 yılında 1,3 milyar dolar, 2005 yılında 3 milyar dolar, 2008 yılında 5,7 milyar dolar, 2014 yılında ise 8,4 milyar dolara yükselerek 13 yılda yaklaşık 11 kat artış gerçekleştirilmiştir. Tüm kıta ile ise 2005 yılında 9 milyar dolar, 2009 yılında 15,8 milyar dolar, 2013 yılında ise 23,4 milyar dolar olarak yükselmiştir.²⁵⁸

Türk müteşebbisleri tarafından kıtada gerçekleştirilen yatırımlara bakıldığında 2003 tarihinde çok düşük olduğu tahin edilirken günümüzde Türkiye'nin Afrika kıtasındaki doğrudan yatırımları 5 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Aynı tarihler olan 2003-2014 döneminde gerçekleştirilen bir diğer önemli başarı Yurtdışı Müteahhitlik hizmetleri sektöründe gösterilen yükseliş olmuştur. 2003 yılında Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen 35 projenin değeri 643 milyon dolar iken, 2013 yılında üstlenilen 50 adet taahhüt projesinin değeri 3 milyar dolar değerindedir. Bu sayede toplamda tüm kıtada üstlenilen projelerin toplam sayısı 1.076'ya toplam değeri ise 54 milyar dolara ulaşmıştır. Gerçekleştirilen tutar küresel hacmimizin %21'ine tekabül

---

²⁵⁶ a.g.e., s. 354.

²⁵⁷ Bülent Eşiyok. " Türkiye - Afrika Ekonomik İlişkileri " Dünya Siyasetinde Afrika 1, İsmail Ermağan (der), Ankara: Nobel Yayınları, 2014, s. 399-400.

²⁵⁸ a.g.e., s. 399-400.

ederken Kuzey Afrika ülkelerinin küresel hacimdeki payı %19 olarak gerçekleşmiştir.²⁵⁹

Kıta ile gelişen ilişkiler çerçevesinde Türkiye'deki müteşebbislerin ticarete açılmalarıyla birlikte Afrika'da Türkiye'nin doğrudan yatırımlarında da artış yaşanmıştır. Nitekim bu dönemde Afrika ülkelerindeki yatırımlar 6,5 kattan fazla artmış olmasına rağmen kıtanın Türkiye'nin doğrudan yatırımlarından aldığı pay ise sadece yüzde 1'den 1,5'e çıkmıştır. Ancak kıtanın çektiği doğrudan yabancı yatırımlardaki Türkiye'nin payı ise %0,035'ten %0,063'e yükselmiştir. Türkiye'nin 2012 yılı itibariyle Fas, Etiyopya, Kamerun, Moritanya, Senegal ve Sudan'da da doğrudan yatırımları görülmekte ve bu alanda Mısır ve Tunus en hızlı artış gösteren ülkelerdir. Libya'da ise politik istikrarsızlık sebebiyle doğrudan yatırım stokunda azalma gerçekleşmiş 2002-2012 yılları arasındaki 10 yıllık sürede sekiz milyon dolarlık bir azalma sağlanmıştır.²⁶⁰

Tablo 15 2002 2012 Afrika Ülkelerinde Türkiye Doğrudan Yatırım Stoku

2002 itibariyle Afrika Ülkelerinde Türkiye Doğrudan Yatırım Stoku (milyon dolar)			
ÜLKE		2002	2012
Cezayir		26	53
Fas		0	1
Libya		13	7
Mısır		5	147
Tunus		5	116
Etiyopya		0	38
Güney Afrika		10	2
Kamerun		0	3
Moritanya		0	5
Nijerya		1	5
Senegal		0	33
Sudan		0	2
Afrika Toplamı		60	412
Türkiye Doğrudan Yatırım Stoku		5847	27513
Afrika'nın Payı %		1	1,5
Afrika'nın çektiği toplam doğrudan yatırım stoku içinde Türkiye'nin payı (%)		0,035	0,063

²⁶¹

²⁵⁹ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁶⁰ Eşiyok a.g.e., s. 421.

²⁶¹ a.g.e., s. 421.

Bu ilişkiler çerçevesinde gerçekleşen bir diğer önemli gelişme 2008 yılında Afrika Kalkınma Bankası Governörler Meclisinin Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Fonu'na üyeliğini kabul etmesiyle Türkiye'nin bankanın bölge dışı 25. üyesi olması olmuştur. Bu üyelik sayesinde Türk müteahhitlerin bankanın finanse ettiği projelere dâhil olmasına olanak tanıdığı gibi Türkiye'nin Afrika ülkelerinin ile ticaretine de doğrudan etkilemiştir.²⁶²

Bunun yanı sıra resmi makamlar ve ilgili kuruluşların gerçekleştirdiği görüşmeler neticesinde yayınlanan Türkiye'nin Afrika politikasının prensiplerini belirleyen Başbakanlık genelgesi uyarınca Dışişleri Bakanlığı'nın gözetiminde Afrika Stratejisi Eşgüdüm Komitesi'' oluşturulmuştur.²⁶³

Demir ve çelik, pamuk, pamuk ipliği ve mensucat fasıllarının payı Türkiye'nin genel ihracatı içerisinde %1'lik bir orana sahiptir. Bu ürünler dışındaki mamuller yüksek sermaye gerektirmeyen ve KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmeler) yatırımlarıyla gerçekleştirilebilmektedir. Afrika ülkelerinin gelişmişlik düzeyi sebebiyle Türkiye'nin üretim yapısı ile alakalı olarak ihraç ürünlerinin %58'i düşük teknoloji ürünlerinden oluşmaktadır. Nitekim kişi başına düşen milli gelir orta ve ileri teknoloji içeren ürün talebini doğrudan etkilemektedir. Türkiye kişi başı milli gelirin Afrika ülkeleri 2012 yılı 1998,39 dolar olarak kayda geçen kişi başı milli gelir ortalamasınının 4 katından fazla olması bu alandaki ticaretin gelişimiyle açıklanmaktadır. Ancak uzun dönem için gerçekleşmesi muhtemel olan kıta ülkelerinin zenginleşmesi durumunda kıtadan gelecek olan talep yapılarında da değişim olacaktır.²⁶⁴

Afrika ülkeleriyle olan ticaret açığı ürünler doğal kaynaklara ticaret fazlası olan ürünler ise sanayiye dayanan ürünlerdir. Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki sanayi açısından var olan gelişmişlik farkı sebebiyle demir ve çelik alanında verilen ticaret fazlası pay hemen hemen en yüksek ticaret açığı verdiğimiz ilk on fasılanın toplam miktarına eşittir.²⁶⁵

Afrika Açılım Eylem Planı çerçevesinde uygulanan politikalar sürecinde Türk şirketlerinin Afrika ülkeleri pazarları hakkında özellikle Türkiye'nin Afrika'ya olan ihracatında gıda sektörünün önemli olduğu göz önüne alındığında bilgilerini arttırdığı

---

²⁶² Hazar, "Türkiye...", a.g.e., s. 389.

²⁶³ a.g.e., s. 389.

²⁶⁴ Eşiyok, a.g.e., s.403.

²⁶⁵ a.g.e., s. 407.

aşikârdır. Afrika'da yatırım yapılacak pazarları tanıma konusunda etkili olan başta Afrika'daki Türk okulları, Türkiye'deki üniversitelerde eğitim gören Afrikalı öğrenciler ve Afrika'da açılan yeni ticaret ataşelikleri sayesinde artan ilişkiler neticesinde gıda sektörüne yönelik ticaret yapan Türk firmalarının önümüzdeki dönemlerde yatırımlarını arttıracığı beklenmektedir. Türkiye'nin uluslararası arenada yapacağı katkı Afrika ülkelerinde Türk yatırımlarını doğrudan arttıracak bir diğer önemli faktördür. Nitekim Türkiye ile Afrika kıtası arasında ticaretin ve genel olarak ekonominin gelişebileceği bir atmosfer oluşması kıtada ekonomik ve politik istikrarın gerçekleşmesiyle doğrudan orantılıdır.²⁶⁶

4.1.2. Türkiye Afrika Zirveleri

Türkiye'nin özellikle 2005 yılını “Afrika Yılı” ilan etmesiyle birlikte kıtada ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmış, bu sebeple yeni Büyükelçiliklerin açılması kararlaştırılmış ve Türkiye ile Afrika ve Afrika ülkeleri arasında Türkiye-Afrika İşbirliği Zirve’leri düzenlenerek ilişkilerde bir yeniden yapılanma sürecine hız verilmiştir.

Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül 23 Kasım 2005 tarihinde düzenlenen I. Uluslararası Türkiye-Afrika Kongresi’nde yaptığı bir konuşmada, “uzun ve zengin tarihi geçmişimize rağmen, Afrika ile bugünkü siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerimiz mevcut potansiyeli yansıtmaktan çok uzak olduğunu belirtmiştir. Dönemin Başbakanı Erdoğan ise 29 Ocak 2007’de katıldığı Afrika Birliği’nin Addis Ababa’daki 8. Olağan Zirvesi’nin açılış konuşmasında Afrika Birliği Örgütü’nün rolünü vurgulayarak Türkiye’nin Afrika’ya bakışını açıklamış, Türkiye’nin Afrika Birliği’ne ve Afrika uluslarının barış, demokrasi, kalkınma ve refah çabalarına katkıda bulunma niyetleri olduğunu belirtmiştir. Bu gelişmeleri takiben 2008 yılında Türkiye’nin Afrika Birliği Addis Ababa Zirvesi’nde stratejik ortak ilan edilmesiyle; Türkiye Ekim 2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için yapılan oylamalarında Afrika ülkeleri nezdinde sergilemiş olduğu başarılı kulis çalışmasıyla

---

²⁶⁶ a.g.e., s. 423.

Afrika ülkelerinin blok halinde kullandığı oylar sayesinde 2009-2010 dönemi üyeliğine seçilmiştir.²⁶⁷

Türkiye'nin kıta ile gerçekleştirmiş olduğu ilişkilerin değerlendirilmesi, daha da geliştirilmesi ve ilave yöntemlerin belirlenmesi amacıyla 18-21 Ağustos 2008'de İstanbul'da düzenlenen I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi Türkiye için çok önemli bir aşama olarak kayda geçmiştir.²⁶⁸

18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul'da icra edilen Türkiye - Afrika İşbirliği Zirve Toplantısı Türkiye ile Afrika arasındaki işbirliğinin resmen onaylanması açısından Türkiye-Afrika ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Zirve'de gerçekleştirilen "Türkiye- Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek için İşbirliği ve Dayanışma" ve "Türkiye- Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi" oy birliği ile kabul edilirken, toplantıya 6 Cumhurbaşkanı, 5 Cumhurbaşkanı Yardımcısı, 7 Başbakan, 1 Başbakan Yardımcısı, 14 Dışişleri Bakanı, 12 Bakan, Afrika Birliği dâhil 11 Uluslararası ve bölgesel kuruluşun temsilcileri olmak üzere 49 ülke katılmıştır. Türkiye ile Afrika arasında işbirliği mekanizması süreklilik kazanmış olması ve bu sayede Hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, tarımsal ticaret, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, küçük ve orta boy işletmeler, sağlık, barış ve güvenlik, altyapı (taşımacılık ve telekomünikasyon) medya, enformasyon teknolojisi ve çevre öncelikli işbirliği alanları olarak belirlenmiştir.²⁶⁹

Geçleştirilen Zirve kapsamında "Türkiye-Afrika" Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi" belgesi doğrultusunda bir izleme mekanizması da kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra toplantı takviminden 2 yıl sonra Kıdemli Memurlar Toplantısı, 3 yıl sonrasında Bakanlar Düzeyinde Bir Gözden Geçirme Toplantısı, 5 yıl sonra ise bir Afrika ülkesinde Türkiye- Afrika İşbirliği Zirve Toplantısı yapılmasına karar verilmiştir. Türkiye'de düzenlenen Birinci Kıdemli Memurlar Toplantısında İşbirliği alanlarına uygun olarak düzenlenmiş bir şekilde 2010-2014 yıllarını kapsayan bir ortak uygulama planı kabul edilmiştir.²⁷⁰

---

²⁶⁷ Karagül ve Arslan , **a.g.e.**, s. 31.

²⁶⁸ **a.g.e.**, s. 31.

²⁶⁹ Eşiyok , **a.g.e.**, s. 388.

²⁷⁰ **a.g.e.**, s. 389.

Türkiye Afrika Birliği arasında gerçekleştirilen Zirve'de; hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, küçük ve orta ölçekli işletmeler, sağlık, barış ve güvenlik, altyapı, enerji ve ulaşım, kültür, turizm ve eğitim, iletişim, medya, bilgi ve iletişim teknolojisi ile çevre konuları işbirliğinin yapılmasında öncelik kabul edilen belgeler arasındadır. Aynı zamanda Türkiye-Afrika Zirvesi'nde söz konusu zirvelerin dönüşümlü bir şekilde beş yılda bir Türkiye ve Afrika'da yapılması, II. Zirve'nin 2013 yılında Afrika'da düzenlenmesi ve Eylem Planı'nın uygulanış sürecini değerlendirilmesi ve bir sonraki zirveye hazırlık yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda zirveler arasındaki 5 yıllık sürenin her üçüncü yılında bakan düzeyinde bir gözden geçirme konferansı ile kıdemli memurlar toplantısı düzenlenmesi yönünde karar alındı.

Zirvede kabul edilen iki belge Türkiye-Afrika ilişkilerini içeriği itibariyle işbirliği alanları ve gerçekleştirilen etkinlikleri izleme yöntemleri ile hızlı bir şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) tarafından 18-20 Ağustos 2008 tarihlerinde düzenlenen Türkiye-Afrika İş Forumu Türkiye-Afrika İş Forumu İstanbul Deklarasyonu'nu 20 Ağustos 2008'de kabul etmiştir. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında ticaretin geliştirilmesi, yatırımların artırılması, uygun bir yatırım ve iş çevresinin oluşturulmasına katkıda bulunulması, teknoloji ve bilgi transferinin teşvik edilmesi ve Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında lojistik alt yapının geliştirmesine destek olunması kabul edilen Deklarasyon hedefleri arasındadır. İcra edilen toplantı neticesinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Afrika Ticaret-Sanayi-Ziraat ve Meslek Odaları Birliği (UACCIAP) arasındaki işbirliğini kurumsallaştırmak amacıyla, Türkiye-Afrika Odası'nın (TAC) kurulmasına karar verildi.²⁷¹

Zirvede yer alan izleme mekanizması belgeler doğrultusunda 15 Aralık 2010 tarihinde İstanbul'da Kıdemli Memurlar Toplantısı icra edilmiş ve 2010-2014 dönemlerin kapsayan "Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Uygulama Planı" yol haritası niteliği taşıyacak bir şekilde kabul edilmiştir. Bu zirvelerin yanı sıra 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul'da 53 ülkeden 35 Bakanın katılımıyla gerçekleşen Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı ardından 19 Haziran 2013 tarihinde Addis Ababa'da II. Kıdemli Memurlar Toplantısı gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra 21 Mart 2010 tarihinde

---

²⁷¹ Karagül ve Arslan , **a.g.e.**, s. 32.

Türkiye'nin ev sahipliği ve BM eşgüdümünde İstanbul'da I. ve II. Somali Konferansları gerçekleştirilmiştir.²⁷²

Aynı zamanda 21 Mart 2010 tarihinde Mısır/Kahire'de 'Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı' Türkiye ve Mısır'ın eş başkanlığında gerçekleşti. Türkiye, uluslararası toplum tarafından toplam 800 milyon dolar civarında taahhütte bulunduğu konferansta ağırlıklı olarak sağlık, tarım ve eğitim alanlarda yardımda bulunacağı ifade edildi. Türkiye; İstanbul'da 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde düzenlenen BM IV. En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) Konferansı'nda 33'ü Afrika'da bulunan EAGÜ kategorisindeki devletlere 2012 yılı itibariyle teknik işbirliği projeleri ve programlar ile burslar için her yıl 200 milyon dolar tutarında bir yardım taahhüdünde bulundu.²⁷³

İstanbul'da 16 Aralık 2011 tarihinde Türkiye ile Afrika arasındaki işbirliği ve gelişen ilişkilerini ve ikinci İşbirliği Zirvesinin değerlendirilmesi amacıyla Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Toplantısı yapılmıştır. Toplantıda Ufuk Tepebaş'ın da belirttiği üzere aşağıdaki gündemler görülmüştür.

- 2013 yılında aynı derecede başarılı bir zirvenin icra edilebilmesi maksadıyla güç birliği yapılması;
- Afrika'dan ve Türkiye'den basın-yayın temsilcilerinin ve kuruluşlarının üyeleri arasında iletişimin geliştirilmesi amacıyla Türkiye- Afrika Medya Forumlarının organize edilmesi;
- Taraflar arasında diplomatik temsilin güçlendirilmesine atıfta bulunularak, bu bağlamdaki gelişmelerin teşvik edilmesi;
- Küresel mali ve ekonomik krize karşın, Afrika ülkeleri ile Türkiye arasındaki ticaret ve yatırım ilişkilerindeki gelişmelerden duyulan memnuniyete vurgu yapılarak, ekonomik ve ticari işbirliklerinin daha da güçlendirilmesi;
- Üniversite burslarının karşılıklı anlayış ve işbirliği tesis etme rolü üzerinde durularak, Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda tüm Afrika ülkelerine yönelik burs olanaklarını daha da genişletmesi;

²⁷² Türkiye-Afrika ilişkileri, "<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁷³ Karagül ve Arslan , **a.g.e.**, s. 34.

- Karşılıklı olarak vize sitemlerinin kolaylaştırılması konusundaki çalışmaların hızlandırılması
- Türkiye'nin kıta ile ilişkilerinde Afrika Birliği'nin ve Bölgesel Ekonomik Toplulukların önemine atıfta bulunarak, Türkiye'nin bu teşkilatlarda işbirliğini genişletme yönündeki kararlılığına vurgu yapması;
- Terörizmle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti, yasadışı silah ticareti ve ülkelerin istikrarını tehdit eden deniz korsanlığı ile mücadelede işbirliğinin teyit edilmesi, ayrıca Afrika Boynuzu, Hint Okyanusu ve Gine Körfezi bölgelerindeki deniz korsanlığına karşı gerçekleştirilen operasyonlara destek verilmesi.²⁷⁴

Ayrıca Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da 19-21 Kasım 2014 tarihlerinde II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi gerçekleştirilmiştir. II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi; Afrika Birliği'nin belirli bir düzende devam eden uygulamaları doğrultusunda Zirvede belli bir sayıda kıta ülkesinin tüm Afrika'yı temsilen Zirve'ye iştirakini öngören Banjul Formülü katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında Zirve'nin gerçekleştiği ev sahibi ülke olan Ekvator Ginesi diğer kıta ülkelerini de gözlemci olarak katılmaları amacıyla Zirve'ye davet etmesiyle 30'a yakın ülkenin temsilcileriyle gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Zirvelerin sürdürülebilir bir kalkınmanın ve bütünleşmenin güçlendirilmesi için yeni bir ortaklık modeli" konusu altında toplanarak 2015-2019 dönemine ilişkin Ortak Uygulama Planı bir bildiri ile icrası gelecek Zirve'nin 2019 yılında Türkiye'de toplanmasının karara bağlanacak şekilde kabul edilmiştir. Sözü geçilen Zirvelerin idari lojistik düzenlemeleri ve Zirvede ele alınması gereken belge ve dokümanların hazırlıkları 6 Haziran 2014'te Ankara'da, 12 Eylül 2014 ve 30 Eylül 2014 tarihlerinde ise Addis Ababa'da gerçekleştirilen Kıdemli Memurlar Toplantılarında gündeme alınmıştır.²⁷⁵

²⁷⁴ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 336-337.

²⁷⁵ Türkiye-Afrika ilişkileri, "<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

4.2. Türkiye'deki Ve Afrika'daki Resmi Temsilcilikler

Türkiye Cumhuriyeti 2005 yılını Afrika Yılı ilan etmesi ve 2008 yılı itibarıyla gerçekleştirmiş oldukları zirvelere paralel olarak Afrika kıtasındaki Büyükelçiliklerini arttıracak sıklıkla dile getirmeye başlamıştır. Bunun akabinde özellikle 2009 sonrası açılan yeni temsilciliklerle birlikte Türkiye'nin kıtadaki Büyükelçiliklerin sayısında artış yaşanmıştır.

Nitekim kıta ile olan diplomatik temsilcilikte yaşanan artış aynı zamanda kurumsallaşmaya yönelik adımlar olarak da görülmekte ve ikili ilişkilerin güçlendirilmesi açısından fırsatlar oluşturmaktadır. Buna yönelik olarak Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Başbakanlığı döneminde 2013 yılında gerçekleştirdiği Gabon, Nijer ve Senegal ziyaretlerinde kıtadaki tüm ülkelerde Büyükelçiliklerin açılmasının hedeflediğine yönelik açıklamalarda bulunmuştur.²⁷⁶

Kıta ülkeleriyle diplomatik temsilciliklerin artması Türkiye için önemli ve yerinde bir girişim olmasına rağmen yakın dönemde açılan Büyükelçiliklerimizin personel sayısı ve işlevselliği açısından yeterlilik gösterdiği söylenemez. Nitekim kıta ile ilişkilerin geliştirilmesinde diplomatik temsilcilikler önem verilmesi gereken bir konudur. Örneğin yalnızca bir Büyükelçi ve 3. Kâtip düzeyinde bir diplomatın görev icra ettiği ülkelerde istenilen başarının sağlanması kolay olmamaktadır. Bu nedenle kıta ülkeleriyle gereken ölçüde ilişkilerin geliştirilebilmesi için farklı seviyede meslek gruplarının yanında Ticaret Müşavirliklerinin, Askeri ve Kültür Ataşelerinin de faaliyet göstermesi gerekmektedir.

Bunun yanı sıra Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren temsilciliklerimizin internet sitelerinin buldukları ülkeyi ve kıtayı en doğru şekilde tanıtabilecek bir şekilde sürekli güncellenmesi ve Türkiye Afrika ilişkileri doğrultusunda temel bilgileri ve güncel gelişmeleri tek çatı altında sunan bir web sitesinin oluşturularak güncel veri ve bilgilere ulaşım kolaylığının sağlanması gerekmektedir.

Kıtayla geliştirilmek istenen ilişkiler açısından bakıldığında ülkelerdeki temsilciliklerimizin Türkiye Cumhuriyetinin daha iyi tanıtılabilmesi açısından buldukları ülkenin önde gelen üniversite, Sivil Toplum Kuruluşları ve Think-tank

²⁷⁶ Tepebaş., *Dönüşüm...*, a.g.e., s. 329.

kuruluşlarının tecrübelerinden istifade edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kıtadaki yaygın uygulamalar arasında bulunan kuruluşların sosyal sorumluluk projelerinin desteklenmesi, toplumu bilgilendirme amaçlı araştırma ve yayınların finanse edilmesi noktasında etkili kuruluşların uygulama yöntemlerine önem verilmelidir. Bu konuda başta Çin, Japonya ve birçok batılı ülkelerin Büyükelçiliklerinin kıtadaki ekonomik ve sosyal kalkınma ile çatışmalara çözüm gibi alanlarda mütevazı bütçelerle gerçekleştirmiş oldukları hatırı sayılır oranda projeler sayesinde prestijlerini arttırdıkları görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin kıta ülkeleriyle arttırdığı diplomatik görünürliğünün gelişmesine bağlı olarak Afrika ülkelerinin de buna bağlı olarak Ankara'daki Büyükelçiliklerinin sayısında da artış yaşanmıştır. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyetinin açılan Afrikalı Büyükelçiliklerinin diplomatik konutların kira giderlerini karşılaması türünden uygulamalar teşvik edicidir.²⁷⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin 2009 yılındaki toplam Büyükelçilikleri 5'i Kuzey Afrika 7'si SAGA' da olmak üzere 12 Büyükelçiliği mevcutken bugün kıtanın toplam 39 ülkesinde Büyükelçilikler bulunmaktadır.²⁷⁸

Tablo 19 Afrika'da son dönem açılan Büyükelçilikler

Afrika'da son dönem açılan Büyükelçilikler	
2009	Tanzanya ve Fildişi Sahili'nde,
2010	Kamerun, Gana, Mali, Uganda, Angola ve Madagaskar'da
2011	Zambiya, Mozambik, Moritanya, Zimbabwe, Güney Sudan, Somali ve Gambiya'da,
2012	Nijer, Namibya, Burkina Faso ve Gabon'da
2013	Çad, Gine, Eritre ve Cibuti'de
2014	Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Botswana ve Benin'de
Kaynak: www.mfa.gov.tr sitesinden kendi derlemem ²⁷⁹	

²⁷⁷ Tepebaş., **Dönüşüm...**, a.g.e., s. 328-330.

²⁷⁸ Türkiye-Afrika ilişkileri, " <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁷⁹ Türkiye-Afrika ilişkileri, " <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

Gelişen ilişkilere paralele olarak Afrika ülkeleri de, Ankara’da Büyükelçilikler açmışlardır kıta ile olan diplomatik temsil durumumuza bakıldığında 2008 yılında 5’i Kuzey Afrika 5’i SAGA olmak üzere toplamda 10 Kıta ülkesinin Ankara’da Büyükelçiliği bulunurken, 2014 yılında Zambiya, Burkina Faso, Mali ve Burundi, 2015 yılında ise Çad Büyükelçiliğinin açılmasıyla 30’a yükselmiştir.²⁸⁰

Tablo 16 Türkiye’de son dönem açılan Afrika ülkeleri Büyükelçilikleri

Türkiye’de son dönem açılan Afrika ülkeleri Büyükelçilikleri	
2008	Somali
2010	Gambiya ve Moritanya
2011	Uganda ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti
2012	Angola, Kenya, Cibuti, Nijer, Güney Sudan ve Gana
2013	Ruanda, Gine, Kongo, Benin, Fildişi Sahili
2014	Zambiya, Burkina Faso, Mali ve Burundi
2015	Çad
Kaynak: www.mfa.gov.tr sitesinden kendi derlemem ²⁸¹	

Tablo 21 Afrika’daki temsilciliklerimiz

Afrika’daki temsilciliklerimiz					
Büyükelçilikler					
Sayı	Ülke	Şehir		Ülke	Şehir
1	Cezayir	Cezayir	21	Madagaskar	Antananarivo
2	Angola	Luanda	22	Mali	Bamako
3	Benin	Cotonou	23	Moritanya	Nuakşot
4	Botsvana	Gaborone	24	Fas	Rabat
5	Burkina Faso	Ouagadougou	25	Mozambik	Maputo
6	Kamerun	Yaoundé	26	Namibya	Windhoek
7	Çad	N'Djamena	27	Nijer	Niamey
8	Fildişi Sahili	Abidjan	28	Nijerya	Abuja

²⁸⁰ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁸¹ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

9	D. Kongo C.	Kinşasa	29	Ruanda	Kigali
10	Kongo C.	Brazzavil	30	Senegal	Dakar
11	Cibuti	Cibuti	31	Somali	Mogadişu
12	Mısır	Kahire	32	Güney Afrika	Pretoria
13	Eritre	Asmara	33	Güney Sudan	Cuba
14	Etiyopya	Addis Ababa	34	Sudan	Hartum
15	Gabon	Libreville	35	Tanzanya	Darüsselam
16	Gambiya	Banjul	36	Tunus	Tunus
17	Gana	Akra	37	Uganda	Kampala
18	Gine	Konakri	38	Zambiya	Lusaka
19	Kenya	Nairobi	39	Zimbabve	Harare
20	Libya	Trablus			
Başkonsolosluklar					
1	Mısır	İskenderiye	2	Libya	Bingazi

Kaynak: www.mfa.gov.tr sitesinden kendi derlemem ²⁸²

Akredite Misyonlar		
Sayı	Akredite Büyükelçilikler	Akredite edilen ülke
1	BOTSVANA	İSVİÇRE
2	BURUNDİ	ALMANYA
3	ERİTRE	KATAR
4	GABON	İTALYA
5	KAMERUN	MISIR
6	KOMORLAR	MISIR
7	LESOTHO	İTALYA
8	MADAGASKAR	İTALYA
9	MALAVİ	FRANSA
10	MALİ	MISIR
11	NAMİBYA	ALMANYA
12	SEYŞELLER	FRANSA
13	SIERRA LEONE	İRAN
14	SVAZİLİLAND	DANİMARKA
15	TANZANYA	İTALYA
16	TOGO	ALMANYA

Kaynak: www.mfa.gov.tr sitesinden kendi derlemem ²⁸³

²⁸² Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁸³ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

Tablo 17 Afrika Büyükelçilikleri & Türkiye deki Afrika Fahri Konsoloslukları

Afrika büyükelçilikleri		Türkiye deki Afrika Fahri Konsoloslukları		
1	ANGOLA	ÜLKE	ŞEHİR	SAYI
2	BENİN	BENİN	İSTANBUL	1
3	BURİNDİ	BURKİNA FASO	İSTANBUL	1
4	BURKİNA FASO	BURUNDİ	İSTANBUL	1
5	CEZAYİR	CAPE VERDE	İSTANBUL	1
6	CİBUTİ	CİBUTİ	İSTANBUL	1
7	ÇAD	ÇAD	ANKARA İSTANBUL	2
8	ETİYOPYA	ETİYOPYA	ADANA ANTALYA BURSA MERSİN KONYA	5
9	FAS	FAS	İZMİR İSTANBUL	2
10	FİLDİŞİ	FİLDİŞİ SAHİLİ	BURSA İZMİR İSTANBUL	3
11	GAMBİYA	GABON	ANKARA	1
12	GANA	GAMBİYA	İZMİR İSTANBUL	2
13	GİNE	GANA	İSTANBUL	1
14	GÜNEY AFRİKA	GİNE	KOCAELİ İSTANBUL	2
15	GÜNEY SUDAN	GİNE-BİSSAU	İSTANBUL	1
16	KENYA	GÜNEY AFRİKA	MERSİN İZMİR İSTANBUL	3
17	D. KONGO	KAMERUN	İSTANBUL	1
18	KONGO	KENYA	İZMİR	1
19	LİBYA	KOMORLAR	İSTANBUL	1
20	MISIR	D. KONGO C.	İSTANBUL İZMİR	2
21	MORİTANYA	MADAGASKAR	İSTANBUL	1
22	NİJER	MALAVİ	İSTANBUL	1
23	NİJERYA	MALİ	İSTANBUL	1
24	RUANDA	MAURITIUS	İSTANBUL	1
25	SENEGAL	MOZAMBİK	İSTANBUL	1
26	SOMALİ	NİJER	ANKARA BURSA İSTANBUL	3
27	SUDAN	ORTA AFRİKA C.	ANKARA İSTANBUL	2
28	TUNUS	SENEGAL	İSTANBUL İZMİR	2
29	UGANDA	SEYŞELLER	ANKARA İSTANBUL	2

30	ZAMBİYA	SOMALİ	İSTANBUL	1
	Afrika Başkonsolosluklar	SUDAN	İZMİT İZMİR	2
1	CEZAYİR	TANZANYA	İSTANBUL	1
2	FAS	TOGO	ANKARA İSTANBUL	2
3	MISIR	TUNUS	ADANA İSTANBUL İZMİR	3
4	SUDAN	UGANDA	İSTANBUL	1
5	LİBYA	ZAMBİYA	İSTANBUL	1
		Toplam Fahri Konsolos Sayısı		56

Kaynak: Tablolar Dışişleri Bakanlığı Sitesinden kendi derlemem²⁸⁴

4.3. Askeri Faaliyetler ve Resmi Ziyaretler

Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'ya yönelik politikasını değiştirmesiyle birlikte kıtaya gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerde artış sağlanmıştır. Bu doğrultuda yakın zamanda 21-24 Ocak 2015 tarihlerinde Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın gerçekleştirdiği Etiyopya, Cibuti ve Somali örnekleri verilebilir. Ayrıca Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 6-11 Ocak 2013 tarihlerinde Gabon, Nijer ve Senegal'in 2005 yılında Sudan ve Etiyopya'nın, 2011 yılında ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ziyaret edilmesi ile geniş bir delegasyon ile 19 Ağustos 2011 tarihinde Mogadişu'yu ziyaret edilmesi göze çarpan örneklerdendir. Özellikle Somali'ye 1992 yılından bu yana Batılı bir ülke tarafından yapılan ilk üst düzey ziyaret olması bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra 2009 yılında Kenya ve Tanzanya'ya, 2010 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun ve Nijerya'ya ve son olarak 23-26 Mart 2011 tarihlerinde Gana ve Gabon'a 11. Cumhurbaşkanımız Sayın Gül tarafından resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir.²⁸⁵

2003 ile 2013 yıllarını kapsayan 10 yıllık sürede Türkiye'den Afrika ülkelerine Cumhurbaşkanlığı düzeyinde, 9, Afrika ülkelerinden Türkiye'ye 17 resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir. Resmi ziyaretlere Dışişleri Bakanlıkları konumundan bakıldığında ise Türkiye'den Afrika ülkelerine 6, Afrika ülkelerinden Türkiye'ye ise 22 resmi temas

²⁸⁴ Türkiye-Afrika ilişkileri, " <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁸⁵ Türkiye-Afrika ilişkileri, " <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında ise Gambiya, Nijer, Kenya Cumhurbaşkanları, Senegal Liberya, Zambiya, Tanzanya, Sudan Dışişleri Bakanları Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devir teslim töreni sırasında 28 Ağustos 2014 tarihinde Etiyopya, Somali, Benin ülkeleri Cumhurbaşkanları; Gambiya, Gana, Sudan, Meclis Başkanı düzeyinde Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı yardımcıları; Çad, Ekvator Ginesi, Fas, Gabon, Ruanda, Başbakanları; Svaziland, Başbakan Yardımcısı Güney Sudan, Tanzanya, Burundi, Burkina Faso ve Komorlar, Dışişleri Bakanları; Cibuti, Kenya, Kongo, Mali, Mozambik ve Nijer Bakanları; olmak üzere toplamda 25 Sahra altı Afrika ülkesinden katılım gerçekleştirilmiştir. ²⁸⁶

Tablo 18 Resmi Ziyaretler

RESMİ ZİYARETLER					
2003-2014 Başbakan Recep Tayyip Erdoğan				(2005-2014) Cumhurbaşkanı Abdullah Gül	
2004		2010			
Ülke	Tarih	Libya	28-29 Kasım	Ülke	Tarih
Mısır	12.Kasım	2011		Mısır	5-7 Şubat 2013
2005		Somali	19.Ağu	Tunus	7-9 Mart 2012
Etiyopya	2-3 Mart	Mısır	12-14 Eylül	Gabon	24-26 Mart 2011
Güney Afrika	3-5 Mart	Tunus	15-16 Eylül	Gana	23-24 Mart 2011
Tunus	28-29 Mart	Libya	16.Eyl	Mısır	03.Mar.11
Fas	30-31 Mart	Güney Afrika	4-5 Ekim	Mısır	20-21 Temmuz 2010
2006		2012		Nijerya	7-9 Temmuz 2010
Sudan	27-29 Mart	Mısır	17-18 Kasım	Kamerun	16-17 Mart 2010
Mısır	20-21 Mayıs	2013		Kongo D. C.	14-16 Mart 2010
Cezayir	22-23 Mayıs	Gabon	6-7 Ocak	Mısır	15.Tem.09
2007		Nijer	8-9 Ocak	Tanzanya	22 - 23 Şubat 2009
Etiyopya	28-30 Ocak	Senegal	10-11 Ocak	Kenya	20 - 22 Şubat 2009
2009		Fas	3-4 Haziran	Mısır	18.Oca.09
Mısır	01.Oca	Cezayir	4-5 Haziran	Senegal	13 - 14 Mart 2009
		Tunus	5-6 Haziran	Mısır	14 - 16 Ocak 2009
Baş başkanlık resmi sitesinden kendi derlemem ²⁸⁷				Cumhurbaşkanlığı resmi sitesinden	

²⁸⁶ Türkiye-Afrika ilişkileri, “ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

²⁸⁷ Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan başbakanlık ziyaretleri listesi “http://tr.wikipedia.org/wiki/Recep_Tayyip_Erdo%C4%9Fan_taraf%C4%B1ndan_yap%C4%B1lan_ba%C5%9Fbakanlık%C4%B1k_ziyaretleri_listesi” (Erişim Tarihi: 01.03.2015),

			kendi derlemem ²⁸⁸
2014-2015 Cumhurbaşkanı Recep Tayyızılıp Erdoğan			
Somali	25 Ocak 2015	Etiyopya	20-21 Kasım 2014
Cibuti	25 Ocak 2015	Cezayir	19-20 Kasım 2014
Etiyopya	21-23 Ocak 2015	Cumhurbaşkanlığı resmi sitesinden kendi derlemem ²⁸⁹	

Afrika ülkeleri bağımsızlığını elde etmesiyle kıtanın sorunlarının sona erdiği söylenemez. Kolonyal devletlerin doğal zenginliklerini tekelinde bulundurması birçok sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Ancak kıtanın sahip olduğu problemlerin tamamendeş etken kaynaklı olduğunu söylemek de kuşkusuz mümkün değildir. Bu problemlerin başında temel olarak milli devletler oluşturma çabaları sırasında karşılaştıkları güçlükler, yönetim alanındaki deneyimsizlikler, ekonomik ve sosyal sorunlar, yolsuzluk, kötü yönetim, demokratik yönetimin etkisiz oluşu gelmektedir.

Afrika kıtasındaki BM'nin tüm barış gücü operasyonlarına Türkiye Cumhuriyeti mütevazı bütçelerle katkıda bulunmasının yanı sıra Somali Barış Gücü'ne 30 personellik bir birliğin katılması ve Orgeneral Çevik Bir'in Şubat 1993- Ocak 1994 tarihleri arasında BM barış gücünün komutanlığına onaylanması önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin Afrika kıtası ile olan askeri faaliyetlerine bakıldığında kıtada halen görev icra eden 9 BM Misyonu'ndan Kongo D. Cumhuriyetinde MONUSCO, Darfur'da UNAMID, Güney Sudan'da UNMISS, Fildişi Sahili'ndeki UNOCI ve /Liberya'da UNMIL BM Misyon'larına mütevazı rakamlarla polis unsurları ağırlıklı olarak personel katkısında bulunmaktadır.²⁹⁰

²⁸⁸ Apdullah Gül Yurt dışı! "http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/yurtdisi/arsiv/12/" (Erişim Tarihi: 01.03.2015),

²⁸⁹ Yurt Dışı Ziyaretler "http://www.tccb.gov.tr/receptayyip Erdogan/yurtdisiziyaretler/arsiv/2/" (Erişim Tarihi: 01.03.2015),

²⁹⁰ Türkiye-Afrika ilişkileri, " <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>" (Erişim Tarihi: 01.04.2015),

Bu gelişmelerin yanı sıra Türkiye'nin kıtada katkı sunmuş olduğu harekâtlar hakkındaki bilgileri Hazarın belirttiği üzere aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- 31 Mart-13 Ekim 2005 tarihlerindeki EUPOL Kinshasa Polis Misyona Türkiye bir jandarma personeli ile katılmıştır.
- 12 Haziran -30 Kasım 2006 tarihleri arasındaki EUFOR RD CONGO (AB/BM) Misyona Türkiye 1 adet C-130 uçağı ve 17 personel ile katkıda bulunmuştur.
- Öte yandan Türkiye BM Sudan misyonuna (UNMIS) 25 Polis memuruyla katkıda bulunmaktadır. UNMIS 'de görev yapan 4 Türk subayından 1'si hali hazırda UNAMD (African Union United Nation Hybrid Operation İn Darfur) kapsamında görev almıştır. Bilindiği gibi, BM güvenlik Konseyi 31 Temmuz 2007 tarihinde aldığı kararla Sudanın Darfur bölgesine Afrika Birliğiyle birlikte Barış Gücü Konuşlandırma kararı almıştır.²⁹¹

4.4. Afrika'ya Ulaşım ve THY

Son yıllarda THY'nin Afrika'ya girişimlerinde artış kaydedilmiş bu sayede kıtanın birçok noktasına ulaşımın artmasına paralel olarak maliyetlerde düşüş gerçekleşmiştir. 2015 yılı itibariyle 31 ülke 81 şehre Türk Hava Yollarının seferi bulunmaktadır. Havacılık alanında ilişkilerin genişletilebilmesi amacıyla düzenlenen 30 Mayıs-2 Haziran 2012 tarihleri arasında İzmir'deki Türkiye-Afrika Sivil Havacılık Konferansı kıta ülkeleri ile ilişkilerin genişletilmesi açısından önem arz etmekle beraber kıtaya olan havacılık koridoru genişletilmiştir. Bu doğrultuda Afrika ülkelerinden personelin eğitimi ve teknik hizmet desteği, işbirliği ilişkilerin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu sayede kıta ile olan yolcu transferinin yanı sıra hava kargo taşımacılığında da ilerleme gerçekleşmiştir. THY'nin bu başarısı havacılık sektöründeki diğer şirketlerin de kazanım elde edeceklerin göstermektedir.²⁹²

Türkiye'nin kıta ülkeleriyle hedeflediği gelişmeler ulaşımında ötesinde sosyo-ekonomik kalkınmayı ve taraflar arasındaki ortaklığı büyük ölçüde geliştirecek olan kültür, turizm ve eğitim gibi başlıkların yanı sıra ortak kültür ve turizm projelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu konuda Ufuk Tepebaş'ın da ifade ettiği üzere

²⁹¹ Kanlı (der.), a.g.e., s.14-75.

²⁹² Hazar, Afrika..., a.g.e., s.14-15.

ulaştırma sektöründeki gelişime paralel olarak turizm sektörünün de bundan olumlu yönde istifade edebileceğini ön görmek mümkündür. Söz gelimi THY tarafından Sahra altı Afrika'nın en fazla turist çeken ülkelerin başında gelen Kenya'nın Mombasa kentine başlatılan doğrudan seferler sayesinde ülke turizmle büyük katkı sağladığı bildirilmektedir. Kenyalı yetkililer, Türkiye'yi kendi turizm sektörünü destekleyen başlıca ülkeler arasında değerlendirmektedirler. Öte yandan Türk Seyahat Acenteleri (TÜRSAB) öncülüğündeki bir heyet geride bıraktığımız mayıs ayında Tunus'a gerçekleştirmiş olduğu inceleme gezisi kapsamında Tunus seyahat acenteleri ile bir işbirliği protokolü imzalamıştır. Tunus tarafından yapılan açıklamada ülkelerin daha iyi tanıtılmasını amaçlayan bir çalışma başlatılması konusunda, Türkiye'nin kendilerine teminata bulunduğu verildiği ifadesine yer verilmiştir.²⁹³

Tablo 19 THY'nin Afrika kıtasına sefer yaptığı ülke ve şehirler

THY'nin Afrika kıtasına sefer yaptığı ülke ve şehirler	
Ülke ismi	Şehirler
Benin	Cotonou
Burkina Faso	Ouagadougou
Cape Verde	Boa Vista, Praira, Sal, Sao Vicente
Cezayir	Batna, Cezayir, Konstantin, Oran, Tilimsan
Cibuti	Cibuti
Çad	N'djamena
Dem. Kongo Cumh.	Kinşasa
Eritre	Asmara
Etiyopya	Addisababa
Fas	Kazablanka
Fildişi Sahili	Abidjan
Gabon	Libreville
Gana	Akra
Güney Afrika C.	Capetown, Johannesburg
Kamerun	Douala, Yaounde

²⁹³ Tepebaş, Dönüşüm, a.g.e., s. 335.

Kenya	Nairobi
Libya	Bingazi, Misrata, Trablus
Mali	Bamako
Mısır	Hurgada, İskenderiye, Kahire, Şarm El- Şeyh
Moritanya	Nouakchott
Nijer	Niamey
Nijerya	Abuja, Kano, Lagos
Ruanda	Kigali
Senegal	Dakar
Somali	Mogadişu
Sudan	Hartum, Juba
Tanzanya	Darüsselam, Kilimajaro
Tunus	Tunus
Uganda	Entebbe
Zambiya	Lusaka
Kaynak: THY sitesinden kendi derlemem ²⁹⁴	

4.5. Afrika'da ki Türkiye Sivil Toplum Kuruluşları ve Faaliyetleri

Afrika'da faaliyet gösteren önemli bir STK olan Yeryüzü Doktorları, Afrika kıtasında temel gıdalara ulaşamayan çocuk ve annelere yönelik açtığı Anne - Çocuk Sağlığı ve Beslenme Sağlığı merkezleriyle kıtadaki ihtiyaç sahibi insanların ağır beslenme bozukluklarını tedavi etmekte, anne ve çocuk sağlığı üzerine temel sağlık hizmetleri vermektedir. Bunun yanı sıra HIV/AIDS hastalıklarının önlenmesine yönelik hizmet vermekte, çocukların sünnet edilmesine yönelik çalışmalar yapmakta ve gıda yardımı kapsamında kurban kesim ve dağıtımını organize etmektedir. Yeryüzü Doktorları tarafından, bugüne kadar (2005-2014) Orta Afrika, Çad, Kamerun, Gana, Nijer, Kongo DC, Somali, Kenya, Sierra Leone ve Gambiya gibi yoksul ülkelerde 75.000 hissenin üzerinde kurban kesildi ve yoksul ailelere dağıtıldı.²⁹⁵

²⁹⁴ Afrika Uçak Seferleri (Çevrimiçi), <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/yurtici-yurtdisi-ucus-noktalari?departure=istanbul&continent=all&class=economy>, (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

²⁹⁵ Yeryüzü Doktorları(Çevrimiçi), <https://www.yyd.org.tr/tr/>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

Yeryüzü Doktorları tarafından yapılan bir diğer sağlık hizmeti ise Göz Nuru Projesiyle 1.000'in üzerinde insanı ameliyat edip, öncelik katarakt ameliyatlarına verilmek üzere düzenlenen göz hastalıkları kamplarıyla Nijer, Kenya, Gine, Somali, Yemen, Tanzanya, Sudan, Moritanya, Lübnan gibi ülkelerde 6.000 insanı muayene etti. Tedavi ve muayene hizmetlerinin yanı sıra kalıcı göz cerrahi üniteleri kurulumu, yerel sağlık personelinin eğitimi gibi kapasite arttırıcı aktiviteler organize edilmektedir.²⁹⁶

Yeryüzü Doktorlarının kıtada yaptığı önemli katkıların arasında insanların temiz ve güvenilir su ihtiyacını karşılamak üzere yaptırmış oldukları su kuyuları yer almaktadır.

Tablo 25 Yeryüzü Doktorları'nın Kenya'da Açtırdığı Su Kuyuları:

Yeryüzü Doktorları'nın Kenya'da Açtırdığı Su Kuyuları:		
Bölge	Köy	Nüfus
Lamu East	Kwasasi	1550
	Ingini	1860
	Panda Nguo	3200
Tana River	Odha	3220
	Koneh	2010
	Asaa	
Kaynak: Yeryüzü doktorları resmi sitesinden kendi derlemem ²⁹⁷		

Tablo 26 Yeryüzü Doktorları'nın Çad'da Açtırdığı Su Kuyuları:

Yeryüzü Doktorları'nın Çad'da Açtırdığı Su Kuyuları:		
Şehir	Bölge - Köy	Derinliği
N'Djamena	Moukouloum Adim	45 mt
N'Djamena	Walla	45 mt
Hadjar lamis	Komroun	45 mt
Chari Baguirmi	Kousumré Blabline	45 mt
Chari Baguirmi	Ouglou Abouna Sara	45 mt
Hadjar lamis	Kiké	45 mt
N'Djamena	Sirere	45 mt
Kaynak: Yeryüzü doktorları resmi sitesinden kendi derlemem ²⁹⁸		

²⁹⁶ Yeryüzü Doktorları(Çevrimiçi), <https://www.yyd.org.tr/tr/neler-yapiyoruz/projeler/tedavi-edici-saglik-projeleri/goz-nuru-projesi.html>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

²⁹⁷ Yeryüzü Doktorları(Çevrimiçi), <https://www.yyd.org.tr/tr/yaritim-sepeti/product/71-kenya-su-kuyulari.html>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

²⁹⁸ Yeryüzü Doktorları(Çevrimiçi), <https://www.yyd.org.tr/tr/neler-yapiyoruz/kampanyalar/bizim-icin-su-afrika-icin-hayat.html>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

Tablo 27 Yeryüzü Doktorları'nın Nijer'de Açtırdığı Su Kuyuları

Rougaguin Raba Su Kuyusu
Katsnawa Su Kuyusu
Dilo Peul Su Kuyusu
Kaynak: Yeryüzü doktorları resmi sitesinden kendi derlemem ²⁹⁹

Afrika'daki yardım kuruluşlarından bir diğer Sivil Toplum Kuruluşu örneği ise İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı) gelmektedir. Bu kapsamda İHH 2005 yılı itibariyle İnsani Yardım Vakfı Kenya, Somali, Etiyopya ve Cibuti'de gıda yardımı ulaştırmakta ve bölge ülkeleri için kalıcı projeleri gerçekleştirmektedir. Bunların başında altyapı sorunlarına çözüm adına su kanalları ve su kuyuları açma projeleri gelmektedir. Bunun dışında, İHH, Afrika kıtasındaki ihtiyaç sahiplerine mısır öğütme makinesi, traktör, jeneratör, susam yağı sıkma makinesi veya büyükbaş hayvan desteği sağlayarak insanların kendi geçimlerini sağlamalarına katkıda bulunmaktadır.³⁰⁰ İHH İnsani Yardım Vakfı, "**Siz görürseniz onlar da görecek**" sloganıyla Afrika'da başlatılan katarakt projesi kapsamında bugüne kadar Afrika genelinde 76 bin 45 katarakt ameliyatı gerçekleştirmiştir.³⁰¹

Ayrıca İHH, Afrika'da bugüne kadar Barbaros Yetim Eğitim Merkezi (Etiyopya, 2014), Şifa Yetimhanesi 2 (Burkina Faso, 2014), Ferah Yetimhanesi (Uganda, 2015), Anadolu Yetim Kompleksi (Somali, 2013) 4 yetimhane açılışı gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Somali'de bünyesinde okul, cami, yatakhane, sağlık merkezi ve oyun alanlarıyla 400'ü yatılı 1.500 öğrenciye hizmet sunabilecek kapasiteye sahip eğitim merkezinin 2013 yılında açılışı gerçekleşmiştir.³⁰²

Yapılan yardımların yanında İHH tarafından birçok Afrika ülkesinde açılan Su Kuyuları da vardır.

²⁹⁹ Yeryüzü Doktorları(Çevrimiçi), <https://www.yyd.org.tr/tr/neler-yapiyoruz/kampanyalar/bizim-icin-su-afrika-icin-hayat.html>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰⁰ İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (Çevrimiçi), <http://afrika.ihh.org.tr/tr/main/publications/rapor/4/afrika-yesili/100>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰¹ İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (Çevrimiçi), <http://www.ihh.org.tr/tr/main/region/guney-afrika-c/28/6-bin-katarakt-hastasi-yeniden-gorecek/2169>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰² İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (Çevrimiçi), <http://www.ihh.org.tr/fotograf/yayinlar/yetim-calismalari-2015.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

Tablo 28 İHH İNSANİ YARDIM VAKFI SU KUYUSU ÇALIŞMALARI

İHH İNSANİ YARDIM VAKFI SU KUYUSU ÇALIŞMALARI			
NO	ÜLKE	BİTEN KUYULAR	DEVAM EDEN KUYULAR
1	ETİYOPYA	132	
2	SOMALİ (Yüzey Kuyu)	1375	141
	SOMALİ (Derin Kuyu)	14	
3	BURKİNA FASO	47	5
4	NİJER (Derin Kuyu)	12	
5	CİBUTİ	11	
6	ÇAD	717	42
7	KAMERUN	306	1
8	SUDAN	97	45
9	SİERRA LEONE	12	
10	GİNE	11	
11	KENYA	264	26
12	TANZANYA	9	
13	MALİ	2	
14	GANA	52	37
TOPLAM		3061	297
GENEL TOPLAM		3358	
(Güncelleme: 05.03.2015)		Kaynak :İHH Resmi Sitesinden Kendi derlemem ³⁰³	

Afrika'nın hemen hemen her bölgesinde aktif olan bir diğer Türk Sivil Toplum Kuruluşu da Kimse Yok mu derneğidir. Deneğin faaliyetlerine bakıldığında Kurban bayramlarında 2010 yılında 74 bin 390 lira değerinde 500 hisse kurban etini, 2011 yılında 969 bin lira tutarındaki 7 bin hisseyi, 2012 yılında 560 hisseyi ve 2013 yılında ise 134 bin 100 lira değerinde 940 hisse kurban etini Kenya'da ihtiyaç sahiplerine dağıtmışlardır. Bahsi geçen gıda yardımlarının yanı sıra 280 metre karelik bir alanda 3 poliklinik, 1 eczane ve cerrahi müdahale odasından müteşekkil bir tıp merkezi KYM tarafından inşa edilmiştir. KYM olarak Kenya'da bahsi geçen faaliyetlere ek olarak kıta halkı için hayati bir gereklilik olan su kuyuları açılmakta ve yardımlar tıp merkezleri gibi kalıcı hale getirilmektedir.³⁰⁴

³⁰³ İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (Çevrimiçi),

<http://sukuyusu.ihh.org.tr/tr/main/pages/su-kuyularimiz/302>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰⁴ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/04/kenya-ulke-analiz-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

Tablo 29

RAKAMLARLA KENYA YATIRIM VE YARDIMLARI					
KALICI YARDIM	5.806.493TL	EVEŞYASI	130.232TL	GIDA	1.960.840.TL
SAĞLIK	210.362 TL	EĞİTİM	93.930 TL	FAALİYET	243.019 TL
SU KUYUSU	63.791 TL	DİĞER	1.136 TL	TOPLAM	8.509.803 TL
Kaynak :KYM Resmi Sitesinden Kendi derlemem ³⁰⁵					

Kimse Yok Mu Derneği faaliyet gösterdiği başka bir ülke olan Somali’de 2011 yılı tarihi itibariyle İnsani Yardım, Acil Yardım, Kalıcı Yardım, Temiz Su Projesi, Sağlık Hizmetleri ve diğer alanlar çerçevesinde faaliyetlerde bulunmuştur. Ve ülkeye bugüne kadar toplamda 58 milyon 242 bin 810 TL tutarında gıda, giyim, nafile ve vacip kurban, ev eşyası, çadırdan oluşan insani yardım sağlanılmıştır.³⁰⁶

RAKAMLARLA SOMALİ YATIRIM VE YARDIMLARI					
Gıda	10.654.234 TL	Giyim	9.571.720 TL	Kurban	6.378.731 TL
Ev eşyası	1.519.093 TL	Çadır	1.267.840 TL	Toplam	29.391.618 TL
Kaynak :KYM Resmi Sitesinden Kendi derlemem ³⁰⁷					

KYM derneği Başkent Mogadişu’da bulunan Benadır Hastanesinin ameliyathane ekipmanlarıyla birlikte restorasyon işlemleri yapılmıştır. Bunu yanı sıra 2011-2013 yılları arasında Somali’de 29 ayrı sağlık organizasyonunda 200 doktor ve yardımcı sağlık personeli gönüllüsü tarafından Somali halkına ücretsiz sağlık hizmeti sunulmuştur. Toplamda 100 binden fazla hastaya sağlık ve ilaç yardımı ve sünnet organizasyonları yapılmış, 2011 tarihinde 60 yatak kapasiteli hastane inşaatına başlanmış, hastanede görev yapacak olan 25 Somalili doktor ve hemşire Türkiye’de

³⁰⁵ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/04/kenya-ulke-analiz-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰⁶ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰⁷ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

Somali’de en çok ihtiyaç duyulan branşlarda 3 ile 5 ay süren eğitimler verilmiştir. Somali’de yapılan seçmeler sonucu 517 lise ve üniversite öğrencisi Türkiye’ye eğitim alabilmek için gönderilmiştir.³⁰⁸

2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	Burs-Ulaşım- Sigorta
517	486	470	450	7.565.724 TL
Kaynak: KYM Resmi sitesinden kendi derlemem ³⁰⁹				

Ayrıca Somali’nin başkenti Mogadişu’da, 8 poliklinik, 2 ameliyathane, 2 doğumhane, genel ve yeni doğan yoğun bakım üniteleri, radyoloji, laboratuvar ve eczane bulunan, toplam 2964 m2 kapalı alana sahip tam teşekküllü bir hastane, 3120 m2 kapalı alana sahip bir okul, 1844 m2 kapalı alana sahip bir yurt, 877 m2 kapalı alana sahip bir aşevi ve 1169 m2 kapalı alana sahip, 12 daire ve 3 müstakil konuttan müteşekkil kompleks KYM tarafından inşa edilmiştir. Söz konusu hastane inşaatının temeli dönemin Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ tarafından bütçe değeri 15.000.000 TL olarak 2012 yılında atılmış ve 2013 yılında sonuçlandırılarak hizmet vermeye devam etmektedir. Bunu yanı sıra Somali’de hayati öneme sahip olan su kuyuları açılmıştır.³¹⁰

Su Kuyusu Yardımları

2011	10.965,00 TL	2012	98.625,00 TL
2013	201.003,00 TL	Toplam	310.592,00 TL
Kaynak: KYM Resmi sitesinden kendi derlemem ³¹¹			

³⁰⁸ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³⁰⁹ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³¹⁰ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³¹¹ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/09/somali-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

KYM'nin faaliyet gösterdiği başka bir ülke olan Sudan'da ise 50 yetimin kaldığı Gürkan Çelikkol Yetimhanesi ve Darfur'a toplam maliyeti 1,5 milyon Doları aşan 240 öğrenci kapasiteli Emine Tekoğlu Okulu da inşa edildi.³¹²

RAKAMLARLA SUDAN YATIRIM VE YARDIMLARI					
Bina Yapımı	3.807.142 TL	Kurban :	1.218.117 TL	Faaliyet:	2.019.204 TL
Yetim :	282.782 TL	Gıda :	1.304.188 TL	Su Kuyusu :	725.626 TL
Giyim :	519.632 TL	Ev İhtiyacı :	4.469.052 TL	Katarakt :	632. 487 TL
Kaynak: KYM Resmi sitesinden kendi derlemem ³¹³				Toplam	18.175.244 TL

³¹² Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/04/sudan-ulke-analiz-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

³¹³ Kimse Yok Mu (Çevrimiçi), <http://dosya.kimseyokmu.org.tr/files/2014/04/sudan-ulke-analiz-raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.09.2015)

SONUÇ & ÖNERİLER

Afrika ekonomisinin 2015-2016 büyüme oranının %5'i geçebileceği belirtilmektedir. Ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyal ve insani gelişmişliğinde paralel bir şekilde arttığı söylenebilir. Kıta genelinde siyasi istikrarın sağlanmasıyla yolsuzluğun azalması ve siyasal hayatın daha barışçıl ortamlara geçiş gözlenmektedir. Tüm gelişmelere rağmen Afrika ülkelerindeki mevcut sorunların sona erdiği söylenemez. Ancak olumlu adımların etkisi de aşikârdır. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin Afrika ile yürüttüğü politikaların eşitlik düzleminde artarak sürdürülmesi gerek Türkiye'nin gerekse Afrika'nın lehine olacaktır.

Türkiye 1998 yılında harekete geçirdiği Afrika Açılım Eylem Planı ile uzun bir aradan sonra Afrika kıtası ile olan ilişkilerini mevcut politikalarını revize ederek yeniden bir ivme kazandırmıştır. 2008 yılında ilki gerçekleştirilen ve her beş yılda bir dönüşümlü şekilde icra edilmesi planlanan zirvelerle kurumsallaşma sağlanmıştır. TİKA'nın kıta genelindeki faaliyetleri, THY'nin sefer sayılarını arttırması ilişkilerin geliştirilmesi noktasında atılmış olumlu adımlardır. Ancak Türkiye'nin AfDB'ye 2008'de kabul edilmesine rağmen üyeliğin 5 yıl gecikmesi önemli bir eksikliklerdir.

Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye'nin revize ettiği politika ve uygulamalar her ne kadar geç kalmış olsa da olumlu gelişmeler yaşanmaktadır, ancak Türkiye'nin özellikle kıtadaki büyük devletlerle kıyaslandığında yeterli deneyim ve birikime sahip olmadığı ve açık ara fark olduğu ortadadır. Nitekim kıtada önemli konuma gelmek isteyen Türkiye; Avrupalı ülkelerin yanı sıra ABD, Çin, Hindistan, Brezilya ve Japonya gibi önemli ülkelere göre çok geç başladığı ortadadır. Bu rekabet ortamında Türkiye'nin kıtada ilerleyebilmesi için devlet kurumları özel sektör, STK'lar üniversiteler ve medya gibi tüm sosyo-ekonomik araçlarla hareket etmesi önemlidir.

Türkiye'nin 2005 yılının "Afrika Yılı" olarak ilan etmesinden itibaren aradan geçen uzun süreye rağmen siyasi ve ekonomik alanda kat edilmesi gereken üniversiteler arasında akademik ortaklığı ve medya kuruluşları arasında iletişimin ve diyalogun güçlendirilmesi konularında somut adımların atılmış olduğu söylenemez. Bunun yanında Türkiye'nin eğitim konusunda Afrikalı öğrencilere burs imkanı verilmesine rağmen coğrafyanın uzaklığı ve Avrupa burslarının cazipliği de düşünülmesi gerek

etmenlerdir. Bireysel çabalar neticesinde çalışılan eserler ve akademik kaynaklar dışında akademik yayınlar ve çalışmalar yeterli ölçüde değildir.

Üniversite öğrencilerinin topluma katkı sunabilme potansiyeline sahip en yatkın kesimi oluşturmasına rağmen akademik kaynakların eksikliği ve akademik personelin kıtaya dair olan ilişki ve ilgilerinin sınırlı olması da Türk öğrencilerin, Afrika araştırmalarına katkıda bulunmaları yönündeki temel engellerdir. Bu sebeple Afrikalı ve Türkiye'li öğrenciler arasında akademik düzeyde icra edilecek değişimler ve girişimler sayesinde kalıcı bağlantılar tesis edilerek geleceğe yönelik somut ve değerli adımlar atılabilir.

Afrika'ya dair yaşanan gelişme ve değişikliklerin haber ve bilgilerin Batılı haber kaynakları tarafından kısıtlı bir şekilde edinilmesi de bir diğer engeldir. Doğru, yeterli ve güvenilir bilgiye ulaşılabilmesi için kıtadaki gelişmeleri bağımsız bir şekilde değerlendirebilmek ve olumsuz yargı ve düşünceleri aşabilmek için gerekli düzenleme ve gelişmelerin yapılması gerekmektedir. Son dönemde TUSKON, TUSİAD, MUSİAD tarzı iş dünyalarına yönelik Türk STK'ların yanı sıra İHH, Kimse Yok mu?, Kızılay, Yeryüzü Doktorları, TİKA gibi uluslararası insani yardım derneklerinin de olumlu katkıları ortada olmasına rağmen özellikle ABD'nin kapsamlı ve sosyal ilişkilerinin etkili olduğu Humanitarian Aid (İnsani yardım dernekleri) derneklerinin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin, kıta ülkelerine üstten bakmak yerine kendisiyle eşit kabul ederek Afrika gündeminde önemli yer tutan konularda ortaklaşa işbirliği yapması ve güvenlik, çevre, enerji, kadın ve çocuk hakları gibi alanlarda çalışmalar yapacak kuruluşların niteliğini ve niceliğini arttıracak hamlelerde bulunması elzemdir. Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Politikası'nın desteklenmesi ve ilişkilerin gelişmesi için bu yönde adımların kararlılıkla atılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KANLI. Fatma Günce (der.). **Türkiye Afrika Birliği**. İstanbul: TASAM Yayınları. 2009.

HAZAR. Numan. “Türkiye Afrika Siyasal İlişkileri”. **Dünya Siyasetinde Afrika 1**. İsmail Ermağan (der). Ankara: Nobel Yayınları. 2014.

TEPECİKLİOĞLU. Elem Eyricce. “ABD'nin Afrika Politikası” **Dünya Siyasetinde Afrika 1**. İsmail Ermağan (der). Ankara: Nobel Yayınları. 2014.

TEPEBAŞ. Ufuk (der.). **Türk ve Afrikalı Sivil Toplum Kuruluşları**. İstanbul: TASAM. 2009.

OKUR. İbrahim. **Afrika Zengin Ama Yoksul**. İstanbul: Okursoy Kitapları. 2009.

HAZAR. Numan. **Afrika ve Türkiye Afrika İlişkileri**. Ankara: USAK Yayınları. 2011.

ARAS. Bülent. Kenan Dağcı ve Hasan Selçuk. **Yeni Yüzyıl'da Afrika**. İstanbul: TASAM Yayınları. 2005.

TEPEBAŞ. Ufuk. **Dönüşüm Sürecindeki Sahra Altı Afrika Kalkınma. Güvenlik ve Ortaklık**. İstanbul: Tasam Yayınları. 2013.

ÖZEY. Ramazan. “**Afrika Kıtasının Panoraması**” **Dünya Siyasetinde Afrika 1**.İsmail Ermağan (der). Ankara: Nobel Yayınları. 2014.

TEPEBAŞ. Ufuk (der.). **Türkiye Afrika İlişkilerinin Gelişiminde STK Ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü**. İstanbul: TASAM. 2009.

AKBAY. Oktay Salih. “**Afrika Ekonomisi: Umutlar ve Gerçekler** ” **Dünya Siyasetinde Afrika 1**. İsmail Ermağan (der). Ankara: Nobel Yayınları. 2014.

TEPEBAŞ. Ufuk (der.). **Türk ve Afrikalı Sivil Toplum Kuruluşları İş Birliği ve Kalkınma**. İstanbul: TASAM. 2010.

Ufuk Tepebaş (der.). **Afrika'daki Bölgesel Örgütler Kurumsallaşma ve İşbirliği**. İstanbul: TASAM. 2009. s. 9.

CSS analyses in security policy no. 38 july 2008.

<http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CSS-Analyses->

Türkiye Afrika Birliği. (Çevrimiçi). www.au.int.. (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

Türkiye Afrika Birliği. (Çevrimiçi).<http://www.au.int/en/about/nutshell>. (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

Trade with Africa will double by 2020. Li Keqiang tells Ethiopia conference (Çevrimiçi).

<http://www.scmp.com/news/china/article/1505388/trade-africa-will-double-2020-li-keqiang-tells-ethiopia-conference> (Erişim Tarihi: 17.08.2014)

9 dil bilen profesör tuvalet temizliyor!. (Çevrimiçi). <http://www.milliyet.com.tr/9-dil-bilen-profesör-tuvalet-temizl-gundem-1970918/>. (Erişim Tarihi: 17.11.2014)

Kara Kıta'nın 10 parlak şehri (Çevrimiçi). <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25335570/>. (Erişim Tarihi: 17.12.2014)

The World Factbook Africa. (Çevrimiçi). https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

The World Factbook Africa. (Çevrimiçi). https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (Erişim Tarihi: 17.01.2015)

Türkiye Afrika Birliği. (Çevrimiçi). <http://www.au.int/en/recs/eccas> .(Erişim Tarihi: 17.02.2015)

Türkiye Afrika Birliği. (Çevrimiçi). <http://www.ceeac-eccas.org/index.php/en/a-propos-de-la-ceeac/presentation>. (Erişim Tarihi: 17.02.2015)

Afrotürkler. <http://www.afroturc.org/afroturk-mu-dediniz>.

Türkiye BM Güvenlik Konseyi'ne giremedi (Çevrimiçi). http://www.radikal.com.tr/turkiye/turkiye_bm_guvenlik_konseyi_secimlerinde_ikinci_tura_kaldi-1219292. (Erişim Tarihi: 16/10/2014)

Türkiye BMGK'ya seçilemedi.
<http://www.cnnturk.com/2008/dunya/10/17/turkiye.bmde.gecici.uyelige.secildi/497124.0/>

TÜRKİYE - MİSİR DIŞ TİCARETİ (Çevrimiçi).
http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jsp?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160593&countryName=M%C4%B1s%C4%B1r&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afLoop=403023616410473&_afWindowMode=0&_afWindowId=m769davzg_1195 . (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan başbakanlık ziyaretleri listesi.
“http://tr.wikipedia.org/wiki/Recep_Tayy%C4%9Fan_taraf%C4%B1ndan_yap%C4%B1lan_ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k_ziyaretleri_listesi” (Erişim Tarihi: 01.03.2015).

Abdullah Gül Yurt dışı!.
“<http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/yurtdisi/arsiv/12/>” (Erişim Tarihi: 01.03.2015).

Yurt Dışı Ziyaretler.
“<http://www.tccb.gov.tr/receptayyuzyliperdogan/yurtdisiziyaretler/arsiv/2/>” (Erişim Tarihi: 01.03.2015).

Türkiye-Afrika İlişkileri. “<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>” (Erişim Tarihi: 01.04.2015).

Afrika Uçak Seferleri. (Çevrimiçi). <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/ucak-bileti/yurtici-yurtdisi-ucus-noktalari?departure=istanbul&continent=all&class=economy>. (Erişim Tarihi: 17.03.2015)

TEPECİKLİOĞLU. Elem Erice. “Afrika Kıtasının Artan Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye Afrika İlişkileri”. **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**. C. 1. S. 2. (Bahar 2012).

Dış Politika Akademisi / Bilim ve Medeniyet Klübü. (Çevrimiçi) (<http://www.bilmed.net/raporlar/DPA%20%C7%FDkt%FD%201.pdf>.) (Erişim Tarihi: Nisan 2014).

TAŞKESENLİOĞLU. Zehra. “Çerçeve Yoksulluğun İçinde Bolluğu Barındıran Afrika”. **Çerçeve**. Y. 21. S. 63 (Ocak 2014).

SULA. Hava. “Dünyanın Merkezi Neresi? ”. **Çerçeve**. Y. 21. S. 63 (Ocak 2014).

KARAGÜL, Soner ve İbrahim Arslan “Türkiyenin Afrika Açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan Stratejik Ortaklık ve Geleceği ”. **Uluslararası Hukuk**. C. 9. S. 35. (Bahar 2013).

YILMAZ, Dursun. **Afrika'nın Suyu mu Yok Parası mı?**. (Çevrimiçi) (http://topraksuenerji.org/No_water_money_in_Africa.pdf.) (Erişim Tarihi: Ağustos 2014).

ORSAM. **Türkiye Afrika’da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra**. 2012. N. 124.

ERNST&YOUNG. Exploring Africa. (Çevrimiçi). [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/\\$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20version.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Mining_Lekgotla_-_Exploring_Africa/$FILE/130114%20Exploring%20Africa%20email%20version.pdf). (Erişim Tarihi: 10.05.2014)

KAVAS, Ahmet. “Afrika Üzerine Bir Değerlendirme”. **Çerçeve**. Y. 21. S. 63 (Ocak 2014).

BALTA, Evren. " Afrika'daki Savaşlara Karşılaştırmalı Bir Bakış" Kasım-Aralık 2003. (Çevrimiçi) <http://www.birikimdergisi.com/sayi/175-176/afrikadaki-savaslara-karsilastirmali-bir-bakis>

AYDOĞDU , Burçin. (2013). “Afrika Ekonomisine Bakış-2013” Üzerine Bir Değerlendirme. Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi Afrika Analiz No: 03. Kırklareli.

TEPEBAŞ, Ufuk. “**2013 Afrika Ekonomi Konferansı ve Bölgesel Bütünleşme**”. 2013. (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5128/2013_afrika_ekonomi_konferansi_ve_bolgesel_butunlesme (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

TEPEBAŞ, Ufuk. “**Afrika’daki Rekabetin Yükselen Çıtası**”. 2012. (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/afrikadaki-rekabetin-yukselen-citasi/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

TEPEBAŞ, Ufuk. “**Afrika’nın 2012 Gündemi: Bölgesel Ekonomik İşbirliği ve Ekonomik Dönüşüm**” 2012. (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/afrikanin-2012->

[gundemi-bolgesel-ekonomik-isbirligi-ve-ekonomik-donusum/](#). (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

ERNEST Aryeetey University of Ghana and Brookings Institution. **Transforming Africa: From Natural Resource Dependence To Sustainable Growth And Development What Can Research Do?** (Çevrimiçi) (<https://smartech.gatech.edu/bitstream/handle/1853/36746/TRANSFORMING%20AFRICA.pdf> .) (Erişim Tarihi: Ağustos 2014).

TEPEBAŞ, Ufuk. “**BRICS Zirvesi ve Afrika’nın Yükselen Ortakları**”. 2014. (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/5-brics-zirvesi-ve-afrikanin-yukselen-ortaklari/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

TEPEBAŞ, Ufuk. “**BRICS Zirvesi ve Afrika’nın Yükselen Ortakları**”. 2014. (Çevrimiçi) <http://www.ufuktepebas.com/5-brics-zirvesi-ve-afrikanin-yukselen-ortaklari/> (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

TEPEBAŞ, Ufuk. “**Afrika’nın Yatırım Bekleyen Altın Madeni** ”. 2014. (Çevrimiçi) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5220/turizm_afrikanin_yatirim_bekleyen_altin_madeni (Erişim Tarihi: 25.08.2014)

Kavas, Ahmet, “**Yeni Afrika İmajında Türkiye**”, 26 Kasım 2014 , (Çevrimiçi) <http://www.ordaf.org/yeni-afrika-imaginda-turkiye/> (Erişim Tarihi: 25.01.2015)

EROL, Mehmet Seyfettin ve Ahmed Said Altın. Türk Dış Politikasında Afrika Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek -Etkinlik arayışları. (Çevrimiçi) (<http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=646&konu=0&bolge=12> (Erişim Tarihi: 09.05. 2012).